

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

การสำรวจและศึกษาข้อมูลพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช จำนวน 50 ชนิด

A survey and study information on 50 species of native Orchid on Nakhon Si Thammarat
mountain range

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 108996
วัน,เดือน,ปี..... -2 ค.ศ. 2553

b.....
i.....

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พืชสวน)

พุทธศักราช 2551

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใบรับรองปริญญาตรี
ภาควิชาพืชสวน

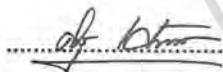
เรื่อง

การสำรวจและศึกษาข้อมูลพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช จำนวน 50 ชนิด

A survey and study information on 50 species of native Orchid on Nakhon Si Thammarat
mountain range

โดย
นายพนิต พงศ์ เมืองแก้ว

ได้รับการพิจารณาแล้ว

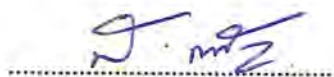

(ผศ. สุภร เหมินทร์)

อาจารย์ที่ปรึกษาปัญหาพิเศษ

วันที่ 13 เดือน ๙ / ๑ ..... พ.ศ. ๒๕๕๘

ภาควิชารับรองแล้ว

(รศ.ดร.สมชาย กล้าหาญ)

หัวหน้าภาควิชาพืชสวน

วันที่ 26 เดือน ๙ / ๑ ..... พ.ศ. ๒๕๕๘

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อเรื่อง	: การสำรวจและศึกษาข้อมูลพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองในเขตเทือกเขา นครศรีธรรมราช จำนวน 50 ชนิด
โดย	: นายนทีพงษ์ เมืองแก้ว
สาขาวิชา	: พืชสวน
ภาควิชา	: พืชสวน
คณะ	: เทคโนโลยีการเกษตร
อาจารย์ที่ปรึกษา	: ผศ. ศุภร เหมินทร์

บทคัดย่อ

จากการสำรวจและศึกษาข้อมูลพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช จำนวน 50 ชนิด โดยได้ศึกษาถึง ชื่อพฤกษศาสตร์ ชื่อพ้อง ชื่ออื่น ลักษณะทางด้านพฤกษศาสตร์ ได้แก่ ลำต้น ใบ ดอก รวมถึงสภาพการเจริญเติบโต เขตการกระจายพันธุ์ แหล่งที่พบในประเทศไทย และฤดูออกดอก ซึ่งกล้วยไม้ในแต่ละพันธุ์มีความแตกต่างกันตามสภาพความเป็นอยู่ และจากการสำรวจพบว่ากล้วยไม้พื้นเมืองในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราชนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กล้วยไม้อิงอาศัยและกล้วยไม้ดิน

Title : A survey and study information on 50 species of native Orchid on Nakhon
Si Thammarat mountain range

By : Mr. Natheepong Muangkaew

Major : Horticulture

Department : Horticulture

Faculty : Agriculture Technology

Advisor : Asst.Prof. Suporn Hemindra

Abstract

The survey and study information on 50 species of native Orchid on Nakhon Sri Thammarat mountain range. Study about botanical name , synonym name, other name and botanical characters . Include growth , spread area , source in thailand and season of bloom . Each orchid species have different in region. A survey is native orchids on Nakhon Sri Thammarat mountain range which divide 2 groups such as epiphytic orchid and terrestrial orchid.

คำนิยม

ปัญหาพิเศษเล่มนี้สำเร็จด้วยดี ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่เป็นกำลังใจที่ดีเสมอมาให้กับข้าพเจ้าและให้ทุนทรัพย์ในการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี และ ขอกราบขอบพระคุณ ผศ. สุภร เหมินทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาปัญหาพิเศษ ที่กรุณาให้คำปรึกษาให้คำแนะนำ ช่วยแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในด้านต่างๆ จนกระทั่งปัญหาพิเศษเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ รวมทั้งขอขอบคุณอาจารย์ในภาควิชาพืชสวนและอาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ประสิทธิภาพประสาทวิชาความรู้ให้แก่ข้าพเจ้า

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีส่วนช่วยเหลือข้าพเจ้าในการทำปัญหาพิเศษฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

นทีพงศ์ เมืองแก้ว

มีนาคม 2552

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนิยม	ค
สารบัญเรื่อง	ง
สารบัญภาพ	๗
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
ตรวจเอกสาร	3
อุปกรณ์และวิธีการดำเนินการ	33
ผลการศึกษา	34
สกุล Aerides	34
กุหลาบกระเป๋าดิบ	35
สกุล Arachnis	36
เอื้องแมลงปอ	37
สกุล Arundina	38
หญ้างิมฟันควาย	39
สกุล Bulbophyllum	40
สิงโตสมอหิน	41
สิงโตรวงข้าวฟ่าง	42
สิงโตลินด์เลย์	43
สิงโตดอกไม้ไฟ	44
สิงโตหลอดไฟ	45
เอื้องกิมม้าใหญ่	46
สิงโตสยาม	47
สิงโตอาจารย์เต็ม	48
สกุล Coelogyne	49
เอื้องสายเสริต	50
เอื้องเทียนหนู	51

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
สกุล Cymbidium	52
กระแจะร้อน	53
กระแจะร้อนปากเปิด	54
สกุล Dendrobium	55
กล้วยไม้มือนาง	56
หวายตะมอย	57
เอื้องแพงใบใหญ่	58
ก้างปลา	59
เอื้องน้อย	60
เอื้องมัจฉา	61
เอื้องสายน้ำผึ้ง	62
เอื้องแปร่งสีฟัน	63
เอื้องคำกั่ว	64
สกุล Doritis	65
ม้าวิ่ง	66
สกุล Epipactis	67
กล้วยไม้หน้า	68
สกุล Eria	69
เอื้องช่องวงช้าง	70
เอื้องบายศรี	71
สกุล Grammatophyllum	72
เพชรหึง	73
สกุล Habenaria	74
ลินมังกร	75
สกุล Kingidium	76
ตากาฉ้อ	77
สกุล Liparis	78
เอื้องข้านก	79

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
สกุล Liparis (ต่อ)	
เอื้องข้าวเม่า	80
เอื้องหางกระรอก	81
เอื้องข้าวสาร	82
สกุล Ludisia	83
ว่านน้ำทอง	84
สกุล Luisia	85
เอื้องลิ้นดำ	86
สกุล Oberonia	87
เอื้องแพนใบโค้ง	88
สกุล Paphiopedilum	89
รองเท้านารีคางกบภาคใต้	90
รองเท้านารีขาวสตูล	91
สกุล Papilionanthe	92
เอื้องโมก	93
สกุล Phalaenopsis	94
เขากวางอ่อน	95
สกุล Pholidota	96
เอื้องลำต้อ	97
เอื้องกาบดอก	98
เอื้องลำต้อเหลี่ยม	99
สกุล Podochilus	100
เอื้องใบมะขาม	101
สกุล Rhynchostylis	102
ไอยเรศ	103
สกุล Spathoglottis	104
กล้วยไม้ดิน	105

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
สกุล Thecostele	106
รูปนี้	107
สกุล Vanilla	108
เถาภูเขา	109
สรุปและวิจารณ์ผลการศึกษา	110
เอกสารอ้างอิง	112

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 1 ลักษณะต้นและดอกของกุหลาบกระเปาะเปิด	35
ภาพที่ 2 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องแมลงปอ	37
ภาพที่ 3 ลักษณะต้นและดอกของหญ้าจิมฟันควาย	39
ภาพที่ 4 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตสมอหิน	41
ภาพที่ 5 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตรวงข้าวฟ่าง	42
ภาพที่ 6 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตลินด์เลย์	43
ภาพที่ 7 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตดอกไม้ไฟ	44
ภาพที่ 8 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตหลอดไฟ	45
ภาพที่ 9 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องกิมม้าใหญ่	46
ภาพที่ 10 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตสยาม	47
ภาพที่ 11 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตอาจารย์เต็ม	48
ภาพที่ 12 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องสายเสริต	50
ภาพที่ 13 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องเทียนหนู	51
ภาพที่ 14 ลักษณะต้นและดอกของกะเรกะร่อน	53
ภาพที่ 15 ลักษณะต้นและดอกของกะเรกะร่อนปากเป็ด	54
ภาพที่ 16 ลักษณะต้นและดอกของกล้วยไม้มือนาง	56
ภาพที่ 17 ลักษณะต้นและดอกของหวายตะมอย	57
ภาพที่ 18 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องแพงใบใหญ่	58
ภาพที่ 19 ลักษณะต้นและดอกของกำงปลา	59
ภาพที่ 20 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องน้อย	60
ภาพที่ 21 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องมัจฉา	61
ภาพที่ 22 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องสายน้ำผึ้ง	62
ภาพที่ 23 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องแปรงสีฟัน	63
ภาพที่ 24 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องคำกั่ว	64
ภาพที่ 25 ลักษณะต้นและดอกของม้าวิ่ง	66
ภาพที่ 26 ลักษณะต้นและดอกของกล้วยไม้หน้า	68
ภาพที่ 27 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องช่องวงช้าง	70
ภาพที่ 28 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องบายศรี	71

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เพื่อการศึกษเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 29 ลักษณะต้นและดอกของเพชรหึง	73
ภาพที่ 30 ลักษณะต้นและดอกของลิ้นมังกร	75
ภาพที่ 31 ลักษณะต้นและดอกของตากาก่อ	77
ภาพที่ 32 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องข้าววนก	79
ภาพที่ 33 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องข้าวเม่า	80
ภาพที่ 34 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องหางกระรอก	81
ภาพที่ 35 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องข้าวสาร	82
ภาพที่ 36 ลักษณะต้นและดอกของว่านน้ำทอง	84
ภาพที่ 37 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องลิ้นคำ	86
ภาพที่ 38 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องแพนใบโค้ง	88
ภาพที่ 39 ลักษณะต้นและดอกของรองเท้านารี कांगบใต้	90
ภาพที่ 40 ลักษณะต้นและดอกของรองเท้านารีขาวสตูล	91
ภาพที่ 41 ลักษณะต้นและดอกของเอื้อง โมก	93
ภาพที่ 42 ลักษณะต้นและดอกของเขากวางอ่อน	95
ภาพที่ 43 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องลำต่อ	97
ภาพที่ 44 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องกาบดอก	98
ภาพที่ 45 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องลำต่อเหลี่ยม	99
ภาพที่ 46 ลักษณะต้นและดอกของเอื้อง ไบมะขาม	101
ภาพที่ 47 ลักษณะต้นและดอกของไอยเรศ	103
ภาพที่ 48 ลักษณะต้นและดอกของกล้วยไม้ดิน	105
ภาพที่ 49 ลักษณะต้นและดอกของรูหินี	107
ภาพที่ 50 ลักษณะต้นและดอกของเถาภูเขา	109

คำนำ

กล้วยไม้เป็นพืชในวงศ์ออร์คิดเดซีอี (Orchidaceae) ซึ่งจัดว่าเป็นวงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดในบรรดาไม้ดอกด้วยกัน และประเทศไทยนั้นเป็นแหล่งหนึ่งที่มีความหลากหลายของสายพันธุ์กล้วยไม้มากที่สุดแห่งหนึ่ง เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตพฤษภูมิศาสตร์ (plant geographic region) ของโลกถึงสามเขต คือ เขตอินโดเบอมีส (Indo-Burmese region) เขตอินโด-ไชนีส (Indo-Chinese region) และเขตอินโดมาลายัน (Indo-Malayan region) แต่ละเขตล้วนประกอบด้วยกล้วยไม้ที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันไป ดังนั้นประเทศไทยจึงเป็นพื้นที่รวบรวมพรรณกล้วยไม้ของทั้งสามเขตพฤษภูมิศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน

เทือกเขานครศรีธรรมราช มีอาณาเขตช่วงกลางพื้นที่ของจังหวัด เนื่องจากพื้นที่จังหวัดนี้มีเทือกเขาเป็นแนวติดต่อกันทอดยาวอยู่ในบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง และพัทลุง มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูง ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมทั้งสองด้าน ทำให้มีสภาพชื้นและปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปีสูง พืชพรรณไม้ส่วนใหญ่จึงเป็นสังคมพืชป่าดงดิบชื้น

กล่าวได้ว่าเทือกเขานครศรีธรรมราช แห่งนี้เป็นสวรรค์ของกล้วยไม้แดนใต้ เพราะเป็นผืนป่าที่รวบรวมกล้วยไม้ในเขตพฤษภูมิศาสตร์อินโดมาลายัน (Indo-Malayan region) ไว้เกือบทั้งหมด ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางด้านชนิดพันธุ์และชนิดสกุลของกล้วยไม้ในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก คาดว่าน่าจะมีอยู่มากกว่า 300 ชนิด บางชนิดเป็นพืชเฉพาะถิ่นที่พบเพียงแห่งเดียวในโลก เช่น สิงโตพัดเหลือง สิงโตอาจารย์เต็ม ขนดาสิงโต เอื้องแดงหิน กล้วยปลวก เอื้องสายเสริด เอื้องคีรีวง เป็นต้น แต่เนื่องด้วยในปัจจุบันนี้สภาพป่าไม้รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในภูมิภาคนี้ได้ถูกบุกรุก ทำลาย แผ้วถางลงเพื่อใช้พื้นที่ในด้านการเกษตร รวมถึงความนิยมในการปลูกเลี้ยงที่มีมากขึ้น จึงเป็นผลให้กล้วยไม้พื้นเมืองหลายชนิดลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ถือเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง จึงเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการสำรวจและศึกษาข้อมูลพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราชขึ้น เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลต่างๆ ของกล้วยไม้ในเขตพื้นที่นี้ ทั้งยังได้จำแนกชนิดพันธุ์กล้วยไม้ตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ จึงหวังว่าการสำรวจและการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการศึกษาพันธุ์กล้วยไม้ และเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์กล้วยไม้พื้นเมือง รวมถึงสภาพแวดล้อม ให้คงอยู่ตลอดไป

วัตถุประสงค์

1. รวบรวมข้อมูลพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองที่พบในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช
2. ศึกษาข้อมูลทางด้านนิเวศวิทยา การเจริญเติบโตในสภาพธรรมชาติ และเขตการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้พื้นเมือง
3. ศึกษาลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และจำแนกกล้วยไม้พื้นเมืองที่พบในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช
4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและค้นคว้าข้อมูล ตลอดจนการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รวบรวมข้อมูลของกล้วยไม้พื้นเมืองที่พบในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช
2. สามารถจำแนกพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองจากการศึกษาลักษณะทางด้านพฤกษศาสตร์
3. ได้เรียนรู้สภาพแวดล้อมที่กล้วยไม้เจริญเติบโตในสภาพธรรมชาติ

ตรวจเอกสาร

กล้วยไม้เป็นไม้ดอกในกลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว (monocotyledonous plant) วงศ์ออร์คิดซีอี (Orchidaceae) หรือเรียกทั่วไปว่า วงศ์กล้วยไม้ เป็นพืชที่มีอายุยืนนานหลายปี จำพวกไม่มีเนื้อไม้ (perennial herbs) และมีจำนวนชนิดมากที่สุดในบรรดาไม้ดอกด้วยกัน ตามรายงานระบุไว้ประมาณ 19,000 ชนิด ทั้งนี้หมายถึงชนิดที่มีอยู่ตามธรรมชาติ (ไม่นับรวมลูกผสมหรือที่ได้จากการปรับปรุงพันธุ์อีกมากมายหลายเท่า ซึ่งนับวันจะมีพวกที่ไม่ใช่พันธุ์แท้เหล่านี้เพิ่มขึ้นไปไม่มีวันสิ้นสุด)

กล้วยไม้นั้นพบได้ในถิ่นอาศัยแบบต่างๆ ตั้งแต่บริเวณที่มีน้ำแข็งปกคลุมเกือบตลอดปีไปจนถึงเขตในป่าทุกประเภท ในเขตหนาวและเขตอบอุ่นมักพบกล้วยไม้ประเภทที่ขึ้นตามพื้นดินที่มีการเจริญเติบโตให้เห็นเฉพาะฤดูกาล แต่ในเขตร้อนจะพบกล้วยไม้ที่ดำรงชีวิตอยู่ได้หลายรูปแบบ ทั้งกล้วยไม้ดิน กล้วยไม้อิงอาศัย และกล้วยไม้ที่เจริญเติบโตอาศัยซากอินทรีย์วัตถุ นอกจากกล้วยไม้จะสามารถดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมต่างๆ กันดังกล่าวแล้ว ยังอาจนับได้ว่า กล้วยไม้เป็นพืชมหัศจรรย์ในด้านความหลากหลายของรูปลักษณะของ ราก ต้น ใบ ดอก และผล ในเรื่องขนาด มีตั้งแต่ขนาดใหญ่มากเกือบเท่าต้นไม้ เช่น ว่านเพชรหึง (*Grammatophyllum speciosum*) หรือต้นยาวเป็นสิบกว่าเมตร เช่น เถวานิลลา (*Vanilla* spp.) หรือขนาดโตกว่าหัวไม้ขีดไฟเล็กน้อย เช่น กล้วยไม้สิงโตบางชนิด จึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า ทำไมใครๆ ก็รู้จักกล้วยไม้และรู้จักกันมานาน ดังปรากฏในวรรณคดีต่างๆ

คนไทยเริ่มต้นตัวและสนใจนำกล้วยไม้มาปลูกเป็นไม้ประดับกันอย่างจริงจังในรัชสมัยของสมเด็จพระปิยมหาราช และนับเป็นจุดเริ่มแรกของการศึกษาเกี่ยวกับกล้วยไม้ ดังปรากฏในตำราเล่มกล้วยไม้ฉบับแรก พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2460 เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิจ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นตำราที่ให้ความรู้ทางพฤกษศาสตร์ฉบับแรกของไทย ในตำราเล่มนี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ทรงได้จำแนกผู้สนใจแสวงหากล้วยไม้มาสะสมปลูกเลี้ยงเป็น 3 จำพวก คือ ผู้สนใจศึกษาทางพฤกษศาสตร์ พวกค้าขายกล้วยไม้ และผู้ที่ปลูกเลี้ยงไว้ชม หรือเรียกว่า เป็นพวกเล่นกล้วยไม้ ซึ่งปัจจุบันนี้ต้องเพิ่มจำพวกที่ 4 คือ ผู้สนใจปรับปรุงพันธุ์และผสมพันธุ์กล้วยไม้ ในบรรดา 4 จำพวกนี้ ผู้ที่สนใจทางพฤกษศาสตร์จะมีจำนวนน้อยที่สุดทั้งๆ ที่ประเทศไทยเป็นแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้มากกว่า 1,000 ชนิด หลายชนิดพบเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น หลายชนิดมีปริมาณในธรรมชาติลดลงอย่างน่าเป็นห่วง และอาจมีหลายชนิดสูญพันธุ์ไปจากประเทศไทยแล้วก็เป็นได้ แต่ไม่ว่าจะเป็นผู้ใด อยู่ในกลุ่มใด โดยมากเมื่อได้ทำความรู้จักกับกล้วยไม้แล้ว มักจะเพิ่มพูนความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งก็ดูเหมือนว่าจะหาซื้อสิ้นสุดได้ยาก เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์การค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากกล้วยไม้ชนิดพันธุ์ที่พบตามธรรมชาติอย่างมากมายแล้ว ยังมีพันธุ์ที่ได้จากการปรับปรุงพันธุ์ใหม่ มีลักษณะแปลกๆ บานทนยิ่งขึ้นหรือสวยงามยิ่งขึ้นเพิ่มเติมมาอีกเป็นจำนวนมาก ตลอดเวลาอย่างไม่มีขีดจำกัด ทำให้กล้วยไม้ที่เรารู้จักกันเป็นส่วนใหญ่นอกจากจะเป็นกล้วยไม้ไม่ใช้พันธุ์ท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นพันธุ์ที่ได้จากการปรับปรุงพันธุ์อีกด้วย เช่น พวกหวายต่างๆ และ คัทรียา เป็นต้น ถ้าเป็นกล้วยไม้ท้องถิ่นของไทยก็จะรู้จักกันเฉพาะพวกที่มีดอกคกสวยงามเด่น สะดุดตา เช่น เอื้องผึ้ง เอื้องคำ เอื้องสาย ฟ้ามุ่ย ช้างกระ ฯลฯ ส่วนกล้วยไม้อื่นๆอีกมากเป็นที่รู้จักกันในวงแคบเฉพาะกลุ่มที่สนใจศึกษาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่เมื่อได้รู้จักดอกกล้วยไม้ชนิดใดชนิดหนึ่งแล้ว โดยทั่วไปเมื่อเห็นพวกกล้วยไม้อื่นๆมักจะบอกได้ทันทีว่าพืชนั้นคือกล้วยไม้ ทั้งนี้เพราะดอกหรือต้นของกล้วยไม้ส่วนใหญ่มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นเครื่องชี้บอก (อบฉันท, 2549)

คนไทยนิยมปลูกเลี้ยงกล้วยไม้มานานแล้ว และมีการคัดเลือกพันธุ์ดีทั้งในและนอกประเทศ มาผสม ได้ลูกผสมจำนวนมาก มีการศึกษาวิจัยเรื่องการปลูกเลี้ยง เพาะเมล็ด และการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ จนก้าวขึ้นเป็นประเทศที่ปลูก และผลิตพันธุ์ต้นกล้วยไม้เขตร้อนที่ใหญ่ที่สุดในโลก จากการสำรวจของกรมส่งเสริมการเกษตรพบว่าในปี พ.ศ. 2531 มีผู้ปลูกเลี้ยงจำนวน 3,872 ราย ในพื้นที่ปลูก 6,203 ไร่ และเพิ่มขึ้นเป็น 19,784 ไร่ ในปี พ.ศ. 2547 (จิตราพรรณ, 2549)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ราก

กล้วยไม้จัดเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว (monocotyledon) ที่มีเฉพาะรากฝอยจำนวนมากทั้งขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ โดยออกจากส่วนที่เป็นข้อของลำต้นหรือเหง้าที่ทอดเลื้อย บางชนิดออกจากหัวสะสมอาหารใต้ดิน มีทั้งที่เป็นรากดินและรากอากาศ

สำหรับกล้วยไม้ดินหลายชนิดมักปรากฏรากขนอ่อนที่ส่วนปลายราก ทำหน้าที่ดูดสารอาหารโดยขนไซไปตามซอกใบไม้ผุ เช่น สกุลวานนอกุ้ม (Anoectochilus) สกุลชาวลาอ (Goodyera) สกุลเอื้องผักปราบ (Herpysma) เป็นต้น ดังนั้นจึงพบกล้วยไม้เหล่านี้ในบริเวณที่มีความชื้นสูง รากอีกชนิดหนึ่งคือรากอากาศ เป็นรากที่มีชั้นของเนื้อเยื่อผิว (epidermis) หลายชั้น มีลักษณะคล้ายฟองน้ำ ส่วนที่หุ้มปลายราก เรียกว่า วิลลามัน (velamen) ทำหน้าที่ป้องกันน้ำระเหยออกจากราก และเก็บความชื้นให้กับราก เช่น รากของกล้วยไม้ของสกุลกุหลาบ (Aeride) สกุลแวนดา (Vanda) (สถิล, 2550)

ซึ่งรากสามารถแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะและแต่ละลักษณะจะบ่งบอกถึงความต้องการของเรื่องปลูกกล้วยไม้นั้นๆด้วยดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ระบบรากดิน (terrestrial) ระบบรากกล้วยไม้ระบบนี้มีขนาดเล็กละเอียด มีขนรากและมีจำนวนมาก คล้ายรากของข้าวโพด ทำหน้าที่เหมือนกับรากของต้นไม้อื่นทั่วไปที่ขึ้นอยู่กับดิน ระบบรากกล้วยไม้ประเภทนี้ต้องการเครื่องปลูกที่มีความแน่นพอสมควร และอินทรีย์วัตถุสูง ตัวอย่างเช่น เอื้องพร้าว (*Anthogonium gracile*) เอื้องดิน (*Spathoglottis plicata* Blume) เป็นต้น

2. ระบบรากกึ่งดิน (semi-terrestrial) ระบบรากกล้วยไม้ระบบนี้มีขนาดหยาบกว่าระบบแรกและมีจำนวนน้อยกว่าระบบแรก และไม่อาศัยอยู่กับดิน โดยตรงต้องการอากาศถ่ายเทบริเวณรากมากกว่าระบบแรกรากจึงไม่หยั่งลงในดิน แต่จะชอนไชไปตามซากอินทรีย์วัตถุที่มันอาศัยอยู่หรือตามซอกหินที่มีอินทรีย์วัตถุปกคลุมอยู่ ดังนั้นเครื่องปลูกของกล้วยไม้ประเภทนี้จึงต้องมีความโปร่ง และอินทรีย์วัตถุมาก ตัวอย่างเช่น กล้วยไม้สกุลรองเท้านารี (*Paphiopedilum*)

3. ระบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphyte) ระบบรากกล้วยไม้ระบบนี้มีขนาดหยาบกว่าสองระบบแรก มีขนาดเส้นรากใหญ่กว่า จำนวนน้อยกว่า ต้องการอากาศและแสงแดดมากกว่าสองชนิดแรก กล้วยไม้ที่มีระบบรากประเภทนี้จึงมีรากที่ต้องการเครื่องปลูกที่ค่อนข้างทึบด้านบน และโปร่งด้านล่าง เพื่อให้รากบางส่วนที่ไม่ต้องการแสงมีที่หลบซ่อนได้ และรากบางส่วนที่ต้องการแสงก็สามารถออกมาอยู่ด้านบนเพื่อรับแสงแดดได้ ตัวอย่างกล้วยไม้ในกลุ่มนี้ได้แก่ กล้วยไม้สกุลคัทริยา (*Cattleya*) กล้วยไม้สกุลหวาย (*Dendrobium*) กล้วยไม้สกุล *Oncidium* เป็นต้น

4. ระบบรากอากาศ (epiphyte) ระบบรากกล้วยไม้ระบบนี้มีขนาดหยาบและมีขนาดเส้นรากใหญ่ที่สุด และมีจำนวนรากน้อยกว่าทุกระบบที่ผ่านมา ระบบรากกล้วยไม้ในกลุ่มนี้จึงต้องการเครื่องปลูกที่โปร่งมากๆหรือในการปลูกกล้วยไม้ประเภทนี้อาจไม่ต้องใช้เครื่องปลูกเลยก็ได้ เพียงแค่มีวัสดุให้ต้นกล้วยไม้ได้อาศัยยึดเกาะเพื่อพยุงลำต้นและยึดเหนี่ยวให้อยู่กับที่เท่านั้น ตัวอย่างกล้วยไม้ในกลุ่มนี้ได้แก่ กล้วยไม้สกุลแวนด้า (*Vanda*) กล้วยไม้สกุลช้าง (*Rhynchostylis*) กล้วยไม้สกุลเข็ม (*Ascocentrum*) เป็นต้น (ศุภร,2548)

ลำต้น

ลำต้นของกล้วยไม้มีหลายลักษณะแตกต่างกันไปตามสัณฐานหรือรูปทรง โดยแบ่งเป็น

ลำต้นแบบมีเหง้า (rhizome) มีข้อปล้องชัดเจน มีการเจริญเติบโตทางด้านข้างโดยลำต้นจะทอดเลื้อยไปตามแนวนานกับพื้นผิวของวัสดุที่กล้วยไม้จับยึดอยู่ เช่น สกุลว่านน้ำทอง (*Ludisia*) สกุลว่านนกคุ้ม (*Anoectochilus*) เป็นต้น

ลำต้นแบบมีหัวใต้ดิน (root-stem tuberoid) ไม่มีข้อและปล้องพบเฉพาะในกล้วยไม้ดินบางสกุล

ลำต้นเป็นหัวรูปทรงกลม (tuber) รูปขอบขนาน หรือรูปทรงไม่แน่นอน มีทั้งขนาดเล็กจนถึงขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ ไม่สามารถสร้างลำต้นเหนือดินในฤดูกาลที่เหมาะสม เช่น สกุลท้าวคู้ (Brachycorythis) สกุลถิ่นมังกิ (Habeneria) สกุลนางตายตัวผู้ (Peristylus) เป็นต้น ส่วนในฤดูกาลที่ไม่เหมาะสมจะพักตัว เหลือเฉพาะหัวใต้ดิน

ลำต้นแบบหัวเผือก (corm) พบในกล้วยไม้ดินบางสกุล ลักษณะลำต้นเป็นหัวค่อนข้างกลมและแข็ง มีข้อปล้องไม่มาก พบทั้งที่ฝังอยู่ใต้ดิน เช่น สกุลว่านอึ้ง (Eulophia) และอยู่ในระดับผิวดิน เช่น สกุลว่านจุนาง (Geodorum)

ลำต้นแบบกก (reed-stem) พบทั้งกล้วยไม้ดิน กล้วยไม้อาศัยบนหิน และกล้วยไม้อิงอาศัย ลักษณะลำต้นมีข้อจำนวนมาก ลำต้นอาจตั้งตรง ทอดเอียง หลายสกุลมีข้อปล้องแบบกกอย่างชัดเจน เช่น สกุลข้างงาเดียว (Thunia) สกุลหวาย (Dendrobium) และสกุลหญ้าจิมฟันควาย (Arundina) (สลิท, 2550)

ลำต้นของกล้วยไม้มีอยู่ 2 อย่าง คือ ลำต้นแท้ และ ลำต้นเทียม ลำต้นแท้จะมีข้อและปล้องเหมือนลำต้นของพืชใบเลี้ยงเดี่ยว จุดสังเกตของกล้วยไม้ที่มีลำต้นแท้ คือ กล้วยไม้จะเจริญเติบโตออกไปทางยอดเรื่อยๆ โดยไม่จำกัด กล้วยไม้ที่มีลำต้นแท้ เช่น กล้วยไม้สกุลแวนด้า แผลงปอ รองเท้านารี

ส่วนกล้วยไม้ที่มีลำต้นเทียม บางครั้งเรียกว่า “ลำลูกกล้วย” เป็นที่สะสมอาหาร ข้อส่วนบนของลำลูกกล้วยแตกออกเป็นช่อหรือหน่อได้ ลำต้นจริงของกล้วยไม้ประเภทลำต้นเทียม คือ เหง้าจะเจริญเติบโตในแนวนอนของเครื่องปลูก เหง้าจะมีข้อและปล้องถี่ๆ กล้วยไม้ที่มีลำต้นเทียมมี เช่น กล้วยไม้สกุลหวาย แคนทิลยา เอพิเด็นดรัม และออนซิเดียม (blog.engr.tu.ac.th : 2552)

กล้วยไม้หลายชนิด ได้ปรับโครงสร้างลำต้นให้เหมาะสมสำหรับการพองลำต้น การเก็บสะสมน้ำและอาหารเพื่อใช้ในสภาวะวิกฤติ โดยมีลำต้นโป่งพองหรือคล้ายอวบน้ำ เรียกว่า “ลำลูกกล้วย” (pseudobulb) และอวัยวะส่วนนี้เป็นส่วนที่ต้องเผชิญหรือสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมนานาประการโดยตรง จึงต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสม โดยพัฒนาเนื้อเยื่อภายในเป็นใยยาวและเหนียวหรือเป็นเส้นใย ให้มีความแข็งแรงและความยืดหยุ่นเหมาะสม กับการที่ต้องถูกพัดด้วยแรงลม และให้สามารถทำหน้าที่สะสมน้ำและอาหารได้ ส่วนบริเวณผิวนอกจะมีไขเคลือบหนา เพื่อลดการสูญเสียน้ำ และส่วนใหญ่มีสีเขียวของคลอโรฟิลล์ ทำให้สามารถสังเคราะห์อาหาร ด้วยแสงได้อีกด้วย

ลำต้นกล้วยไม้มีความผิดปกติกันไปทั้งขนาดและรูปร่าง ทั้งนี้ขึ้นกับชนิดพันธุ์และสภาพแวดล้อม ที่กล้วยไม้นั้นขึ้นอาศัยอยู่ กล้วยไม้ไทยบางชนิดมีขนาดลำต้นเล็กเพียงประมาณ 1-2 มิลลิเมตร อาทิ สิงโตไข่ปลา (*Bulbophyllum moniliforme*) และเอื้องไข่ปลาตุ๊ก (*Bulbophyllum subtenellum*) หรือที่มีลำลูกกล้วยคล้าย รูปน้ำเต้าทรงสูง เช่น เอื้องข้าวเหนียวลิง (*Calanthe rosea*) หรือเป็นข้อๆ ต่อกันชัดเจน เช่น เอื้องลำต่อ (*Pholidota articulata*) จนถึงขนาดลำต้นยาว 2-5 เมตร เช่น วานเพชรหึงหรือหางช้าง (*Grammatophyllum speciosum*) ซึ่งแตกลำ เป็นกอใหญ่ขึ้นอยู่ตามคาบคอบไม้และจัดว่าเป็นกล้วยไม้ที่มีขนาดลำต้นใหญ่ที่สุดในโลก นอกจากนี้ยังมีกล้วยไม้ ที่มีลำต้นเป็นเถาเลื้อยยาวได้ถึง 10-30 เมตร ได้แก่ พลุช้าง (*Vanilla siamensis*)

กล้วยไม้ดินที่ไม่มีหัวหรือเหง้าสะสมอาหาร มักจะมีส่วน ลำต้นสั้น ไม่อวบอ้วน มีใบแผ่กว้างเพื่อเพิ่มพื้นที่รับแสง เช่น สกุลนกคุ้มไฟ (*Anoectochilus* spp.) และวานน้ำทอง (*Ludisia discolor*) หลายชนิดมีลำต้นใต้ดินหรือเหง้า สำหรับการสะสมน้ำและอาหาร เช่น สกุลวานจงนาง (*Geodorum*) และสกุลช้างผสมโขลง (*Eulophia*) และอีกหลายๆ สกุลมีลำต้นอวบอ้วนเป็นลำลูกกล้วย เช่น สกุลเอื้องน้ำตัน (*Calanthe*) สกุลเอื้องลำไห (*Plocoglottis*) สกุลเอื้องสีลา (*Tainia*) สกุลเอื้องดินลาว (*Spathoglottis*) และวานพร้าว (*Anthogonium gracile*)

ส่วนชนิดที่ลำต้นสูงเรียว มีโครงสร้างที่เป็นแกนภายในประกอบ ด้วยเส้นใยยาวเหนียวหรือเป็นเส้นใยที่ช่วยเสริมให้ลำต้น ยึดหยุ่นและ แข็งแรง ได้แก่ เอื้องดินใบไผ่ (*Arundina graminifolia*) เอื้องลิลา (*Corymborkis veratrifolia*) และสกุลเอื้องพร้าว (*Phaius*) ฯลฯ

กล้วยไม้อิงอาศัยไม่มีรากหรือเหง้าที่ช่วยสะสมอาหาร แต่มีส่วนของลำต้นได้ช่วยทำหน้าที่นี้ จึงมักอวบป่อง เป็นลำลูกกล้วยหรือลำยาวอวบอ้วน เช่น สกุลเอื้องหมาก (*Coelogyne*) สกุลหวาย (*Dendrobium*) สกุลก้านก่อ (*Eria*) และโดยเฉพาะในสกุลสิงโต (*Bulbophyllum*) หลายชนิดมีลำลูกกล้วยหลายลำชัดเจนและมีไหลเชื่อมต่อกัน (www.tjorchid.com : 2552)

ใบ

กล้วยไม้มีใบเดี่ยวทั้งหมด และใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการจำแนกกล้วยไม้ ทั้งจำนวนใบ การเรียงตัว ขนาด รูปทรง ลวดลาย และอายุของใบ รวมไปถึงการคลี่ออกของใบ

ขนาดใบ กล้วยไม้แต่ละชนิดมีขนาดแตกต่างกัน ตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น เบี้ยไม้ใบขน (*Trichotomia dasyphylla*) ไปจนถึงขนาดใหญ่อย่างใบของพลุช้าง (*Vanilla siamensis*) อีกทั้งกล้วยไม้ชนิดเดียวกันยังมีขนาดใบแตกต่างกันตามแต่ละภูมิภาคหรือความสมบูรณ์ของแต่ละปี

จำนวนใบ กล้วยไม้ส่วนมากมักมีใบมากกว่า 1 ใบ บางชนิดมีหลายสิบใบ เช่น กล้วยไม้สกุลหวาย แต่หลายชนิดมีเพียงใบเดียว ซึ่งมักพบในกล้วยไม้ดินที่มีหัวแบบมันฝรั่ง เช่น สกุลอ้วเชียงดาว (*Amitostigma*) สกุลสิรินธรเนีย (*Sirindhornia*) และสกุลแผ่นดินเย็น (*Nervilia*)

รูปร่างใบ กล้วยไม้แต่ละสกุลมีรูปแบบใบแตกต่างกันอย่างเด่นชัด มีทั้งใบรูปกลม รูปรี รูปไข่ รูปใบหอก รูปขอบขนาน รูปแถบ รูปหัวใจ ปลายใบมีทั้งปลายมน ปลายแหลม ปลายเรียวแหลม ปลายดิ่งแหลม ปลายตัด ปลายเว้า ปลายเป็นแฉกหนาม เป็นต้น ส่วนลักษณะโคนใบที่พบมี 2 แบบ คือ โคนใบที่เป็นก้านแข็งและโคนใบที่เป็นแผ่นกาบ อย่างไรก็ตามรูปแบบใบของกล้วยไม้แต่ละชนิดในสกุลเดียวกันมักมีลักษณะที่คล้ายกันมาก จึงไม่ควรใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกชนิด โดยเฉพาะในกลุ่มกล้วยไม้สกุลใหญ่บางสกุล เช่น สกุลหวายและสกุลสิงโตกลอกตา

ลวดลายบนแผ่นใบ เป็นลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งพบในกล้วยไม้ดินเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น บางชนิดเป็นลายร่างแหสีเข้ม แต่บางชนิดลายร่างแหมีสีสันที่วิจิตรสวยงาม จนมักเรียกกล้วยไม้ในกลุ่มนี้ว่า “กล้วยไม้อัญมณี” หรือที่เรียกว่า “Jewel Orchid” เช่น สกุลว่านน้ำทอง และสกุลว่านนกคุ้ม

การม้วนของใบ เป็นลักษณะของใบอ่อน มี 3 แบบ คือ การม้วนตามแนวยาว (*convolute*) คือ ใบมีการม้วนคล้ายกับใบอ่อนของกล้วย ซึ่งเป็นลักษณะที่พบเป็นส่วนมากในกล้วยไม้ดินเกือบทุกชนิด เช่น สกุลนางอ้ว (*Habenaria*) ลักษณะที่สองคือ การพับตามแนวยาว (*duplicate*) คือ แผ่นใบสองข้างพับประกบเข้าหากันตามแนวเส้นกลางใบ พบในกล้วยไม้อิงอาศัยเกือบทุกชนิด เช่น สกุลหวาย (*Dendrobium*) สกุลสิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum*) สกุลหญ้าจิมฟันควาย (*Arundina*) สกุลเอื้องตีนจก (*Acampe*) และสกุลเข็ม (*Ascocentrum*) และอีกลักษณะหนึ่งคือ การพับจีบตามยาว (*plicate*) คือแผ่นใบที่ซ้อนพับกันตามแนวยาวตลอดทั้งใบ เช่น สกุลเอื้องน้ำตัน (*Calanthe*)

แม้ว่าใบเป็นอวัยวะหนึ่งที่มีความสำคัญในการใช้จำแนกกล้วยไม้ แต่มีกล้วยไม้บางสกุลที่ไม่ปรากฏใบให้เห็นเกือบตลอดช่วงชีวิต แต่อาจผลิใบได้ในช่วงเวลาสั้นๆเพียงไม่กี่วันเท่านั้น เรียกกล้วยไม้ในกลุ่มนี้ว่า “กล้วยไม้ไร้ใบ” หรือที่เรียกว่า “Leafless Orchid” เช่น สกุลเอื้องเม็ดถั่วเม็ดงา (*Taeniophyllum*) ดังนั้นใบจึงมีความสำคัญน้อยมากในกล้วยไม้สกุลนี้ (สลิส, 2550)

ใบและการเรียงตัวของใบ

หน้าที่หลักของใบ คือ การสังเคราะห์อาหารด้วยแสง ตลอดจนแลกเปลี่ยนก๊าซที่เกิดขึ้นขณะดำเนินกระบวนการต่างๆ ภายในต้น ดังนั้นใบของกล้วยไม้ส่วนใหญ่จึงมีสีเขียวของรงควัตถุคลอโรฟิลล์ และมีลักษณะที่ผ่านการปรับตัวขึ้นสูงเพื่อช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในหลายๆ ด้าน เช่น มีใบที่อวบหนาเพื่อเก็บสะสมน้ำไว้ใช้อย่างเพียงพอและมีสารใบเคลือบหนาที่ผิวใบเพื่อช่วย ลดการคายน้ำ นอกจากนี้ กล้วยไม้ยังสามารถสังเคราะห์อาหาร ด้วยแสงได้โดยวิธีพิเศษ คือวิธีเอกสาร์นี่เป็นเอกสาร์ที่ส่งวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Crassulacean acid metabolism (CAM) กล้วยไม้ดินบางกลุ่มที่ขึ้นอยู่ตามที่ร่มชื้นหรือป่าดงดิบที่มีแสงน้อย จะเพิ่มพื้นที่รับแสง โดยมีแผ่นใบกว้าง มีหลอดเลือดและสปีตันผิวด้านบน เช่น สกุลนกคุ้มไฟ (Anoectochilus) ว่านน้ำทอง (*Ludisia discolor*) และนางลับแล (*Mischobulbum wrayanum*) ฯลฯ

ใบของกล้วยไม้มีรูปร่างต่างๆ หลายรูปแบบ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนที่สำคัญคือ แผ่นใบและกาบใบ

แผ่นใบ (leaf blade) มีหลายรูปแบบและหลายลักษณะ ทั้งที่เป็น แผ่นบางซึ่งส่วนใหญ่พบในกลุ่มกล้วยไม้ดิน หรือเป็นแผ่นหนา อวบน้ำ เช่น สกุลเขี้ยวแก้ว (Trias) หรือกล้วยไม้แทงกลม เช่น สกุลงูเขียว (Luisia) สกุลเอื้องโมกซ์ (Papilionanthe) และหลายๆชนิดในสกุลก้างปลา (Cleisostoma) หรือเป็นแผ่นกว้างแผ่ และค่อนข้างหนาเหนียว ซึ่งพบในกล้วยไม้ทั่วไป เช่น เอื้องแมลงปอ (*Arachnis flosaeris*) และสกุลสิงโต (Bulbophyllum) หรือใบลดรูปมีขนาดเล็กเป็นเส้น เช่น สกุลพญาไร้ใบ (Chilochista)

กล้วยไม้ส่วนใหญ่มีใบสีเขียวแต่ในกล้วยไม้ดินบางสกุลมีใบ สีเข้มเกือบดำ เช่น สกุลนกคุ้มไฟ (Anoectochilus) ว่านน้ำทอง (*Ludisia discolor*) หรือใบสีน้ำตาลอ่อนอมเขียว เช่น สกุลนางแอบ (Nephelaphyllum) กล้วยไม้หลายๆ ชนิดมีการทิ้งใบเป็นช่วงสั้นๆ ในฤดูแล้ง หรือในระยะให้ดอก เช่น สกุลเอื้องสีลา (Tainia) สกุลเอื้องน้ำตัน (Calanthe) สกุลหวาย (Dendrobium) และอีกหลายๆชนิดมีใบปรากฏอยู่ตลอดปี แต่กล้วยไม้กินซาก จะไม่มีใบหรือลดรูปจนสังเกตได้ไม่ชัดเจน

การเรียงตัวของเส้นใบ ส่วนใหญ่เกือบจะทั้งหมดเป็น แบบเส้นขนานแต่มีหลายชนิดที่เป็นแบบร่างแหชัดเจน โดยเฉพาะ กล้วยไม้ดิน เช่น สกุลนกคุ้มไฟ (Anoectochilus) สกุลประกายพริก (Cheirostylis) และว่านน้ำทอง (*Ludisia discolor*) ฯลฯ

กาบใบ (leaf sheath) คือส่วนหนึ่งของใบที่อยู่ต่อจากแผ่นใบ ทำหน้าที่ห่อหุ้ม ป้องกันลำต้นและยึดใบไว้กับลำต้น บางชนิดหลุดร่วงไปเมื่อใบสมบูรณ์เต็มที่ บางชนิดก็มีปรากฏอยู่จนกระทั่งใบร่วง

จำนวนใบที่พบส่วนใหญ่มีหลายใบ ออกเรียงสลับกันตลอดลำต้นและแน่นทางปลายยอด เช่น สกุลหวาย (Dendrobium) หรือบางชนิดมีเพียงใบเดียวต่อหนึ่งยอดซึ่งมักจะพบในกล้วยไม้ที่มีขนาดเล็ก เช่น สกุลสิงโต (Bulbophyllum) บางสกุลมี 2 ใบต่อหนึ่งยอด เช่น สกุลเอื้องหมาก (Coelogyne) บางสกุลมีใบ 3-5 ใบ เช่น สกุลก้านก่อ (Eria) ฯลฯ (www.tjorchid.com : 2552)

ดอก

ดอกกล้วยไม้ทั้งชนิดที่มีดอกเดี่ยวและออกเป็นช่อดอก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่ใช้ในการจัดจำแนกกล้วยไม้ สำหรับลักษณะของดอกมีดังนี้

ดอกเดี่ยว (solitary) มักออกจากโคนของลำลูกกล้วยหรือที่เหง้าทอดเลื้อย และมีเพียงดอกเดียวอยู่ที่ปลายก้านดอก ก้านดอกสั้นหรือยาว ผอมหรืออ้วน เช่น เอื้องนกระฉิบ (*Trias nasuta*) สิงโตงาม (*Bulbophyllum affine*) สิงโตก้านหลอด (*Bulbophyllum capillipes*) เป็นต้น และมีเพียงบางชนิดที่ออกส่วนปลายลำต้น เช่น กล้วยไม้สกุลเอื้องรอรอง (*Panisea*)

ช่อดอก (inflorescence) แต่ละช่อประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ก้านช่อดอก ทำหน้าที่พยุงช่อให้ตั้งตรงและยึดช่อให้ติดกับส่วนของลำต้น ส่วนที่สอง คือ แกนช่อ เป็นส่วนที่ดอกเรียงอยู่บนช่อ มีทั้งแกนเดี่ยวหรือมากกว่า 1 แกน ส่วนที่สาม คือ ดอก อาจเรียงชิดแน่นมีจำนวนดอกมากมายมหาศาล เช่น เอื้องเสือเผี้ยว (*Pomatocalpa naevata*) หรือมีจำนวนดอกน้อยเพียง 1-2 ดอก เช่น รongเท้าารีเหลืองปราจีน (*Paphiopedilum concolor*) สำหรับช่อดอกที่พบในกล้วยไม้มีทั้งช่อสั้นและยาว ผอมหรืออวบ และตั้งตรงหรือห้อยย้อยลง จำแนกตามลักษณะการเรียงตัวของดอกได้ดังนี้

- ช่อกระจัง (*raceme*) มีดอกจำนวนเรียงบนแกนช่อดอกที่ระดับต่างกันจากโคนไปสู่ปลายช่อ แต่ละดอกมีก้านดอกยาวเท่ากัน และดอกมักบานพร้อมกันทั้งช่อหรือทยอยบานไปสู่ปลายช่อ เช่น สิงโตรวงข้าว

- ช่อแยกแขนง (*panicle*) เป็นช่อดอกที่มีแกนช่อมากกว่า 1 แกน คล้ายช่อกระจังหลายช่อรวมกัน เช่น เอื้องเสือเผี้ยว

- ช่อซี่ร่ม (*umbel*) เป็นช่อดอกที่ก้านดอกแต่ละก้านยาวเท่ากัน และออกจากจุดเดียวกันที่ปลายก้านช่อ เป็นกลุ่มคล้ายร่ม เช่น กล้วยไม้สกุลสิงโตพัด (*Cirrhopetalum*)

- ช่อเชิงหลั่น (*corymb*) เป็นช่อดอกที่ก้านดอกมีความยาวไม่เท่ากัน โดยก้านดอกที่อยู่นอกสุดจะยาวกว่าก้านดอกที่อยู่ด้านในและทยอยบานจากด้านนอกสู่ใจกลางของช่อดอก เช่น กล้วยไม้กินซาก (*Crytosia integra*) และพลูช้าง

ตำแหน่งของดอกและช่อดอก

ดอกและช่อดอกออกที่ปลายลำต้น (terminal inflorescence) มักพบในกล้วยไม้ที่มีการเจริญด้านข้าง มีลำต้นแบบทอดชุกชอด และลำต้นเป็นหัวแบบมันฝรั่ง โดยช่อดอกปรากฏที่ปลายยอด เช่น สกุลท้าวคูลู (*Brachycorythis*) สกุลลิ้นมังกร (*Habenaria*) สกุลนางตายตัวผู้ (*Peristylus*) และสกุลว่านน้ำทอง (*Ludisia*)

ดอกและช่อดอกออกข้างลำต้น (lateral inflorescence) พบทั้งกล้วยไม้ที่มีการเจริญด้านข้างและปลายยอด ทั้งกล้วยไม้ดินและอิงอาศัย โดยมีช่อดอกออกตามช่อด้านข้างของหัวหรือลำต้น เช่น สกุลหวาย (*Dendrobium*) สกุลเอื้องน้่ม (*Eria*) สกุลช้าง (*Rhynchostylis*) และสกุลแวนดา (*Vanda*)

ดอกและช่อดอกออกที่โคนลำต้น (basal inflorescence) พบในกล้วยไม้ที่มีการเจริญด้านข้าง โดยเฉพาะสกุลกล้วยไม้ในเผ่าย่อยสิงโต (Subtribe Bulbophyllinae) โดยก้านดอกหรือก้านช่อดอกแทงจากโคนของลำลูกกล้วย เช่น สกุลสิงโตบางชนิด (*Bulbophyllum*) สกุลดอกทับทิมสยาม (*Drymoda*) สกุลสิงโตซ้อนทอง (*Rhynchostylis*) และ สกุลเพชรพระอินทร์ (*Trias*)

การเรียงตัวของดอกบนแกนช่อดอก

เรียงเวียน (spiral) เป็นการเรียงของดอกที่เหมือนบันไดเวียน คือ เรียงเป็นเกลียวจากโคนช่อจนถึงดอกสุดท้ายที่ปลายช่อดอก เช่น สกุลหนวดพราหมณ์ (*Seidenfadenia*) สกุลช้าง (*Rhynchostylis*)

เรียงสลับระนาบเดียว (distichous) คือ ดอกเรียงสลับซ้ายขวาในระนาบเดียวกันบนแกนช่อปรากฏเป็นแผงเพียงสองด้าน เช่น สกุลเอื้องตะขบ (*Thrixspermum*) และเอื้องกลีบม้วนดอกส้ม (*Liparis gibbosa*)

เรียงวงรอบ (whorl) คือ การเรียงของดอกเป็นวงรอบแกนช่อดอก ลักษณะนี้พบน้อยมาก เช่น เอื้องแพนใบมีด (*Obronia mucronata*) (สลิด, 2550)

ช่อดอกและการเรียงตัวของดอก

เมื่อเจริญสมบูรณ์เต็มที่ กล้วยไม้จะสร้างดอกเพื่อสืบพันธุ์ จุดที่ช่อดอกแตกออกมานั้น มีทั้งจากปลายยอด จากซอกใบใกล้ปลายยอด จากข้อตามลำต้น หรือที่โคนข้างลำต้น ช่อดอกมีทั้งที่เป็นช่อหรือดอกเดี่ยว ลักษณะ ช่อดอกมีทั้งตั้งขึ้นจนถึงห้อยลง

กล้วยไม้ดินโดยส่วนใหญ่จะออกดอกเป็นช่อจากปลายยอด ได้แก่ สกุลนางอ้ว (*Habenaria* spp.) สกุลรองเท้านารี (*Paphiopedilum*) สกุลนางอ้วสาคริก (*Pecteilis*) สกุลนางตาย (*Peristylus*) ที่ออกดอกตามข้อใกล้ปลายยอด อาทิ เอื้องลิลา (*Corymborkis veratrifolia*) บางชนิดในสกุลเอื้องพร้าว (*Phaius*) หรือบางชนิดออกดอกจากโคนลำต้นหรือข้างลำลูกกล้วย เช่น สกุลนกแก้วปากหงาย (*Acanthephippium*) สกุลเอื้องน้ำคั้น (*Calanthe*) และสกุลเอื้องสีลา (*Tainia*) ฯลฯ

กล้วยไม้อิงอาศัยที่มีการเจริญทางยอด ส่วนใหญ่แตกช่อดอกออกตามข้อ โดยออกตรงข้ามกับใบ เช่น สกุลงูเขียว (*Luisia*) สกุลเอื้องแมงมุม (*Thrixspermum*) หรือออกตามซอกใบ เช่น สกุลเข็ม (*Ascocentrum*) สกุลฟ้ามุ่ย (*Vanda*)

กล้วยไม้อิงอาศัยที่มีการเจริญทางข้าง จะแตกช่อดอกได้หลายจุด เช่น ออกเป็นช่อจากโคนลำลูกกล้วย ได้แก่ สกุลสิงโต (*Bulbophyllum*) สกุลกระสวย (*Panisia*) สกุลกะระร้อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(Cymbidium) ฯลฯ หรือที่เป็นดอกออกเดี่ยวๆ จากโคนลำลูกกล้วย เช่น บางชนิดในสกุลสิงโต (Bulbophyllum) หรือออกดอกเดี่ยวๆ หรือเป็นช่อตามข้อใกล้ปลายยอดหรือที่ปลายยอด เช่น สกุลเอื้องหมาก (Coelogyne) สกุลเอื้องกว้าง (Epigeneium) สกุลเอื้องลำต่อ (Pholidota) สกุลหวาย (Dendrobium) และสกุลก้านก่อ (Eria)

ลักษณะช่อดอกส่วนใหญ่เป็นแบบช่อกระจະ (raceme) เช่น สกุลสิงโต (Bulbophyllum) สกุลประกายพริก (Cheirostylis) สกุลกะเหรี่ยงร้อน (Cymbidium) สกุลหวาย (Dendrobium) และสกุลแมงมุม (Thrixspermum) หรือช่อแยกแขนง (panicle) เช่น บางชนิดในสกุลช้างคำ (Pomatocalpa) บางชนิดในสกุลเอื้องจิว (Schoenorchis) หรือช่อดอกคล้ายรูปพัดซึ่งพบในสกุลพัดโบก (Cirrhopetalum) หรือช่อเป็นกระจุกแน่น (capitulum, head) เช่น บางชนิดในสกุลสิงโต (Bulbophyllum) สกุลว่านจุนนาง (Geodorum) หรือที่เป็นดอกเดี่ยว เช่น สิงโตสยาม (*Bulbophyllum siamense*) ฯลฯ (www.tjorchid.com : 2552)

ส่วนต่างๆของดอก

กล้วยมีดอกที่สมมาตรทางด้านข้าง (lateral symmetry) คือ ลักษณะเหมือนกันทั้งด้านขวาและด้านซ้าย มีรังไข่อยู่ใต้วงกลีบ (inferior ovary) โดยเชื่อมต่อกับส่วนที่เป็นก้านมีทั้งที่สามารถแยกส่วนได้ชัดเจนและไม่ชัดเจน มักเรียกรวมกันว่า ส่วนของก้านดอกและรังไข่ ภายในรังไข่มีช่องเพียง 1 ช่อง และมีการเรียงตัวของออวุลตามแนวตะเข็บ (parietal placantation) สำหรับส่วนประกอบอื่นๆที่สำคัญ ได้แก่

กลีบเลี้ยง (sepal) มี 3 กลีบ แยกออกเป็นกลีบเลี้ยงบน (dorsal sepal) 1 กลีบ และกลีบเลี้ยงคู่ข้าง (lateral sepal) ที่มีขนาดและรูปทรงเหมือนกันอีก 2 กลีบ ทั้ง 3 กลีบมักมีขนาดและรูปทรงแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย บางชนิดมีรูปทรงต่างกันมาก เช่น สิงโตพายทอง (*Bulbophyllum wallichii*) ซึ่งมีกลีบเลี้ยงคู่ข้างใหญ่กว่ากลีบเลี้ยงบนหลายเท่า บางชนิดกลีบเลี้ยงบนใหญ่กว่ากลีบเลี้ยงคู่ข้าง แต่พบเพียงไม่กี่ชนิด เช่น สิงโตนางรำ (*Bulbophyllum monanthum*) บางชนิดมีกลีบเลี้ยงคู่ข้างเชื่อมกันทั้งสองด้านจนเป็นหลอด เช่น สิงโตช้อนทอง (*Rhytionanthos spathulatum*) หรือเชื่อมติดกันเป็นแผ่นเดียวกัน (synsepalous) ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของตระกูลกล้วยไม้ไนรี นอกจากนี้กล้วยไม้หลายชนิดมักมีขนปกคลุมบนกลีบเลี้ยงแบบต่างๆ ทั้งขนหยาบแข็งจนถึงขนละเอียดและนุ่ม

กลีบดอก (petal) อยู่ด้านในถัดจากวงกลีบเลี้ยง มี 3 กลีบ ประกอบด้วยกลีบดอกคู่ข้างที่มีขนาดและรูปทรงเหมือนกัน 2 กลีบ และมีขนาดเล็กกว่ากลีบเลี้ยง แต่บางชนิดกลีบดอกมีขนาดใหญ่กว่ากลีบเลี้ยง เช่น พัดนางสี (*Oberonia latipetala*) ส่วนกลีบดอกอีก 1 กลีบ ที่เรียกว่า กลีบปาก (lip หรือ labellum) ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวงศ์กล้วยไม้ โดยมีวิวัฒนาการแตกต่างจากกลีบอื่นมากทั้งเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์การค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขนาดและรูปร่าง อาจมีขนาดเล็กหรือใหญ่กว่า และมีรูปร่างหลากหลาย บางครั้งเป็นแองดูงหรือเป็นแฉก บางชนิดกลีบปากมีสัน ตุ่ม หรือขน หรือมีรูปร่างแปลกประหลาดพิสดาร เช่น สกุลวานนุกคัม (Anoectochilus) บางชนิดขอบกลีบหยักเป็นฟัน บิดเป็นคลื่นหรือหยักเป็นฝอย หรือมีเดือยกลีบดอกที่มีขนาดและรูปร่างแตกต่างกันอยู่ที่ส่วนล่างของกลีบ

เส้าเกสร (column หรือ gynandrium) เป็นส่วนของก้านเกสรตัวผู้และเพศเมียที่เชื่อมเป็นก้านเดียวกันอยู่ใจกลางของดอก ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของพืชวงศ์กล้วยไม้ อีกลักษณะหนึ่ง ทำหน้าที่ชูอับเรณูของเกสรเพศผู้และยอดเกสรเพศเมีย มักเป็นรูปร่างกระบอก อ้วนสั้น หรือเรียวยาว กล้วยไม้ในเผ่าย่อย Coelogyninae ปลายเส้าเกสรมักแผ่เป็นครีบอกอยู่ด้านหลัง ได้แก่ กล้วยไม้สกุลเอื้องหมาก (Coelogyne) สกุลเอื้องพลาญงาม (Pleione) สกุลเอื้องรกรง (Panisca) สกุลสร้อยพระยา (Otochilus) หลายชนิดมีรยางค์เขี้ยวยื่นยาวอยู่ปลายเส้าเกสร ซึ่งเป็นลักษณะเด่นในกลุ่มสิงโตรวงข้าว (section racemosae) ของกล้วยไม้สกุลสิงโตกลอกตา (Bulbophyllum)

ฝักรอบกลุ่มเรณู (operculum หรือ anther cap) มีรูปร่างคล้ายหมวกรูปกลมหรือรูปหยดน้ำแกมรูปแถบ ภายในฝักรอบแบ่งเป็น 2 ช่อง ผิวของฝักรอบมักเรียบหรือขรุขระ บางสกุลเป็นเดือยรูปทรงกระบอกยื่นยาว เช่น สกุลเพชรพระอินทร์ (Thias) บางสกุลฝักรอบเป็นเขาสันๆอยู่ที่มุม เช่น สกุลช่อนแอบ (Nephelaphyllum) ขณะที่กล้วยไม้ในวงศ์ย่อย Orchidoideae ไม่มีฝักรอบกลุ่มเรณู แต่ชีกอับเรณู (theca) แต่ละชีกแตกตามยาวแทน

เกสรตัวผู้ (stamen) มีจำนวน 1-3 อัน โดยสกุล Neuwiedia มี 3 อัน ได้จำนวน 2 อันในสกุลตาลโมย (Apostasia) และสกุลรองเท้านารี (Paphiopedilum) ส่วนชนิดอื่นๆมีเกสรเพศผู้เพียงอันเดียว ละอองเรณูกล้วยไม้มีลักษณะเป็นกลุ่ม (pollinium) จำนวน 2-8 กลุ่ม หรือกลุ่มเรณูเป็นกลุ่มคล้ายผงแป้ง ประกอบด้วยกลุ่มเรณูย่อยจำนวนมากอัดกันแน่นคล้ายกลุ่มเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวงศ์ย่อย Orchidoineae บางชนิดมีกลุ่มเรณูเป็นก้อนแข็งคล้ายกระดูกอ่อน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่พบในกล้วยไม้สกุลแวนด้า (Tribe Vandae) นอกจากนี้กลุ่มเรณูยังประกอบด้วยกลุ่มอื่นๆ เช่น ก้อนกลุ่มเรณู (stipe หรือ caudicle) ซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นหรือแถบติดอยู่กับกลุ่มเรณู และเป็นก้านกลุ่มเรณู (vaseidium) ซึ่งเป็นแผ่นเหนียวอยู่ที่ปลายอีกด้านหนึ่งของก้านกลุ่มเรณู

เกสรเพศเมีย (pistil) ตำแหน่งของยอดเกสรเพศเมีย (stigma) อยู่ภายในโพรงบริเวณด้านหน้าของเส้าเกสรและด้านล่างของเกสรเพศผู้ ที่มักเรียกว่า “แองเกสรเพศเมีย” ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างกันกับพืชวงศ์อื่นอย่างเด่นชัด

ฝักและเมล็ด (pod and seed) มีขนาดและรูปร่างต่างกันมาก โดยเริ่มพัฒนาเมื่อดอกได้รับการผสมเกสร บางชนิดมีฝักยาวกว่าสิบเท่าจากเดิม เช่น สกุลเอื้องตะขบ บางชนิดขยายขนาดทางด้านข้างจนกลมโต เช่น สกุลห้วย เมื่อฝักแก่เต็มที่จะแตกตามแนวตะเข็บทั้งสามแนว ในกล้วยไม้เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์การค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กินซากบางชนิดเมื่อฝักแก่ ส่วนของก้านดอกหรือก้านฝัก จะเจริญพุ่งขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อให้เมล็ดแพร่กระจายพันธุ์ได้ดีขึ้น เช่น กล้วยส้มสยาม (*Didymoplexiella siamensis*) หรือ เอื้องคีรีวงศ์ (*Didymoplexiopsis khiriwongensis*)

สำหรับเมล็ดกล้วยไม้มีขนาดเล็กมากจนเป็นผงคล้ายฝุ่น (dust seed) และมีจำนวนมากมายมหาศาลกว่าล้านเมล็ด ภายในเมล็ดไม่มีส่วนที่เป็นเอนโดสเปิร์ม (endosperm) หรือส่วนที่พัฒนาไปเป็นใบเลี้ยงมีเพียงเปลือกบางๆ 1-2 ชั้น ที่มีเอ็มบริโออยู่ภายใน

การจำแนกกล้วยไม้

กล้วยไม้จำแนกได้หลายหลักเกณฑ์ ทั้งการจำแนกโดยอาศัยลักษณะของการดำรงชีพ รูปแบบของการเจริญเติบโต ลักษณะของถิ่นที่อยู่อาศัย จนถึงการจำแนกตามหลักของอนุกรมวิธาน ซึ่งเป็นการจำแนกลักษณะทางสัณฐาน (morphology) ของกล้วยไม้แต่ละสกุลหรือแต่ละชนิดที่มีความแตกต่างกันไป และเป็นการจำแนกที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล

จำแนกตามลักษณะการดำรงชีพ (habit) โดยใช้หลักพื้นฐานที่สุดทำที่พืชพึ่งมี เช่น การสังเคราะห์แสง หรือความสามารถในการสร้างอาหารของกล้วยไม้ แบ่งเป็น

กล้วยไม้ที่สามารถสร้างอาหารเอง (autophytic orchid) โดยส่วนของพืชมีคลอโรฟิลล์ทำหน้าที่ในการสังเคราะห์แสง เพื่อสร้างอาหารและช่วยในการเจริญเติบโต ซึ่งมักอยู่ที่ใบ มีบ้างที่อยู่ในส่วนอื่นของพืช อย่างสกุลพญาไร้ใบ (*Chiloschista*) มีคลอโรฟิลล์ที่ส่วนรากที่มีขนาดใหญ่ หรือบางชนิดมีคลอโรฟิลล์ในส่วนลำลูกกล้วย เช่น สกุลเพชรพระอินทร์ (*Trias*) สกุลสิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum*)

กล้วยไม้ที่ไม่สามารถสร้างอาหารเอง (saprophytic orchid) หรือเรียกว่า “กล้วยไม้กินซาก” เป็นกล้วยไม้กลุ่มเล็กๆที่พบในประเทศไทย ไม่สามารถสังเคราะห์แสงได้ เพราะไม่มีคลอโรฟิลล์ ส่วนของลำต้นจึงเป็นสีขาว ขาวแกมน้ำตาล ขาวแกมม่วง น้ำตาลอ่อน จนถึงสีขาวอมเหลือง การดำรงชีพอาศัยอาหารที่ได้จากจุลินทรีย์บางชนิด กล้วยไม้กลุ่มนี้มีการดำรงชีวิตที่ลึกลับ ปรากฏให้เห็นในช่วงเวลาสั้นๆ บางครั้งอาจใช้เวลาเพียงไม่กี่วันในแต่ละปี เช่น สกุลกล้วยปลวก (*Epicprogium*) สกุลกล้วยส้ม (*Didymoplexiella*) เป็นต้น

จำแนกตามลักษณะการเจริญเติบโต (growth habit) เป็นการจำแนกตามรูปแบบการเจริญเติบโตกล้วยไม้ โดยพิจารณาจากการสร้างใบและดอก

การเจริญทางด้านข้าง หรือ การเจริญแบบซิมโพเดียล (sympodial growth) บางครั้งเรียกการเจริญเติบโตแบบฐานร่วม เป็นการเจริญของลำต้นที่มีลักษณะเป็นกอ โดยมีลำลูกกล้วย หัว หรือ ต้นเป็นลำปรากฏบนเหง้าที่มีทั้งสั้นและยาว มีหน่อใหม่เจริญขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสม แทนหน่อเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เก่าที่สิ้นสุดการเจริญลง และเมื่อครบรอบฤดูการก็แตกหน่อใหม่อีกครั้งในแต่ละปี เป็นการเจริญที่พบมากที่สุดในช่วงกล้วยไม้ เช่น สกุลสิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum*) สกุลเอื้องนัม (*Eria*) สกุลเอื้องหมาก (*Coelogyne*) สกุลว่านอิง (*Eylophia*) เป็นต้น

การเจริญทางยอด หรือ การเจริญเจริญแบบโมนโนโพเดียล (*monopodial growth*) บางครั้งเรียกการเจริญแบบฐานเดี่ยว คือ กล้วยไม้ที่มีลำต้นเดี่ยว สามารถผลิใบ ออกดอกออกผลได้หลายครั้งเป็นลำเดิมและสามารถสร้างกิ่งใหม่ได้ไกลจากยอดเดิม แต่อาจใช้เวลานานหลายปี พบได้ในกล้วยไม้สกุลแวนด้า (*Vanda*) สกุลเอื้องลิ้นด้า (*Luisia*) สกุลเอื้องกุหลาบ (*Aerides*) เป็นต้น

จำแนกตามสิ่งอาศัย เป็นการจำแนกตามสิ่งที่กล้วยไม้เจริญเติบโตอยู่ในธรรมชาติ แบ่งเป็น 4 แบบ คือ

กล้วยไม้อาศัยบนดิน (*terrestrial orchid*) หรือกล้วยไม้ดิน พบได้ทุกภูมิภาคของประเทศ เพราะสามารถเจริญเติบโตอยู่ได้ในป่าทุกประเภท ทั้งป่าผลัดใบและป่าไม่ผลัดใบ สำหรับป่าผลัดใบมักพบกล้วยไม้สกุลท้าวคูลู (*Brachucorythis*) สกุลแผ่นดินเย็น (*Nervilia*) สกุลหญ้าจิมฟันควาย (*Arundina*) ส่วนป่าไม่ผลัดใบมักพบกล้วยไม้สกุลขาวดวง (*Tropidia*) สกุลกล้วยปลวก (*Epipogium*) สกุลช่อนแอบ (*Nephelaphyllum*) และสกุลเอื้องแพง (*Aphyllorchis*) เป็นต้น

กล้วยไม้อาศัยบนหิน (*lithophytic orchid*) ส่วนมากเป็นกล้วยไม้ที่มีลำลูกกล้วยขนาดใหญ่ หรือมีใบอบหนามากสำหรับการเก็บสะสมอาหารเพื่อใช้ดำรงชีพในฤดูที่ไม่เหมาะสม จึงสามารถทนทานความร้อนจากแผ่นหินที่ถูกแดดเผาในช่วงฤดูร้อนได้อย่างดี เช่น สิงโตใบพาย (*Bulbophyllum wallichii*) สิงโตยุกขยุย (*Bulbophyllum dayanum*) ม้าวิ่ง (*Doritis pultherima*) เป็นต้น บางชนิดขึ้นบนหินบนที่ร่มรำไร ลำลูกกล้วยเล็ก ใบบาง เช่น เอื้องใบมะขาม (*Podochilus microphyllus*)

กล้วยไม้อิงอาศัย (*epicphytic orchid*) เป็นกล้วยไม้ที่พบบนต้นไม้หรือตามกิ่งก้านของต้นไม้ โดยกล้วยไม้แต่ละชนิดอาจเกาะบนต้นไม้ชนิดเดียวกันหรือต่างชนิดกัน ตามแต่ความจำเพาะเจาะจงของกล้วยไม้ กล้วยไม้อิงอาศัยพบได้ทั้งป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบ ในป่าเต็งรังมักพบอาศัยบนไม้ยืนต้นในวงศ์ยาง (*Dipterocarpaceae*) เป็นส่วนใหญ่ กล้วยไม้อิงอาศัยในป่าดิบเขาก็มักพบอาศัยบนไม้ยืนต้นในวงศ์ก่อ (*Fagaceae*) และบางชนิดก็อิงอาศัยบนต้นสนในป่าสนเขา เช่น เอื้องชะงคอยปุย (*Dendrobium bellatulum*)

กล้วยไม้อาศัยในน้ำ (*aquatic orchid*) ในประเทศไทยมีกล้วยไม้เพียงไม่กี่ชนิดที่อาศัยได้ในน้ำ โดยพบอาศัยทั้งในลำธารน้ำไหลของน้ำตกหินปูน คือ กล้วยไม้น้ำ (*Epipectis flawa*) หรือในน้ำนิ่งตามพื้นที่พรุ คือ เอื้องโมกพรุ (*Papiclionanthe hookeriana*) และเอื้องกระพุก (*Dium paludosum*)

จำแนกตามหลักอนุกรมวิธาน แบ่งเป็นการจำแนกที่อาศัยลักษณะทางพฤกษศาสตร์เป็นเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์การค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำคัญ โดยจำแนกด้วยการนำลักษณะที่คล้ายคลึงกันรวมเข้าในกลุ่มเดียวกัน จากที่มีลักษณะคล้ายกันน้อยไปจนถึงเหมือนกัน ตามลำดับ ดังนี้

วงศ์ (family) กำหนดให้ลงท้ายด้วย -aceae

วงศ์ย่อย (subfamily) ลำดับวงศ์ย่อยกำหนดให้ลงท้ายชื่อด้วย "oideae"

เผ่า (tribe) ลำดับเผ่ากำหนดให้ลงท้ายชื่อด้วย "ieae"

เผ่าย่อย (subtribe) ลำดับเผ่าย่อยกำหนดให้ลงท้ายชื่อด้วย (inae)

สกุล (genus) ลำดับสกุลกำหนดให้มีคำลงท้ายตามกฎเกณฑ์การตั้งชื่อสกุล

กลุ่ม (section) ลำดับกลุ่มเป็นลำดับที่พบในพืชสกุลใหญ่ๆ เพื่อช่วยต่อการ

จำแนก เช่น section Formosae ในสกุล *Dendrobium* , section

Pleiophyllum ในสกุล *Bulbophyllum* และ section Hymeneria ในสกุล

Eria เป็นต้น

ชนิด (species) ลำดับชนิดกำหนดให้ใช้ชื่อสกุลและชื่อระบุชนิดรวมกัน

บางครั้งแยกย่อยเป็นพันธุ์ (variety) คือเป็นชนิดที่แตกต่างกันไม่

มากและไม่สามารถตั้งเป็นชนิดใหม่ได้ โดยใช้ var. นำหน้าคำระบุ

ชื่อพันธุ์

การจำแนกกล้วยไม้ยังมีการปรับเปลี่ยนตามความก้าวหน้าทางพฤกษศาสตร์ กระทั่งในปัจจุบันยังคงมีการพัฒนาการจัดหมวดหมู่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การจำแนกนั้นถูกต้องที่สุด (สลิค ,2550)

ในที่นี้ใช้ตามระบบของ RL Dressler เนื่องจากเข้าใจได้ง่ายและชื่อวงศ์ย่อยค่อนข้างเป็นที่คุ้นหูมานาน ซึ่งจำแนกเป็น 6 วงศ์ย่อย ได้แก่

1. Apostasioideae กล้วยไม้ในวงศ์ย่อยนี้ เป็นกล้วยไม้ดิน ที่มีลักษณะโบราณและคล้ายพืชในวงศ์ลิลลี่ (Liliaceae) เป็นอย่างมาก มีลักษณะค่อนข้างต่างจากกล้วยไม้อื่นๆ ลักษณะเด่นของวงศ์ย่อยนี้ คือ ลำต้นค่อนข้างแข็ง รากยังตั้งลงในดินมากกว่ากล้วยไม้ในวงศ์ย่อยอื่น ออกดอกตามปลายยอด ดอกมีขนาดเล็ก ทั้งกลีบเลี้ยงและกลีบดอกคล้ายกัน ไม่มีกลีบปากที่แตกต่างจากกลีบอื่น เกสรตัวผู้ (stamen) มีจำนวน 2 หรือ 3 อัน เรณูเป็นผง นอกจากนี้ยอดเกสรเพศเมียมีก้านชูและภายในรังไข่แตกเป็น 3 ช่อง (ต่างจากวงศ์ย่อยอื่นๆ ที่มีเกสรเพศผู้ 1-2 อัน และภายในรังไข่มี 1 ช่อง) กล้วยไม้ในวงศ์นี้มีอยู่เพียงสกุลเดียว คือ สกุล *Apostasia* (สกุลตาน โมย) พบทั่วโลก 8 ชนิด สำหรับในประเทศไทยรายงานพบ 3 ชนิด

2. Cyripedioideae ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ดินที่มีอายุหลายปี และไม่ทิ้งไป ลำต้นไม่เป็นลำลูกกล้วยและเจริญเติบโตออกทางด้านข้าง หรือแตกหน่อจากต้นเดิมแบบทอดเลื้อยหรือไหล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวทช.สนับสนุนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำหนักหอสมุกกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

ใบมี 2-7 ใบ รูปแถบ อวบน้ำ และเปราะ สีเขียว หรือหลังใบมีลวดลาย รูปแบบการออกใบมี 2 แบบ คือ ออกใบเรียงสลับซ้อนทับกัน ได้แก่ สกุล *Paphiopedilum* และสกุล *Phragmipedium* อีกแบบหนึ่งเป็นการออกใบเรียงสลับเวียนรอบลำต้นหรือแบบเวียน ได้แก่ สกุล *Cypripedium* และสกุล *Selenipedium* ออกดอกตามปลายยอด ส่วนใหญ่เป็นก้านช่อดอกยาว ดอกย่อยน้อย ดอกมีขนาดใหญ่ กลีบดอกนอก 3 กลีบ กลีบบนมีขนาดใหญ่ ส่วน 2 กลีบด้านข้างเชื่อมติดกันเป็นกลีบเดียว กลีบดอกในมีขนาดกว้างหรือแคบแต่ยาวกว่า ซึ่งกลีบดอกที่แคบจะบิดเป็นเกลียว ปากดอกหรือกลีบดอกเป็นรูปถึงคล้ายหัวรองเท้าแตะ อันเป็นลักษณะเด่นของวงศ์ย่อยนี้ โคนปากดอกมีตั้งยื่นออกมาข้างๆ เรียกว่า “หูกระเป่า” เกสรเพศผู้ 3 อัน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกมี 2 อัน เป็นเกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์ มีก้านสั้น อยู่ตรงกันข้าม และเชื่อมติดกับโคนเกสรเพศเมีย อีกส่วนหนึ่งมี 1 อัน เป็นเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันและได้แปรสภาพเปลี่ยนเป็นแผ่นรูปโล่โค้งลงมาบังเกสรเพศเมียและเกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์ทั้ง 2 อัน ยอดเกสรตัวเมีย 3 อัน ติดกันเป็นแผ่นหนายื่นออกไปทางด้านหน้าของดอก รังไข่มี 1-3 ช่อง ผลเป็นรูปกลม รูปหลอดยาว หรือรูปกระสวย มีเมล็ดจำนวนมาก รูปกลมรี ยาว และมีทั้งผิวแข็งและผิวบาง

กล้วยไม้ในวงศ์นี้มี 4 สกุล 1-5 ชนิด มีเขตการกระจายพันธุ์ในเขตนาวตอนเหนือ เขตตอนเหนือและเขตร้อนของโลก แต่ไม่ปรากฏพบในทวีปออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และหมู่เกาะโพลินีเซีย ในประเทศไทยมีรายงานพบเฉพาะ สกุลรองเท้านารี (*Paphiopedilum*) พบทั่วโลก 64 ชนิด สำหรับในประเทศไทยมีรายงานการพบ 17 ชนิด

3. Neottioideae ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ดินและกล้วยไม้กินซาก ลำต้นเจริญเติบโตทางยอดหรือแตกออกทางด้านข้าง บางชนิดมีหัวหรือเหง้าอวบน้ำ รูปแบบการออกใบมี 2 แบบ คือ ออกใบเรียงสลับ และบางสกุลจะลดขนาดของใบลงเป็นเกล็ด แผ่นใบบาง ออกดอกตามปลายยอด เป็นช่อกระจุก มีดอกย่อยจำนวนมาก หรือเป็นช่อสั้น มีดอกย่อยจำนวนน้อย ดอกมีขนาดเล็ก กลีบดอก 3 กลีบมีขนาดไล่เลี่ยกัน กลีบดอกใน 2 กลีบมีขนาดเล็กกว่า บางสกุลมีขนาดเล็กเรียวและปลายแหลม ปากดอกขนาดใหญ่และรูปร่างแตกต่างกันไป เกสรเพศผู้ 1 อันอยู่ตอนปลายเส้าเกสรและมีฟาบิด เกสรเพศเมียเป็นแฉ่งมีเมือกเหนียวอยู่ด้านหน้าของเส้าเกสรต่ำลงมาจากเกสรเพศผู้ ละอองเกสรจับเป็นกลุ่มก้อน ผิวอ่อนนุ่ม และยึดติดกันเป็นแผ่นเยื่อเหนียวๆ จะงอยของเกสรเพศเมียมักยึดด้วยยาว

กล้วยไม้ในวงศ์นี้มี 84 สกุล 730 ชนิด มีเขตการกระจายพันธุ์ทั่วไปในเขตนาวตอนเหนือ เขตตอน และเขตร้อนของโลก สำหรับในประเทศไทยมีรายงานการพบ 30 สกุล 85 ชนิด ส่วนใหญ่มีดอกขนาดเล็กและไม่สวยงาม

4. Orchidoideae มีลักษณะคล้ายวงศ์ย่อย NEOTTIOIDEAE เป็นกล้วยไม้ที่ขึ้นอยู่ตามพื้นดิน ลำต้นเจริญเติบโตออกทางด้านข้างของหัว หรือเหง้าที่อยู่ใต้ดิน แต่จะสร้างลำต้นขึ้นมาเหนือเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไมอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นดินในช่วงฤดูกาลที่เหมาะสม ใบมี 2-20 ใบ ออกใบเรียงสลับ มักเป็นรูปรีแกมรูปไข่ หรือรูปไข่ กลีบ สำหรับสกุลที่มีเพียง 2 ใบจะออกแผ่ราบแนบพื้น ส่วนสกุลที่มีมากกว่า 2 ใบนั้นใบตอนล่างจะมีขนาดเล็กกว่าใบที่อยู่ตอนบน ออกดอกตามปลายยอดหรือซอกใบ ก้านช่อดอกยาว ดอกมีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง กลีบดอก 3 กลีบมีขนาดไล่เลี่ยกัน กลีบดอกใน 2 กลีบมีขนาดใกล้เคียงกับกลีบดอกนอก ปากดอกขนาดใหญ่และมีรูปร่างแตกต่างกันไป เกสรเพศผู้ 3 อัน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกมี 1 อันเป็นเกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์อยู่ตอนปลายเส้าเกสรและมีฝักปิด อีกส่วนหนึ่งมี 2 อันเป็นเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันอยู่ติดกันและต่ำลงมาเส้าเกสร เกสรเพศเมียเป็นแองมีเมือกเหนียวอยู่ด้านหน้าของเส้าเกสรต่ำลงมาจากเกสรเพศผู้ละออเรณูจับเป็นกลุ่มก้อน มีก้านยึดติดกับแผ่นเยื่อ บางๆจะงอยของเกสรเพศเมียมักยึดตัวอยู่ระหว่างอับเรณู

กล้วยไม้ในวงศ์นี้มี 120 สกุล 2,740 ชนิด มีเขตการกระจายพันธุ์ทั่วไปในเขตหนาวตอนเหนือ เขตอบอุ่น และเขตร้อนของโลก สำหรับในประเทศไทยมีรายงานการพบ 9 สกุล 59 ชนิด

5. Epidendroideae มีทั้งกล้วยไม้ดิน และกล้วยไม้อิงอาศัย ลำต้นมีทั้งแบบลำลูกกล้วยและไม้ไซ้ การเจริญเติบโตทางปลายยอดหรือแตกออกทางด้านข้าง รูปแบบการออกใบมี 2 แบบ คือ ออกใบเรียงสลับซ้อนทับกัน และออกใบเรียงสลับเวียนรอบลำต้นหรือแบบเกลียว แผ่นใบมีขนปกคลุม ออกดอกตามปลายยอดหรือทางด้านข้างลำต้น เป็นช่อกระจะมีดอกย่อยจำนวนมาก หรือเป็นช่อสั้นมีดอกย่อยจำนวนน้อย กลีบดอกนอก 3 กลีบ มีขนาดไล่เลี่ยกัน กลีบดอกใน 2 กลีบขนาดเล็กหรือเท่ากันกับกลีบดอกนอก ปากดอกขนาดใหญ่และมีรูปร่างแตกต่างกันไป เกสรเพศผู้หนึ่งอันอยู่ตอนบนด้านหน้าของเส้าเกสรและมีฝักปิดหรือฝักครอบ เมื่อเรณูแก่จัดฝักปิดจะหลุดร่วงไป ละออเรณูจับเป็นก้อนแน่น มีผิวเหมือนขี้ผึ้ง ไม่แข็ง และไม่มีก้าน

กล้วยไม้ในวงศ์นี้มี 309 สกุล 11,007 ชนิด กล่าวได้ว่ามีจำนวนชนิดมากที่สุด โดยมีเขตการกระจายพันธุ์เฉพาะในเขตร้อนของโลกเท่านั้น สำหรับในประเทศไทยมีรายงานการพบ 32 สกุล 624 ชนิด ส่วนใหญ่มีดอกสวยงาม

6. Vandoideae ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย มากกว่ากล้วยไม้ดิน ลักษณะลำต้น ใบ และจำนวนเกสรเพศผู้คล้ายกับวงศ์ย่อย EPIDENDROIDEAE แต่ลำต้นมักเป็นรูปทรงกระบอก นอกจากนี้กลุ่มละออเรณูค่อนข้างเหนียว แข็ง มีก้าน และมีแป้นยึดก้าน

กล้วยไม้ในวงศ์นี้มี 319 สกุล 4,638 ชนิด กล่าวได้ว่ามีจำนวนสกุลมากที่สุด ส่วนมากมีเขตการกระจายพันธุ์ทั่วไปในเขตร้อน พบเพียงส่วนน้อยในเขตอบอุ่นตอนเหนือ สำหรับในประเทศไทยมีรายงานการพบ 72 สกุล 286 ชนิด (ศุภร, 2548)

การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้พันธุ์ไม้ร่วมกับพฤติกรรมของคนเป็นหลัก โดยมีการ

จำแนกกล้วยไม้ ออกได้เป็นสองประเภทด้วยกัน คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ สงวนลิขสิทธิ์ สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. กล้วยไม้พันธุ์แท้ (species) ซึ่งเรามักนิยมเรียกกันว่า กล้วยไม้ป่า คำว่าพันธุ์แท้มีความหมายอยู่บนพื้นฐานด้านพันธุศาสตร์ หมายถึงกล้วยไม้แต่ละชนิดที่มีความเป็นมาตามธรรมชาติ

มาถึงยุคหลังๆ วิชาการด้านเทคโนโลยีมีความเจริญมากขึ้น อาจนำกล้วยไม้ป่ามาผสมตัวเองหรือผสมเกสรภายในชนิดเดียวกัน แม้ว่าจะได้พันธุ์ผสมซึ่งอาจมีองค์ประกอบทางพันธุศาสตร์เหมือนเดิม แต่ก็คงไม่ใช่กล้วยไม้ป่า

ดังนั้นจึงเป็นควรปรับความเข้าใจใหม่ โดยเรียกกล้วยไม้ประเภทนี้ว่า กล้วยไม้พันธุ์แท้ ซึ่งรวมทั้งพันธุ์จากป่าและพันธุ์ที่คนนำมาผสมเกสรและเพาะเมล็ด ส่วนพันธุ์จากป่าน่าจะเรียกว่า กล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติ ถือเป็นส่วนหนึ่งซึ่งรวมอยู่ในกล้วยไม้พันธุ์แท้ด้วย

กล้วยไม้พันธุ์แท้ซึ่งเกิดจากการผสมเกสรและเพาะเมล็ด ภาษาฝรั่งเรียกกันว่า cultivated specie ซึ่งมีความหมายจำเพาะเจาะจงลงไปอีกชั้นหนึ่ง

อนึ่ง หากนำเอาพื้นฐานทางพันธุศาสตร์มาใช้พิจารณา อาจรู้สึกรู้ว่าทั้งสองสภาพเหมือนกัน แต่ผู้มีธรรมชาติความรู้สึกละเอียดมากสักหน่อยย่อมรู้ได้ว่า มีความแตกต่างกันแฝงอยู่ในส่วนลึกอย่างน้อยพันธุ์ซึ่งเกิดจากการผสมและปลูกเลี้ยงโดยคน จะมีนิสัยเปลี่ยนไปจากพันธุ์ธรรมชาติไม่มากนัก

หากคิดจะนำกลับไปปล่อยให้อยู่ในป่าตามธรรมชาติอีกครั้งหนึ่งย่อมยากมากขึ้น และไม่เพียงเท่านั้นถ้ามองเห็นสองด้านน่าจะรู้สึกได้ว่า สภาพป่าอันเป็นกระบวนการพื้นฐานย่อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้พันธุ์ไม้ซึ่งผ่านมาอยู่ในมือคนช่วงหนึ่งแล้ว ปรับตัวได้ยากมากขึ้นอีกชั้นหนึ่งด้วย

2. กล้วยไม้พันธุ์ผสม (hybrid) คนในวงการกล้วยไม้ไทยมักนิยมเรียกกันว่า กล้วยไม้ลูกผสม หมายถึงพันธุ์กล้วยไม้ที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบทางพันธุศาสตร์แตกต่างไปจากพันธุ์ซึ่งมีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน

เราสามารถลำดับความแตกต่างจากธรรมชาติของกล้วยไม้พันธุ์ผสมห่างจากธรรมชาติออกไปเป็นระดับต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

ผสมข้ามชนิดในสกุลเดียวกัน (interspecific hybrid) เช่น การผสมระหว่าง เอื้องสามปอย (*Vanda denisoniana*) กับ ฟ้ามุ่ย (*Vanda coerulea*) ซึ่งเป็นกล้วยไม้ในสกุลแวนดาด้วยกัน แต่คนละชนิด

ผสมข้ามชนิดและข้ามสกุลด้วย (intergeneric hybrid) เช่น การผสมระหว่าง เอื้องสามปอย (*Vanda denisoniana*) กับ เอื้องกุหลาบกระเป๋าคัด (*Arides odorata*)

ปกติแล้ว ธรรมชาติภายในองค์ประกอบของดอกกล้วยไม้ต่างๆ ไปไม่เอื้ออำนวยให้มีการผสมข้ามชนิดข้ามสกุลโดยอาศัยธรรมชาติ แม้การผสมโดยแมลง ดังนั้นกล้วยไม้พันธุ์ผสมแทบทั้งหมดเป็นผลงานจากคน

แต่เนื่องจากกล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้ที่มีประชากรในแต่ละจุดเป็นปริมาณมาก ดังนั้น จึงมีโอกาสพบกล้วยไม้พันธุ์ผสมจากธรรมชาติแต่ก็หายากมาก

ตามที่ได้กล่าวไว้ว่า กล้วยไม้พันธุ์ผสมหมายถึงพันธุ์กล้วยไม้ที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบทางพันธุศาสตร์แตกต่างไปจากพื้นฐานธรรมชาติ ถ้าหากนำเอาการปฏิบัติโดยคนเข้ามาเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาร่วมด้วย การผสมเกสรระหว่างกล้วยไม้ชนิดเดียวกันอาจมองได้สองทาง แต่ก็ไม่เข้าข่ายความหมายของ กล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติ (ระพี, 2548)

สกุลและจำนวนชนิดของกล้วยไม้ไทย

Genera and number of species of native Thai orchid

E = Epiphytic orchid กล้วยไม้อิงอาศัย

T = Terrestrial orchid กล้วยไม้ดิน

H = Holomycotrophic orchid กล้วยไม้กินซาก

(-) = จำนวนชนิดของกล้วยไม้ไทย

<i>Abdominea</i> J.J. SM.	สกุลกระถุนพี	(1) E
<i>Acampe</i> Lindl.	สกุลเอื้องตีนตุ๊กแก	(4) E
<i>Acanthephippium</i> Blum	สกุลนกแก้วปากหงาย	(3) T
<i>Acriopsis</i> Blum	สกุลจุกพราหมณ์	(3) E
<i>Acrocha</i> Lindl	-	(1) E
<i>Adenoncos</i> Blume	สกุลหอมใต้	(4) E
<i>Aerides</i> Lour.	สกุลเอื้องกุหลาบ	(7) E
<i>Agrostophyllum</i> Blume	สกุลเอื้องปีกไก่	(6) E
<i>Amitostigma</i> Schltr.	สกุลข้าวตอกหิน	(1) T
<i>Anoectochilcs</i> Blume	สกุลนกคุ้มไฟ	(10) T
<i>Anthogonium</i> Wall. Ex Lindl.	สกุลว่านพร้าว	(1) T
<i>Aphyllorchis</i> Blume	สกุลกล้วยปลวก	(4) T/H
<i>Apostasia</i> Blume	สกุลตาลขโมย	(3) T
<i>Appendicula</i> Blume	สกุลหางแมวเขา	(7) E

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

<i>Arachnis</i> Blume	สกุลแมงปอ	(3) E
<i>Armodorum</i> Breda	สกุลเอื้องดินเปิด	(1) E
<i>Arundina</i> Blume	สกุลแหม่ลี	(1) T
<i>Ascidieria</i> Seidenf.	สกุลอาทิตย์อัสดง	(1) E
<i>Ascoctrum</i> Schltr. Ex. J.J. SM.	สกุลเข็มสี	(6) E
<i>Ascochilopsis</i> Carr	-	(1) E
<i>Ascochilus</i> Ridl.	สกุลเอื้องปากถุง	(3) E
<i>Biermannia</i> King & Pantl.	สกุลเอื้องกำ	(1) E
<i>Bletilla</i> Rchb.f.	-	(1) T
<i>Brachycorythis</i> Lindl.	สกุลท้าวทูล	(4) T
<i>Brachypeza</i> Garay	-	(1) E
<i>Bromheadia</i> Lindl.	สกุลเอื้องกลีบขาว	(4) T/E
<i>Bulbophyllum</i> Thouars	สกุลสิงโต	(145) E
<i>Calanthe</i> Ker Gawl.	สกุลเอื้องน้ำตัน	(15) T/E
<i>Cephalantheropsis</i> Guillaumin	สกุลวิรุพจำบัง	(1) T
<i>Cerathostylis</i> Blume	-	(6) E
<i>Chamocanthus</i> Schltr.	-	(1) E
<i>Chamaegastrodia</i> Makina & F. Mack	-	(1) T/H
<i>Cheirostylis</i> Blume	สกุลประกายพริก	(7) T
<i>Chiloschista</i> Lindl.	สกุลพญาไร้ใบ	(9) E
<i>Chroniochilus</i> J.J. Sm.	-	(1) E
<i>Chrysoglossum</i> Blume	สกุลเอื้องมันแดง	(1) T
<i>Cirrhopetalum</i> Lindl.	สกุลพัด	(10) E
<i>Claderia</i> Hook. f.	-	(1) T
<i>Cleisomeria</i> Lindl. Ex G. Don	สกุลคอกวาง	(2) E
<i>Cleisostoma</i> Blume	สกุลเขาพะยะ	(25) E
<i>Coelogyne</i> Lindl.	สกุลเอื้องหมากเลื่อง	(27) E
<i>Collabiopsis</i> = <i>Collabium</i>		
<i>Collabium</i> Blume	สกุลคำใส	(1) T
<i>Cordiglottis</i> J.J. Sm.	-	(1) E

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

<i>Corybas</i> Salisb.	-	(1) T
<i>Corymborkis</i> Thouars	สกุลเอื้องลิดา	(1) T
<i>Cremastra</i> Lindl.	-	(1) T
<i>Crepidium</i> Blume	สกุลหูเสือ	(18) T
<i>Cryptopylos</i> Garay	-	(1) E
<i>Cryptostylis</i> R.Br.	สกุลเอื้องแมลงปอ	(1) T
<i>Crytosia</i> Blume	-	(4) T/H
<i>Cymbidium</i> Sw.	สกุลกะระกะร้อน	(18) T/E
<i>Cystorchis</i> Blume	-	(1) T/H
<i>Dendrobium</i> Sw.	สกุลหวาย	(153) E
<i>Dendrochilum</i> Blume	สกุลเอื้องใบสน	(3) E
<i>Didymoplexiella</i> Garay	-	(2) T/H
<i>Didymoplexiopsis</i> Seidenf.	สกุลเอื้องศิรีวงศ์	(1) T/H
<i>Didymoplexis</i> Griff.	-	(1) T/H
<i>Dienia</i> Lindl.	สกุลสีกุนคล	(1) T
<i>Dilochia</i> Lindl.	สกุลว่านกำปลา	(1) T
<i>Diploprora</i> Hook.f.	-	(2) T
<i>Dipodium</i> R.Br.	สกุลเอื้องกระ	(1) T
<i>Dispersis</i> Sw.	-	(1) T
<i>Doritis</i> Lindl.	สกุลม้าวิง	(2) T
<i>Drymoda</i> Lindl.	สกุลทับทิมสยาม	(2) E
<i>Epicranthes</i> Blume	-	(3) E
<i>Epigeneium</i> Gagnep.	สกุลเอื้องกว้าง	(2) T
<i>Epipactis</i> Zinn.	สกุลสิงโตอาดัง	(1) T
<i>Epipogium</i> S.G. Gmel. ex Borkh.	สกุลกล้วยปลวก	(1) T/H
<i>Eria</i> Lindl.	สกุลตะขาบขาว	(63) E/T
<i>Eriodes</i> Rolfe	-	(1) T
<i>Erythrodes</i> Blume	-	(2) T
<i>Erythrorchis</i> Blume	สกุลเถาว์วัลย์พันดง	(1) T/H
<i>Esmeralda</i> Rchb.f.	สกุลแก้วมรกต	(1) E

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

<i>Eulophia</i> R.Br. ex Lindl.	สกุลหมูกิ่ง	(12) T
<i>Flickingeria</i> A.D. Hawkes	สกุลกูดหิน	(16) E
<i>Galeola</i> Lour.	สกุลเถาวัลย์เขี้ยวตง	(3) T/H
<i>Gastrochilus</i> D. Don	สกุลตีนเต่า	(8) E
<i>Gastrodia</i> R.Br.	สกุลเอื้องกลีบติด	(2) T/H
<i>Geodorum</i> Jakes.	สกุลว่านจูงนาง	(3) T
<i>Glossochilopsis</i> Szlach.	สกุลเอื้องแก้ว	(1) T
<i>Goodyera</i> R.Br.	สกุลขาวละออ	(7) T
<i>Grammatophyllum</i> Blume	สกุลเอื้องหางช้าง	(1) E
<i>Grosourya</i> Rchb.f.	สกุลเอื้องเล่นลม	(3) E
<i>Habenaria</i> Willd.	สกุลสังหิน	(37) T
<i>Hemipilia</i> Lindl.	สกุลอ้อลาย	(1) T
<i>Herminum</i> L.	สกุลเอื้องม่วง	(1) T
<i>Herpysma</i> Lindl.	สกุลเอื้องผักปราบ	(1) T
<i>Hetaeria</i> Blume	-	(7) T
<i>Holcoglossum</i> Schltr.	สกุลหัสไกร	(2) E
<i>Hygrochilus</i> Pfitzer	สกุลนางรุ้ง	(1) E
<i>Hylophila</i> Lindl.	-	(1) T
<i>Ione</i> Lindl.	สกุลแหวหยก	(3) E
<i>Ipea</i> Lindl.	สกุลแมวขโมย	(1) T
<i>Kingidium</i> P.F. Hunt	สกุลกาดำฉ้อ	(2) E
<i>Lecanorchis</i> Blume	-	(2) T/H
<i>Lesliea</i> Seidenf.	สกุลสำเภากิน	(1) E
<i>Liparis</i> Rich.	สกุลเอื้องข้าวสาร	(31) T/E
<i>Ludisia</i> A. Rich.	สกุลว่านน้ำทอง	(1) T
<i>Luisia</i> Gaudich.	สกุลงูเขียวปากม่วง	(14) E
<i>Macropodanthus</i> L.o. Williams	สกุลเอื้องชูดาง	(2) E
<i>Malaxis</i> = <i>Crepidium</i> , <i>Dienia</i> , <i>Glossochilopsis</i> , <i>Oberoniodiodes</i>		
<i>Malleola</i> J.J. Sm.& Schltr.	-	(6) E
<i>Mastigion</i> Garay	สกุลปากเหยี่ยวใหญ่	(3) E

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

<i>Micropera</i> Lindl.	สกุลแมงปอทอง	(4) E
<i>Microsaccus</i> Blume	สกุลตานตะขาบ	(1) E
<i>Mischobulbum</i> Schltr.	สกุลนางลับแล	(2) T
<i>Monomeria</i> Lindl.	สกุลกำมปูม้า	(2) E
<i>Myrmechis</i> (Lindl.) Blume	-	(1) T
<i>Neogyna</i> Rchb.f.	สกุลเอื้องช่อแพง	(1) E
<i>Nephelaphyllum</i> Blume	สกุลนางแอบ	(3) T
<i>Nervilia</i> Comm. ex Gaudich.	สกุลแผ่นดินเย็น	(9) T
<i>Neuwiedia</i> Blume	-	(2) T
<i>Oberonia</i> Lindl.	สกุลหางปลา	(36) E
<i>Oberonioides</i> Szlach.	-	(1) T
<i>Ornithochilus</i> (Lindl.) Benth.	สกุลมังกรทอง	(1) E
<i>Otochilus</i> Lindl.	สกุลสร้อยระย้า	(3) E
<i>Pachystoma</i> Blume	สกุลแห้วชะครุ	(1) T
<i>Panisea</i> (Lindl.) Blume	สกุลเอื้องกระสวย	(4) E
<i>Paphiopedilum</i> Pfitzer	สกุลรองเท้านารี	(13) T/E
<i>Papilionanthe</i> Schltr.	สกุลเอื้องโมกซ์	(3) E
<i>Parapteroceres</i> Aver.	-	(1) E
<i>Pecteilis</i> Raf.	สกุลนางอ้วสาคริก	(3) T
<i>Pelatantheria</i> Ridl.	สกุลเคราสิงห์	(4) E
<i>Pennilabium</i> J.J. Sm	-	(2) E
<i>Peristylus</i> Blume	สกุลนางตายน	(13) T
<i>Phaius</i> Lour.	สกุลเอื้องพร้าว	(5) T/H
<i>Phalaenopsis</i> Blume	สกุลเอื้องม้าลายเสือ	(5) E
<i>Pholidota</i> Lindl.	สกุลเอื้องลำต้อ	(6) E
<i>Phreatia</i> Lindl.	-	(3) E
<i>Platanthera</i> Rich	-	(2) T
<i>Pleione</i> D. Don	สกุลพรายงาม	(3) E
<i>Plocoglossis</i> Blume	สกุลเอื้องลำไห	(50) T
<i>Poaephyllum</i> Ridl.	-	(1) E

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

<i>Podochilus</i> Blume	สกุลตานตะขาบ	(3) E
<i>Polystachya</i> Hook.	สกุลเอื้องคางอ้ม	(1) E
<i>Pomotocalpa</i> Brede, Kuhl & Hasselt	สกุลช้างดำ	(9) E
<i>Ponerorchis</i> Rchb.f.	-	(1) T
<i>Porpax</i> Lindl.	สกุลลูกนก	(7) E
<i>Pristiglottis</i> Cretz. & J.J. Sm	-	(2) T
<i>Pteroceres</i> Hasselt. ex hassk.	-	(4) E
<i>Renanthera</i> Lour.	สกุลหวายแดง	(3) E
<i>Renantherella</i> Ridl.	สกุลหวายเทียม	(1) E
<i>Rhomboda</i> Lindl.	สกุลนกคุ้ม	(2) T
<i>Rhynchogyna</i> Seidenf. & Garay	-	(2) E
<i>Rhynchostylis</i> Blume	สกุลช้าง	(3) E
<i>Rhytionanthos</i> Garay	สกุลพวงตุ้งคำ	(5) E
<i>Robiquetia</i> Gaudich	สกุลพวงอู่	(3) E
<i>Saccolabiopsis</i> J.J. Sm	สกุลเอื้องปากมัน	(1) E
<i>Sarcoglyphis</i> Garay	สกุลเอื้องปากเหนียว	(3) E
<i>Saecanthus</i> = <i>Cleisostoma</i>		
<i>Schoenorchis</i> Blume	สกุลเอื้องจิว	(8) E
<i>Seidenfadenia</i> Garay	สกุลหนวดพราหมณ์	(1) E
<i>Smitinandia</i> Holttum	สกุลเข็มหนู	(2) E
<i>Spathoglossis</i> Blume	สกุลเอื้องดินใบหมาก	(6) T
<i>Spiranthes</i> Rich.	สกุลผักไผ่น้ำ	(1) T
<i>Staurochilus</i> Ridl. Ex Pfitzer	สกุลเสื่อโคร่ง	(6) E
<i>Stereochilus</i> Lindl.	สกุลเอื้องกุหลาบหิน	(2) E
<i>Stereosandra</i> Blume	สกุลกล้วยปากม่วง	(1) T/H
<i>Sunipia</i> Buch. –Ham. Ex Lindl. & Smith	สกุลเอื้องตาเข็ม	(11) E
<i>Taeniophyllum</i> Blume	สกุลเอื้องตีนตืด	(8) E
<i>Tainia</i> Blume	สกุลเอื้องสีลา	(6) T
<i>Thaia</i> Seidenf.	สกุลศรีสยาม	(1) T/H
<i>Thecopus</i> Seidenf.	-	(1) E

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

<i>Thecostele</i> Rchb.f.	สกุลเอื้องลำกลวง	(1) E
<i>Thelasis</i> Blume	สกุลกระสุนพระอินทร์	(5) E
<i>Thrixsperumu</i> Lour.	สกุลเอื้องแมงมุม	(15) E
<i>Thunia</i> Rchb.f.	สกุลเอื้องงาช้าง	(2) E
<i>Trachoma</i> = <i>Tuberolabium</i>		
<i>Trias</i> Lindl.	สกุลเขี้ยวแก้ว	(7) E
<i>Trichoglottis</i> Blume	สกุลเสื่อสาคริก	(8) E
<i>Trichotosia</i> Blume	สกุลสามก้อม	(8) E
<i>Tropidia</i> Lindl.	สกุลพาราณสี	(3) T
<i>Tuberolabium</i> Yamam.	-	(2) E
<i>Uncifera</i> Lindl.	-	(2) E
<i>Vanda</i> Jones ex R.Br.	สกุลสามปอย	(9) E
<i>Vandopsis</i> Pfitzer	สกุลพญานัดพันต์	(9) E
<i>Vanilla</i> Mill.	สกุลพลูช้าง	(4) E
<i>Ventricularia</i> Garay	สกุลเอื้องหวนน้อย	(1) E
<i>Vrydagzynea</i> Blume	สกุลวิลาสินี	(3) T
<i>Zeuxine</i> Lindl.	สกุลเอื้องดินน้อยปากกาง	(9) T

(ฉันทะและมณฑานา,2544)

การกระจายพันธุ์

การกระจายพันธุ์ (distribution) คือ อาณาบริเวณที่กล้วยไม้แต่ละชนิดที่ปรากฏอยู่ ซึ่งมีลักษณะการกระจายของชนิดพันธุ์ในขอบเขตพื้นที่ต่างกัน ไป 3 แบบ

การกระจายทั่วไปในเขตร้อน (pantropic distribution) เป็นลักษณะการกระจายของกล้วยไม้ที่มีขอบเขตพื้นที่กว้างมากที่สุด โดยพบกระจายในพื้นที่หลายส่วนของเขตร้อนครอบคลุมอาณาบริเวณหลายทวีป ตั้งแต่ทวีปแอฟริกา เอเชีย หรืออาจกระจายไปถึงทวีปออสเตรเลีย มีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันไป สามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดี ได้แก่ กล้วยปลวก (*Epipogium roseum*) ที่สำรวจพบตั้งแต่ทวีปแอฟริกา ทวีปเอเชีย ในประเทศอินเดีย พม่า ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ จนถึงในทวีปออสเตรเลีย รวมทั้งกล้วยไม้แผ่นดินเย็น (*Nervilia aragoana*) และ อ้วดอกม่วง (*Calanthe sylvatica*) เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การกระจายตามเขตพฤษภูมิศาสตร์ (plante-geographic distribution) เป็นการกระจายพันธุ์ที่พบในพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกัน แต่มีขอบเขตแคบกว่าการกระจายพันธุ์แบบแรก และมีทิศทางของการกระจายที่ต่อเนื่องกัน เช่น เอื้องพรายชมพู (*Pleione praecox*) นอกจากนี้กล้วยไม้ที่พบในเขตหิมาลัย (Himalayan region) มีการกระจายพันธุ์เป็นแนวเชื่อมต่อกับลักษณะของภูมิศาสตร์ โดยมีจุดศูนย์กลางของการกระจายพันธุ์แถบเทือกเขาหิมาลัยต่อเนื่องมาถึงประเทศไทย สำหรับกล้วยไม้ที่พบในประเทศไทยที่มีการกระจายพันธุ์ในลักษณะนี้ ได้แก่ เอื้องผึ้ง (*Dendrobium lindleyi*) เขากวางอ่อน (*Phalaenopsis cornucervi*) เอื้องม้าวัง (*Doritis pulcherrima*) หญ้าจิมฟันควาย (*Arundina graminifolia*) กระระกระร้อน (*Cymbidium aloifolium*) เหลืองพิศมร (*Spathoglottis affinis*) เป็นต้น หรือสกุล *Cephalanthra* และสกุล *Smitinandia* ที่กระจายพันธุ์เฉพาะในเขตอินโดจีน (Indo-chinese region) เป็นต้น

การกระจายพันธุ์ถิ่นเดียว (endemic distribution) เป็นการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ที่มีขอบเขตจำกัดเพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่มีสภาพแวดล้อมจำเพาะที่กล้วยไม้ปรับตัวเพื่อให้เข้ากับถิ่นฐานนั้นเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงพบกล้วยไม้เหล่านี้เพียงถิ่นเดียวเท่านั้น และเรียกกล้วยไม้เหล่านี้ว่า “กล้วยไม้ถิ่นเดียว” (endemic orchid) เช่น กล้วยไม้สิงโตนิพนธ์ (*Bulbophyllum nipondii*) ที่พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย เอื้องศรีประจิม (*Sirindhornia mirabilis*) ที่พบบนคอยหัวหมด จังหวัดตาก หรือเอื้องศรีเชียงดาว (*Sirindhornia pulchella*) สิงโตเชียงดาว (*Bulbophyllum albibracteum*) และนางอ้วนเชียงดาว (*Amitostigma Thailandica*) ที่พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันกล้วยไม้เฉพาะถิ่นของประเทศไทยมีประมาณ 175 ชนิด ทั้งหมดจัดเป็นกล้วยไม้หายากและมีความสำคัญ เพราะหากสูญพันธุ์ไปจากถิ่นที่อยู่ ก็เท่ากับว่าได้สูญพันธุ์ไปจากโลก (สกลิต, 2550)

กล้วยไม้เป็นพืชที่สามารถพบได้ตามธรรมชาติในเกือบทุกพื้นที่ป่าของประเทศ ทั้งป่าผลัดใบและป่าไม้ผลัดใบ ดังรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

ป่าผลัดใบ (deciduous forest) ได้แก่

ป่าทุ่งหญ้า (savanna) เป็นป่าที่มีไม้ยืนต้นปรากฏอยู่น้อยมาก พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยหญ้าชนิดต่างๆ ฤดูแล้งจะแห้งแล้งมากและมักเกิดไฟป่า กล้วยไม้ทั้งหมดที่พบเป็นกล้วยไม้ดินที่มีการพักตัวเหลือเพียงหัวใต้ดินในฤดูแล้งและสามารถทนต่อไฟป่าได้ดี เช่น นางอ้วนน้อย เอื้องสีตอง นางอ้วนแก้มช้ำ เป็นต้น

ป่าเต็งรัง (dry dipterocarp forest) เป็นป่าที่มีไม้ยืนต้นในวงศ์ไม้ยางเป็นพันธุ์ไม้เด่น ดินขาดคุณสมบัติในการเก็บน้ำ กล้วยไม้ที่พบเป็นกล้วยไม้ดินคล้ายกับกล้วยไม้ในป่าทุ่งหญ้า ส่วนเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์การค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กล้วยไม้อิงอาศัยมักเป็นกล้วยไม้ที่มีใบหนา แข็งและมีใบเคลือบบนผิวใบเพียงป้องกันการคายน้ำ เช่น กระระร้อนด้ามข้าว เอื้องเข็มแดง เอื้องเข็มแสด เขากวางอ่อน หนวดพราหมณ์ เอื้องผึ้ง สิงโตงาม เป็นต้น

ป่าเบญจพรรณ (mixed deciduous forest) เป็นป่าที่มีไม้ปรากฏร่วมกับไม้ยืนต้น กล้วยไม้ดินที่พบมักมีการพักตัว เหมือนกับกล้วยไม้ที่พบในป่าเต็งรัง เช่น บัวสัน โขย นางอ้ว นางอ้วสาคริก ส่วนกล้วยไม้อิงอาศัย เช่น เอื้องกุหลาบกระเป่าปัด พญาไร้ใบ เขากวางอ่อน เป็นต้น

ป่าไม่ผลัดใบ (evergreen forest) ได้แก่

ป่าดงดิบแล้ง (dry evergreen forest) เป็นป่าที่มีไม้ยืนต้นขึ้นหนาแน่น พื้นป่ามีแสงรำไร เนื่องจากแสงแดดส่องลงไปไม่ถึงมากนัก กล้วยไม้ที่พบตามพื้นป่าเป็นกล้วยไม้ที่ไม่ต้องการแสงแดดมากนัก เช่น ว่านน้ำทอง ว่านนกคุ้ม ข้าวดอกฤๅษี เอื้องน้ำตัน ส่วนกล้วยไม้อิงอาศัยเป็นกล้วยไม้ที่ใบค่อนข้างมีขนาดใหญ่และหนาแน่น เช่น เอื้องมังกร สร้อยทอง เอื้องเสียดาว เป็นต้น

ป่าดงดิบเขา (hill evergreen forest) เป็นป่าที่มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ พื้นป่าที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 800 เมตร อากาศค่อนข้างหนาวเย็น กล้วยไม้ที่พบในป่านี้จึงเป็นกล้วยไม้ที่ชอบอากาศหนาวเย็นและสามารถทนต่อความเย็นได้เป็นอย่างดี กล้วยไม้ดินที่พบ เช่น ลำเตงงาม กล้วยไม้แดง เอื้องแฝง ส่วนกล้วยไม้อิงอาศัย เช่น กระดังงู เอื้องพรายชมพู เอื้องถ้ำต่อ เอื้องเทียนขาว เป็นต้น

ป่าดงดิบชื้น (tropical evergreen rainforest) เป็นป่าที่มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ขึ้นแน่นมาก แสงแดดส่องถึงได้น้อย ทั้งยังมีปริมาณน้ำฝนต่อปีมาก กล้วยไม้ดินที่พบตามป่ามักชอบดินที่ชุ่มชื้น เช่น กล้วยปลวกม่วง กล้วยปลวกภู เอื้องแมงมุม เอื้องนวลจันทร์ ส่วนกล้วยไม้อิงอาศัยมักชอบอากาศที่มีความชื้นสูง เช่น ผีเสื้อสุมาตรา เอื้องนัมถันใต้ เอื้องเถาวัลย์ไม้ เป็นต้น

ป่าพรุ (peat swamp forest) เป็นป่าที่มีน้ำขังและมีซากพืชที่ไม่ย่อยสลายทับถมหนาแน่น ไม่มีส่วนที่เป็นดินแท้ๆ จึงกล่าวได้ว่าไม่พบกล้วยไม้ดินในพื้นที่ป่าพรุ ส่วนกล้วยไม้อิงอาศัย เช่น สิงโตก้ามปูแดง สิงโตก้ามปูใหญ่ เป็นต้น

แม้ว่าเราสามารถพบกล้วยไม้ได้ทุกพื้นที่ก็ตาม แต่ความเป็นจริงนั้นกล้วยไม้ไม่ได้มีจำนวนประชากรหนาแน่นเหมือนกับพืชชนิดอื่น กล้วยไม้จึงได้รับการจัดเป็นพืชอนุรักษ์ในบัญชีที่ 1 ราว 16 ชนิด และเป็นพืชอนุรักษ์ในบัญชีที่ 2 ในชนิดที่เหลือทั้งวงศ์ นับสำคัญหนึ่งของทั้งสองบัญชี คือ เป็นพืชที่พบได้น้อยและค่อนข้างหาได้ยากในสภาพธรรมชาติ เมื่อถูกคุกคามอาจลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วในอนาคตอันใกล้ (สลิทและนฤมล, 2550)

เทือกเขานครศรีธรรมราช

มีอาณาเขตช่วงกลางพื้นที่ของจังหวัด เนื่องจากพื้นที่จังหวัดนี้มีเทือกเขาเป็นแนวติดต่อกัน มีลักษณะเป็นแกนของแผ่นดินทอดยาวอยู่ในบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง และพัทลุง ในทางปกครองจึงยึดเอาแนวเทือกเขานครศรีธรรมราชทางตอนเหนือเป็นแนวแบ่งเขต จังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีและแบ่งพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชออกเป็นสองเขต คือ เขตที่ราบตะวันออก และเขตที่ราบตะวันตก

เทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นต้นน้ำหลายสายในพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง เช่น แม่น้ำปากพนัง แม่น้ำตาปี และแม่น้ำตรัง บริเวณเทือกเขา มีลักษณะเป็นป่าฝนเขตร้อนที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ยอดสูงสุดของเทือกเขานี้คือ เขาหลวง สูงประมาณ 1,835 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล มีพันธุ์ไม้ธรรมชาติโบราณอยู่มาก กรมป่าไม้ประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ เรียกว่า อุทยานแห่งชาติเขาหลวง พื้นที่ซึ่งอยู่เขตนี้ ได้แก่ อำเภอเมือง ขนอม สิชล ท่าศาลา พรหมคีรี ลานสกา พระพรหม ร่อนพิบูลย์ นบพิตำ ฉวาง และช้างกลาง

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ตั้งอยู่ตอนกลางของเทือกเขานครศรีธรรมราช ดินแดนที่ได้ชื่อว่า “หลังคาแดนใต้” ด้วยความยิ่งใหญ่และอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าเขาหลวง ที่หล่อเลี้ยงชาวนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียงลักษณะป่าส่วนใหญ่ของเทือกเขาแห่งนี้เป็นป่าดิบชื้น

(www.bloggang.com : 2552)

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวได้ว่าเขาหลวงแห่งนี้เป็นสวรรค์ของกล้วยไม้ของกล้วยไม้แดนใต้เลยก็ว่าได้ เพราะเป็นผืนป่าที่รวบรวมกล้วยไม้ในเขตพฤษภุมิศาสตร์มาเลเซียไว้เกือบทั้งหมด กล้วยไม้สำคัญในป่าแห่งนี้ ได้แก่ พญาสิงโต เอื้องลิลา ทั้งยังเป็นแหล่งอาศัยของกล้วยไม้เฉพาะถิ่นหลายชนิดอีกด้วย เช่น เอื้องคีรีวง สิงโตอาจารย์เต็ม ปัจจุบันเป็นแหล่งศึกษากล้วยไม้ที่สำคัญที่นักวิชาการมักไปสำรวจและเก็บข้อมูล (สลิส,2550)

เทือกเขานครศรีธรรมราช นับว่าเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญยิ่งอีกแห่งหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือพืช โดยเฉพาะพืชในวงศ์กล้วยไม้ คาดว่าน่าจะมีอยู่มากกว่า ๓๐๐ ชนิด บางชนิดเป็นพืชเฉพาะถิ่นที่พบเพียงแห่งเดียวในโลก เช่น สิงโตพัดเหลือง สิงโตอาจารย์เต็ม ขนดาสิงโต เอื้องสายเสริตสัน เอื้องแดงหิน กล้วยปลวก เอื้องคีรีวง เป็นต้น เราจะสามารถพบเห็นบรรดากล้วยไม้นานาชนิดได้ตลอดการเดินทางท่องเที่ยวชมธรรมชาติบนเขาหลวง บางชนิดขึ้นอยู่ตามพื้นหรือโขดหิน บางชนิดขึ้นอิงอาศัยอยู่ตามต้นไม้ (www.bloggang.com : 2552)

ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของกล้วยไม้

ในการปลูกกล้วยไม้ มีปัจจัยหลายอย่างทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของกล้วยไม้ ดังนั้นในการปลูกกล้วยไม้ให้ได้ผลดีจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงความต้องการของปัจจัยต่างๆที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของกล้วยไม้ชนิดนั้นๆ การปลูกกล้วยไม้จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความเข้าใจถึงความต้องการในการปลูกกล้วยไม้ชนิดนั้น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตก็สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ

1. ปัจจัยภายใน

ปัจจัยนี้เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพันธุกรรมของกล้วยไม้ที่นำมาปลูกเลี้ยง ผู้ปลูกเลี้ยงต้องทราบถึงชนิดของกล้วยไม้ที่นำมาปลูกเลี้ยงก่อน ในกรณีที่ปลูกผสมก็ควรต้องทราบว่าพ่อแม่พันธุ์ของลูกผสมที่จะนำมาปลูกเลี้ยง จะทำให้การประมาณความต้องการของลูกผสมนั้นได้ เช่น ลูกผสมที่เกิดจาก ฟ้ามุ่ย ช้างเผือก ก็คาดการณ์ได้ว่า เป็นต้นที่ต้องการการพรางแสงปานกลาง การปลูกเลี้ยง ควรจะหาที่แขวนไว้ และการให้น้ำควรจะต้องระวังไม่ให้มากเกินไปในช่วงฤดูหนาว ในขณะที่ ถ้าเป็นลูกผสมที่เกิดจาก Arachmis , Reranthera ก็พอคาดการณ์ได้ว่า การปลูกเลี้ยง ไม่ต้องการการพรางแสงมากนัก และในที่ที่มีความชื้นสูง อาจสามารถนำมาปลูกกลางแจ้งได้ การจัดการความต้องการของปัจจัยภายนอกสามารถทำได้ง่ายขึ้น

2. ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยเหล่านี้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการทางสรีรวิทยาของกล้วยไม้โดยตรง ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่

1. แสง (light) แสงที่มีส่วนสำคัญต่อการเจริญเติบโตของกล้วยไม้มากที่สุด คือ ความเข้มแสง (light intensity) เนื่องจากกล้วยไม้ส่วนมากแล้ว ไม่สามารถที่จะเจริญเติบโตได้ เมื่อได้รับแสงแดดโดยตรงจากดวงอาทิตย์ ในการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ มักต้องมีการพรางแสงให้แก่กล้วยไม้ โดยนิยมนพูดกันว่า กล้วยไม้ต้องการการพรางแสง 50% หรือ 60% ซึ่งหมายถึงว่า กล้วยไม้ชนิดนั้นๆ ต้องการแสงเพียง 50% หรือ 40% ของความเข้มแสงปกติ

แสงเป็นส่วนช่วยให้ น้ำที่อยู่ในใบกับแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ที่อยู่ในต้นกล้วยไม้ทำปฏิกิริยากัน ประกอบด้วยวัตถุดิบเขียวในใบซึ่งเรียกว่า คลอโรฟิลล์ (chlorophyll) ทำให้เกิดเป็นน้ำตาลกลูโคส (glucose) เก็บไว้ เมื่อกล้วยไม้หายใจเอาแก๊สออกซิเจนเข้าไปก็จะเกิดปฏิกิริยากับน้ำตาลกลูโคสทำให้เกิดเป็นพลังงาน สร้างความเจริญเติบโต กล้วยไม้แต่ละชนิดแต่ละสกุลต้องการแสงสว่างมากน้อยไม่เท่ากันจะสังเกตได้จากธรรมชาติที่กล้วยไม้ชนิดนั้นๆ ขึ้นอยู่ตามป่า เมื่อมนุษย์

นำมาผสมพันธุ์ได้เกิดเป็นลูกผสม ลักษณะต่างๆจากต้นพ่อแม่ก็จะถูกถ่ายทอดไปยังลูกหลาน เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์การค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้วย มากบ้างน้อยบ้าง และในสภาพที่มนุษย์ทำการเลี้ยงดูจึงจำเป็นต้องใช้โรงเรือนที่มีลักษณะ การให้แสงสว่างผ่านคล้ายๆธรรมชาติ ตามความต้องการของกล้วยไม้ต่างๆ

2. ความชุ่มชื้น (humidity) ความชุ่มชื้นนี้หมายถึง ความชุ่มชื้นที่กล้วยไม้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ เช่น ความชื้นในอากาศรอบๆต้นกล้วยไม้ ความชุ่มชื้นของเครื่องปลูก และความชุ่มชื้นตามฤดูกาล เนื่องจากน้ำเป็นตัวละลายอาหารให้แก่กล้วยไม้ ได้มีหน้าที่หล่อเลี้ยงลำต้นกล้วยไม้ให้สดชื่นและคงรูปร่างอยู่ได้ นอกจากนั้นการที่กล้วยไม้สร้างน้ำตาลกลูโคสได้ก็จำเป็นต้องอาศัยน้ำกับแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์โดยมีแสงสว่างและคลอโรฟิลล์ช่วยเหลือดังได้กล่าวมาแล้ว ฉะนั้นน้ำหรือความชุ่มชื้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตกล้วยไม้

3. อุณหภูมิหรือความอบอุ่น (temperature) ช่วยให้ปฏิกิริยาทางเคมีภายในลำต้นของกล้วยไม้ เช่น การสร้างน้ำตาลกลูโคส การเคลื่อนย้ายอาหาร การสร้างส่วนต่างๆของลำต้น สรุปคือการสร้างการเจริญเติบโตของกล้วยไม้จำเป็นต้องอาศัยอุณหภูมิที่พอเหมาะสำหรับกล้วยไม้ชนิดนั้นๆ ดังจะสังเกตเห็นตัวอย่างได้ว่า ในฤดูที่อากาศเย็นจัดกล้วยไม้มักจะพักตัวไม่เจริญเติบโต บางอย่างมีการเจริญเติบโตบางแต่ก็ช้ากว่าปกติ

4. อากาศ (atmospheric air) หมายถึง บรรยากาศตามธรรมชาติซึ่งล้อมรอบตัวเราและกล้วยไม้ไม่มีแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ที่กล้วยไม้ใช้สร้างน้ำตาลกลูโคส และมีแก๊สออกซิเจนที่กล้วยไม้หายใจ นอกจากนี้อากาศยังเป็นสื่อนำความอบอุ่นและความชุ่มชื้นเพื่อถ่ายเทให้แก่กล้วยไม้ สำหรับส่วนผสมของอากาศตามธรรมชาติไม่มีความสำคัญมากนักเพราะเราไม่สามารถควบคุมได้ แต่การหมุนเวียนถ่ายเทอากาศภายในเรือนกล้วยไม้ จะทำให้กล้วยไม้ได้รับอากาศบริสุทธิ์เสมอ และยังคงช่วยให้น้ำในร่างกายน ระเหยออกทางรูปากใบ ซึ่งเราเรียกว่า Stomata อันเป็นทางคายน้ำทางหายใจของกล้วยไม้ การระเหยของน้ำออกทางใบจะช่วยให้กล้วยไม้ดูดน้ำ ดูดอาหาร ขึ้นทางรากได้มากขึ้น แต่ในฤดูแล้งกล้วยไม้ไม่สามารถจะได้รับความชุ่มชื้นมากนัก ธรรมชาติก็ได้หาวิธีการป้องกันการระเหยน้ำออกจากร่างกาย โดยการทิ้งใบบ้างหรือบางชนิดอาจทิ้งใบจนหมดต้นเลย เพื่อลดการระเหยของน้ำให้น้อยลง

5. วัสดุปลูก (growth media) วัสดุปลูกกล้วยไม้มีหลายชนิดหลายอย่าง ขึ้นอยู่กับประเภทของกล้วยไม้ แต่อย่างไรก็ตามวัสดุปลูกกล้วยไม้ก็ควรมีคุณสมบัติตามความต้องการของกล้วยไม้ เช่น ความทนทาน ไม่ผุง่าย อุ้มน้ำดีพอสมควร ฯลฯ ถ้าเครื่องปลูกมีคุณสมบัติไม่เหมาะสมกับความ ต้องการของกล้วยไม้แล้ว กล้วยไม้ก็จะไม่เจริญงอกงามเท่าที่ควร

6. อาหารกล้วยไม้ หรือ ปุ๋ย (fertilizer) แต่ก่อนๆมาคิดกันว่ากล้วยไม้เกาะอยู่ตามต้นไม้คง จะไม่มีความต้องการอาหารจำพวกปุ๋ย กินแต่อากาศก็พอแล้ว หาได้นึกไม่ว่าการที่กล้วยไม้เกาะอยู่ตามต้นไม้ นั้น เมื่อเปลือกไม้ผุหรือมีเศษใบไม้ผุตกลง จะสลายตัวกลายเป็นปุ๋ยแก่กล้วยไม้ แต่ในเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัจจุบัน นักเลียงกล้วยไม้มีความเข้าใจในเรื่องนี้ดีขึ้น แต่ยังมีอีกหลายคนที่ยังไม่เข้าใจหากแต่เห็นเขาใส่ปุ๋ยกล้วยไม้ ก็ใส่ตามเขาไปโดยมิได้มีความเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องนี้ (ศุภร,2548)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อุปกรณ์และวิธีการดำเนินการ

อุปกรณ์

1. กล้องถ่ายรูปดิจิทัล
2. อุปกรณ์สำหรับจับบันทึก
3. เครื่องคอมพิวเตอร์
4. เอกสารและหนังสือที่เกี่ยวข้อง

วิธีการศึกษา

1. สืบค้นและเก็บข้อมูลของพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองที่พบในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช
2. ถ่ายรูปกล้วยไม้ที่สำรวจพบในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช
3. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา หนังสือ และเว็บไซต์

สถานที่ศึกษา

1. เทือกเขานครศรีธรรมราช อ.ฉวาง อ.ช้างกลาง จ.นครศรีธรรมราช
2. ศูนย์รวบรวมพันธุ์กล้วยไม้บ้านเหนือคลอง ต.สวนขัน อ.ช้างกลาง จ.นครศรีธรรมราช

สถานที่ค้นคว้าข้อมูล

1. ห้องสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
2. สำนักหอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
3. ห้องสมุดกล้วยไม้ ระพี สาคริก หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
4. เว็บไซต์ต่างๆ

ระยะเวลาในการศึกษา

เดือนกันยายน พ.ศ. 2551 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2552 รวมระยะเวลาในการศึกษา 7 เดือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลการศึกษา

สกุล *Aerides*

Aerides เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) สกุลนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อไทยที่เรียกว่า เอื้องกุหลาบ มีหลายชนิด ทุกชนิดที่พบในประเทศไทยล้วนสวยงามและมีกลิ่นหอม มีการนำมาปลูกเลี้ยงทั่วไป เอื้องกุหลาบมีต้นกลมยาว ต้นแก่มีกจะแตกกิ่งใกล้โคนต้น รากใหญ่ยาว ใบรูปขอบขนานเรียงสลับซ้ายขวา โคนใบเป็นกาบหุ้มต้น ช่อดอกเกิดตามซอกใบ เอนเล็กน้อยหรือห้อยลง ส่วนใหญ่ดอกในช่อค่อนข้างดก บานทนหลายวัน บางชนิดบานทนได้เป็นอาทิตย์หรือหลายอาทิตย์ ดอกขนาด 2-3 เซนติเมตร ดอกบานช่วงฤดูร้อน ไปจนถึงต้นฤดูฝน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกคล้ายกัน กลีบปากมีเดือย (spur) ซึ่งมักจะงอและเอนออกทางด้านหน้า แผ่นกลีบปาก (lip) หยักเว้าเป็น 3 หยัก หยักกลางอาจจะเป็นแผ่นใหญ่ แผ่นกว้าง หรือเป็นแถบเล็ก และพับขึ้นไปจรดกับเส้าเกสร (column) หยักด้านข้างทั้งสองตั้งหรือโค้งเข้าหากัน เส้าเกสรค่อนข้างสั้น และปลายมีจะงอยแหลม กลุ่มเรณูรูปเกือบกลม มีร่องแคบและสั้น มี 2 กลุ่ม ยึดติดกับแถบแผ่นเยื่อแคบๆ

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย ในธรรมชาติพบขึ้นตามป่าเบญจพรรณ ป่าดิบ บางชนิดพบตามป่าชายหาดและป่าชายเลน ในประเทศไทยพบ 8 ชนิด ทุกชนิดสวยงาม และมีกลิ่นหอมมากน้อยต่างๆกันไป

กุหลาบกระเป่าเปิด

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Aerides falcata* Lindl.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องกุหลาบหลวง เอื้องกุหลาบป่า เอื้องกุหลาบพวง เอื้องคำสบนก
เอื้องปากเปิด เอื้องค้ำข้าว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเจริญทางปลายยอด (monopodial growth) เลื้อยทอดตรงโปร่ง ลำต้นขนาด 1-1.5 เซนติเมตร สูง 40-70 เซนติเมตร ลำต้นมักห้อยย้อยลง ส่วนยอดจะตั้งขึ้น ลำต้นเป็นข้อปล้อง สามารถแตกเป็นยอดใหม่ได้ ทำให้มีเป็นกอด้วยไม้ที่มีกอขนาดใหญ่

ใบ : ใบมีขนาด 3-4 x 20-30 เซนติเมตร แผ่นใบค่อนข้างบาง แต่เหนียว บิดเล็กน้อย ผิวเรียบเป็นมัน ปลายใบมีหยัก ใบรูปขอบขนานเรียงสลับซ้ายขวา

ดอก : ดอกออกเป็นช่อๆละ 20 – 30 ดอก มีขนาด 2-3 เซนติเมตร ช่อดอกเป็นแบบกระจะ (raceme) ยาวประมาณ 20-30 เซนติเมตร แต่ละช่อดอกจะบานพร้อมกันและช่อจะห้อยลง พื้นกลีบดอกสีขาว ที่ปลายกลีบดอกมีสีชมพูถึงม่วง แต่ละต้นอาจมีหลายช่อ มีกลิ่นหอมมาก

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบทั่วทุกภาค

ฤดูออกดอก : เดือนเมษายน – พฤษภาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : <http://share.psu.ac.th> : 2552

ภาพที่ 1 ลักษณะต้นและดอกของกุหลาบกระเป่าเปิด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Arachnis

Arachnis มักรู้จักในชื่อไทยว่า “กล้วยไม้แมลงปอ” เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) มีขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ การเจริญเติบโตทางยอด (monopodial) เนื่องจากเป็นกล้วยไม้ที่มีลำต้นยาวจึงมักต้องอาศัยวัสดุอื่นเกาะยึดโดยรากเพื่อพยุงลำต้นขึ้นไป บางชนิดอาจสูงได้ถึง 3 เมตร และบางชนิดแยกกิ่งก้านสาขามาก ต้นกลมยาวและแข็ง ใบคล้ายแผ่นหนัง เรียงสลับค่อนข้างห่าง รากใหญ่ ยาว ช่อดอกเกิดบริเวณข้อ ดอกค่อนข้างโต กลีบเลี้ยงและกลีบดอกคู่ล่างคล้ายกัน กลีบมักจะ เป็นแถบแคบและโค้งงอ กลีบปากเล็กกว่ากลีบอื่นๆ มีเดือยสั้นๆ หูกลีบปาก (slide lobe) ตั้งและเกือบเป็นสี่เหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนปลายของกลีบปากอวบและมีเนื้อเยื่อหนูนูนเป็นติ่ง เส้น เกสรสั้น กลุ่มเรณูคล้ายรูปฝากลมประกบกัน มี 2 คู่ ยึดติดกับแผ่นเยื่อบางใสรูปสามเหลี่ยม

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย มักพบขึ้นตาม ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา บางครั้งขึ้นบนหิน ในประเทศไทยพบ 3 ชนิด

เอื้องแมลงปอ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Arachnis flosaeris* (L.) Rchb. f.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องแมงมุม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเจริญทางปลายยอด (monopodial) ต้นกลมยาวและแข็ง ขึ้นตรง ลำต้นเป็นข้อ ปล้องมองเห็นได้ชัดเจน ลำต้นขนาด 1-1.5 เซนติเมตร สูง 1.5-3 เมตร รากใหญ่ยาวและแข็ง ใช้เกาะยึดวัสดุอื่นเพื่อพยุงลำต้นให้ตั้งขึ้น

ใบ : ใบคล้ายแผ่นหนัง รูปขอบขนานเรียงสลับซ้ายขวาซ้อนข้างห่าง เว้นระยะระหว่างใบ 5-10 เซนติเมตร ใบขนาด 2 x 10-12 เซนติเมตร ใบบิดเล็กน้อย ผิวเรียบเป็นมัน ใบยาวเรียว

ดอก : ช่อดอกเกิดบริเวณข้อ เป็นช่อแยกแขนง (panicle) ช่อดอกโค้งเอนลง ยาวได้ถึง 50 เซนติเมตร ช่อดอกโปร่ง ดอกขนาดประมาณ 5 เซนติเมตร ดอกบานทนหลายวัน มีกลิ่นหอมอ่อนๆ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกคู่ล่างคล้ายกัน กลีบมักจะเป็นแถบแคบและโค้งงอ กลีบปากเล็กกว่ากลีบอื่นๆ ดอกสีน้ำตาลแดงสลับสีขาวนวล

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไรถึงจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พื้กตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : ภาคใต้ของไทย มาเลเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบตามป่าดิบชื้นทางภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.rv-orchidworks.com : 2552

ภาพที่ 2 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องแมลงปอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Arundina

Arundina เป็นกล้วยไม้อิงอาศัยบนหิน (lithophytic orchid) เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ลำต้นคล้ายต้นอ้อ บางครั้งอาจยาวได้ถึง 150 เซนติเมตร ใบมีจำนวนมาก เรียงสลับ ใบอ่อนพับตามแนวยาวของใบ มีอายุหลายฤดู ใบแก่หลุดร่วงที่ข้อต่อ เหลือส่วนที่เป็นกาบใบติดลำต้น ช่อดอกเป็นช่อกระจุก (raceme) ออกปลายลำต้น ดอกมีทั้งขนาดเล็กถึงใหญ่ มีหลายดอก เรียงสลับทยอยบานจากโคนสู่ปลาย ใบประดับ (bract) หนาแข็งและไม่หลุดร่วง กลีบดอกใหญ่กว่ากลีบเลี้ยง กลีบปากแยกเป็นอิสระทางด้านล่าง ปลายกลีบเป็นคลื่น โคนกลีบม้วนเข้าจนหุ้มเส้าเกสรที่เรียวยาว มีกลุ่มเรณู 8 กลุ่ม ไม่มีก้าน (caudicle) และเป็นก้าน (viscidium) กลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีเพียงชนิดเดียว กระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย ในประเทศไทยพบทั้งในป่าผลัดใบและไม้ผลัดใบทุกภูมิภาค

หญ้าจิมฟันควาย

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Arundina graminifolia* (D.Don) Hochr

ชื่อพ้อง *Bletia graminifolia*

ชื่ออื่น ยี่โถปิ้ง เอื้องไผ่ เอื้องใบไผ่ งอนตากหงาย เขมเหื้อง เขมดอกขาว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นรูปทรงกระบอกคล้ายต้นอ้อ เจริญทางด้านข้าง เป็นกอ ต้นผอม ลำต้นขนาด 0.4-0.6 เซนติเมตร สูง 50-160 เซนติเมตร

ใบ : ใบรูปแถบ (linear) เรียงสลับซ้ายขวา ห่างกันประมาณ 3-4 เซนติเมตร แผ่นใบ(leaf blade)บางและอ่อน ผิวใบเป็นมัน ปลายแหลม ขนาด 1.2-2 x 12-20 เซนติเมตร

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจุก (raceme) แต่อาจพบบ้างที่เป็นช่อแตกแขนง ดอกขนาด 3.5 เซนติเมตร ใบประดับรูปสามเหลี่ยม หนา แข็ง และติดทนนาน กลีบเลี้ยงรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กลีบดอกรูปรีทั้ง 5 กลีบ กลีบดอกมีตั้งแต่สีขาวจนถึงสีขาวแกมสีม่วงเรื่อ ปลายกลีบแหลม กลีบปากรูปไข่ มี 3 แฉก สีม่วงอ่อนถึงสีม่วงเข้ม กลางกลีบสีเหลือง

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำมาก แสงแดดโดยตรงตลอดวัน ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : กระจายในพื้นที่กว้างในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แหล่งที่พบในประเทศไทย : บริเวณป่าทุ่งหญ้า ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าสนเขา ในป่าพรุ ที่โล่งแจ้งแสงแดดจัด เจริญเติบโตได้ทั้งในพื้นที่แห้งแล้งและชื้นแฉะมีน้ำขัง ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : เดือนกันยายน-มีนาคม

ที่มา : นทีพงส์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงส์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 3 ลักษณะต้นและดอกของหญ้าจิมฟันควาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Bulbophullum

Bulbophullum กล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) มีตั้งแต่ขนาดเล็กจิ๋วจนถึงขนาดกลาง เจริญทางด้านข้าง มีไหลงอกเลื้อยยึดเกาะบนต้นไม้หรือตาม โขดหิน ลำลูกกล้วยมีทั้งขนาดใหญ่มาก จนถึงลดรูปลงเหลือปมเล็กๆ เห็นไม้เด่นชัด มักเป็นรูปไข่และมีเพียงข้อเดียว อาจอยู่ชิดกันเป็นกอแน่นหรืออยู่ห่างกันคล้ายสายโซ่ มีใบ 1-2 ใบ อยู่ที่ปลายลำลูกกล้วย รูปทรงของใบที่พบมากที่สุดคือ รูปขอบขนาน หนาและแข็ง ผิวเกลี้ยง ขอบใบเรียบ ชนิดที่มี 2 ใบ แผ่นใบมักอ่อนนุ่มและผลัดใบตามฤดูกาลของแต่ละชนิด ออกดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อ มักออกดอกจากโคนลำลูกกล้วย บางชนิดที่ออกจากเหง้า ดอกมีขนาดตั้งแต่เล็กจิ๋วไปจนถึงขนาดใหญ่ กลีบปากอยู่ด้านล่าง และสามารถเคลื่อนไหวได้เมื่อมีแรงลมหรือแมลงไต่ตอม มีฝักครอบ กลุ่มเรณูมี 2-4 กลุ่ม ไม่มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนของทวีปแอฟริกาและเอเชียโดยสำรวจพบแล้วประมาณ 1000 ชนิด ในประเทศไทยพบประมาณ 150 ชนิด ทั้งในป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบในทั่วทุกภาค เป็นสกุลที่มีหลายชนิดรองจากกล้วยไม้สกุลหวาย (Dendrobium)

สิงโตสมอหิน

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bulbophyllum blepharites* Rchb. f.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น สิงโตกลอกตา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : เป็นกล้วยไม้ที่เจริญเติบโตทางด้านข้าง (sympodial growth) โดยมีลำต้นทอดยาวออกไป (stolon) 3-10 เซนติเมตร จึงเกิดเป็นลำลูกกล้วย มีสีน้ำตาลอมเหลือง รูปหยดน้ำเป็นเหลี่ยมมน ผิวมักเป็นร่องตามความยาวของลำลูกกล้วย ขนาด 1.5-2 x 2-4 เซนติเมตร

ใบ : ใบเกิดที่ปลายลำลูกกล้วย รูปไข่กลับมี 2 ใบ ขนาด 1.5-2 x 6-8 เซนติเมตร เรียงตรงข้าม ปลายใบมนจนถึงตัดตรง และหยักเว้าตื้น หนาและแข็งมาก มีอายุหลายฤดู

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อซี่ร่ม (umbel) เกิดที่ปลายช่อเป็นกระจุก ก้านช่อยาว 15-25 เซนติเมตร และเรียงตัวในแนวระนาบมี ใบนครั้งละ 2-3 ดอก ดอกขนาด 0.8-1 x 1.5-2.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงบน (dorsal sepal) รูปหอก กลีบเลี้ยงคู่ข้างลดรูปเป็นกลีบเดียวกัน ปลายกลีบแหลม กลีบดอก (petal) รูปทรงเกือบกลม ปลายกลีบมน ขอบกลีบสีแดงและมีขนจำนวนมากยื่นยาว ทั้ง 5 กลีบ สีเขียวอ่อนจนถึงสีเขียวอ่อนแกมสีเหลือง อาจมีลายสีแดง 5-7 ลาย เรียงขนานตามยาว

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย พม่า ลาว มาเลเซีย ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบแล้ง ป่าผลัดใบ และป่าดิบชื้นทางภาคเหนือ ภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนตุลาคม-ธันวาคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 4 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตสมอหิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิงโตรวงข้าวฟาง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bulbophyllum crassipes* Hook.f.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปขอบขนานแกมรูปไข่ มีลำต้นทอดยาวออกไป(stolon) 3-10 เซนติเมตร จึงเกิดเป็นลำลูกกล้วย มีสีเขียวแกมเหลือง ขนาด 1.5-2 x 2.5-4 เซนติเมตร เจริญเติบโตทางด้านข้าง (sympodial growth)

ใบ : ใบรูปขอบขนาน (oblong) หนาและแข็ง มีใบ 2 ใบ ขนาด 2-2.5 x 6-10 เซนติเมตร ปลายใบมน ใบเกิดบนยอดลำลูกกล้วย

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจุก (raceme) ก้านช่อสั้นมาก ดอกขนาด 0.5 เซนติเมตร เรียงกันแน่น กลีบเลี้ยงบน(dorsal sepal)รูปรีกว้าง ปลายเรียวแหลม กลีบเลี้ยงคู่ล่างเชื่อมติดกันจนมีลักษณะเป็นตุ่มเล็ก กลีบดอกรูปสามเหลี่ยมปลายเรียวแหลม ทั้ง 5 กลีบสีม่วงแดง แผ่นกลีบด้านนอกไม่เรียบ กลีบปากสีส้มแดง โคนกลีบมีหูปากเป็นติ่งขนาดเล็ก ฝาครอบกลุ่มเรณูสีเหลือง

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : สิกิมิ อินเดีช พม่า ไทย มาเลเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบแล้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนพฤษภาคม-ธันวาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 5 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตรวงข้าวฟาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการแข่งขันเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาดให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิงโตลินด์เลย์

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bulbophyllum lindleyanum* Griff.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลักษณะลำลูกกล้วยทรงกลม สีเขียวอ่อน ขนาด 1.5 X 2-2.5 เซนติเมตร ขึ้นชิดกัน เป็นกลุ่ม การเจริญเติบโตแบบแตกกอ (sympodial growth)

ใบ : ใบรูปรีแกมรูปใบหอกมี 1 ใบ เกิดที่ปลายลำลูกกล้วย ขนาด 2 x 10 เซนติเมตร ปลายใบแหลม แผ่นใบค่อนข้างหนาและเหนียว โคนใบเรียวแคบเป็นก้านเกือบกลม

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจุก (raceme) ยาวประมาณ 8-10 เซนติเมตร ช่อดอกห้อยลง ดอกขนาด 1 เซนติเมตร ก้านดอกและรังไข่มีขนสั้นๆปกคลุม กลีบเลี้ยงบนรูปรี กลีบเลี้ยงคู่ข้างรูปสามเหลี่ยม ทั้งสามกลีบมีลายสีเข้ม สามลาย กลีบดอกรูปรีกว้าง กลีบปากรูปขอบขนานแกมรูปไข่ และเชื่อมกับคางเส้าเกสร ปลายเส้าเกสรมียางค้ำคล้ายเขี้ยวขึ้นขึ้น ทั้งหกกลีบปลายแหลมหรือมน สีครีม และมีขนปกคลุมทั่วทั้งกลีบหรือเฉพาะที่ขอบกลีบ

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบตามป่าดิบชื้นทางภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนพฤศจิกายน-มกราคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 6 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตลินด์เลย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิงโตดอกไม้ไฟ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bulbophyllum medusae* (Lindl.) Rchb.f.

ชื่อพ้อง *Cirrhopetalum medusae*

ชื่ออื่น สิงโตขาว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปไข่ ผิวเป็นมันวาว ขนาด 1.2-1.5 x 2-2.5 เซนติเมตร มีสันตามยาว 3-4 สัน เจริญเติบโตทางด้านข้าง (sympodial growth)

ใบ : ใบเป็นรูปแถบ มี 1 ใบ ขนาด 1.5-2 x 8-12 เซนติเมตร ปลายมนหรือตัดหรือหยักเว้า ตื้น โคนสอบเรียวเป็นก้านสั้นๆ แผ่นใบหนาและแข็ง เกิดที่ปลายลำลูกกล้วย

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อซี่ร่ม (umbel) ขนาด 0.6 x 4 เซนติเมตร เรียงกันแน่น ดอกสีขาว กลีบเลี้ยงเป็นเส้นเรียวและยาวมาก กลีบเลี้ยงบนสั้นกว่ากลีบเลี้ยงคู่ข้างล่างเล็กน้อย กลีบดอกรูปสามเหลี่ยมทั้ง 5 กลีบ ปลายเรียวแหลม กลีบปากรูปไข่ ปลายแหลม สีเหลือง แก้วเกสรสั้น ปลายมีรยางค์ เขียวขึ้นขึ้น ฝักรอบกลุ่มเรณูมีสีม่วงแดง

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่มีการผลัดใบ ไม่มีการพักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบตามป่าดิบชื้นทางภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

ที่มา : www.212cafe.com : 2525

ที่มา : www.tourthai.com : 2552

ภาพที่ 7 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตดอกไม้ไฟ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิงโตหลอดไฟ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bulbophyllum odoratissimum* (Sm.) Lindl.

ชื่อพ้อง *Stelis odoratissimum*

ชื่ออื่น สิงโตโคมไฟ คู่มสิงโต

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปทรงกระบอก แต่ละลำอยู่ห่างกันบนเหง้าขนาดเล็ก ขนาดประมาณ 0.5 x 2 เซนติเมตร การเจริญเติบโตทางด้านข้าง (sympodial growth)

ใบ : ใบรูปขอบขนาน มี 1 ใบ ขนาด 1.5 x 4 เซนติเมตร แผ่นใบหนาและแข็ง ปลายมนและหยักเว้าตื้น มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วงที่ข้อต่อ

ดอก : ดอกเป็นช่อ อยู่รวมกันเป็นกลุ่มรูปทรงเหมือนร่มและมีเพียงช่อเดียว ซึ่งเกิดจากโคนลำลูกกล้วย ดอกขนาด 0.6 เซนติเมตร เรียงกันเป็นกระจุกแน่น เส้นผ่านศูนย์กลางช่อ 1.2-1.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปขอบขนานแกมรูปไข่ จนถึงรูปหอกแกมรูปไข่ ปลายกลีบมน กลีบดอกรูปไข่ เบี้ยว ปลายกลีบแหลม ทั้ง 5 กลีบสีขาวนวลและปลายกลีบมักเป็นสีส้ม กลีบปากรูปขอบขนาน อวบอ้วน ปลายกลีบไม้โค้งงอลง เส้นเกสรเล็กและสั้น ที่ปลายมีรยางค์คล้ายเขี้ยวยื่นออก

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : เนปาล สิกขิม ภูฏาน อินเดีย พม่า จีน ลาว เวียดนาม

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบแล้งและป่าดิบชื้นในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตกและภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : <http://board.212cafe.com> : 2552

ภาพที่ 8 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตโคมไฟ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องกีบม้าใหญ่

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bulbophyllum rufinum* Rchb.f.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ทางกระรอก เอื้องกีบม้า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปไข่สีเขียวอมเหลือง ขึ้นห่างกันบนไหล ขนาด 1.5-2.5 x 4-5 เซนติเมตร ลำต้นเจริญเติบโตทางด้านข้าง (sympodial growth)

ใบ : ใบรูปขอบขนาน ขนาด 2.5-3.5 x 10-12 เซนติเมตร มีใบเดี่ยว เกิดที่ปลายลำลูกกล้วย ปลายใบเว้ามนุ่ม

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจุก (raceme) สีเหลืองแดง ทอดเอียง ก้านช่อดอกสั้นกว่าแกนช่อดอกขนาด 0.8 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงบน (dorsal sepal) รูปไข่ กลีบเลี้ยงคู่ข้าง (lateral sepal) รูปขอบขนานแกมรูปไข่ กลีบดอกรูปสามเหลี่ยม ทั้ง 5 กลีบสีเหลืองนวล และมีลายสีน้ำตาลแดง ปลายมนแหลมจนถึงเรียวแหลม กลีบปากรูปขอบขนาน สีน้ำตาลแดง หนาและอวบ โคนกลีบมีรยางค์เขียว เส้นใยสั้น

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบเขาและป่าเบญจพรรณ ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนตุลาคม-พฤศจิกายน

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 9 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องกีบม้าใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกริรชงัณเพื่อกัรศกษัเท้านัน เมื่อนุชเอดให้หน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณัใด ๆ ทั้งสิ้น อักทังห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิงโตสยาม

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bulbophyllum siamense* Rchb.f.

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น ลิ่นฟ้า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปไข่แต่ละลำขึ้นห่างกันประมาณ 3-5 เซนติเมตร บนไหล มีลำลูกกล้วยขนาด 3-3.5 x 2 เซนติเมตร มีขนเป็นเส้นตรงยาวรอบโคน การเจริญแบบแตกกอ

ใบ : ใบรูปขอบขนาน ในหนึ่งลำลูกกล้วยมีเพียง 1 ใบ ขนาด 4 x 10 เซนติเมตร ปลายแหลมหรือมน แผ่นใบหนาหุ้ม โคนใบเป็นก้านแข็ง มีอายุหลายฤดู ก้านหลอดร่วงที่ข้อต่อ ใบเกิดที่ปลายลำลูกกล้วย

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ออกจากโคนลำ ดอกกว้างประมาณ 4 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 4-6 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงบนรูปสามเหลี่ยมจนถึงรูปขอบขนานแกมรูปไข่ กลีบดอกรูปหอกแกมรูปไข่ ทั้ง 5 กลีบสีเหลืองและมีลายสีน้ำตาลแดง 5-7 ลาย ปลายกลีบแหลม กลีบปากสีเหลือง รูปรีแกมไข่ กลางแผ่นปากมีเนื้อเยื่อหนูนสีเหลืองและเป็นมันวาว โคนกลีบเชื่อมกับฐานเส้าเกสรที่ยื่นยาว

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไรถึงแดดจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : ไทย พม่า ลาว

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบเขาและป่าเบญจพรรณ ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนพฤศจิกายน-มีนาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 10 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตสยาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับบริการเชิงานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิงโตอาจารย์เต็ม

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bulbophyllum smitinandii* Seidenf.& Thorut

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปไข่ สีเขียวอ่อน ขนาด 2 x 2.5-3 เซนติเมตร เจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปรีแกมรูปขอบขนาน 2.5-6 x 14-16 เซนติเมตร มี 1 ใบต่อลำลูกกล้วย ปลายมน ใบเกิดที่ปลายลำลูกกล้วย

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ออกที่โคนลำลูกกล้วยหรือที่เหง้า ดอกขนาด 4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงบน (dorsal sepal) รูปไข่ กลีบเลี้ยงข้าง (lateral sepal) รูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขอบกลีบงุ้มเข้า กลีบดอกรูปแถบแกมรูปไข่ ทั้ง 5 กลีบสีเหลือง มีลายประสีน้ำตาลแดงจำนวนมาก ปลายกลีบแหลม กลีบปากสีม่วงแดง แผ่นกลีบมีขนสีขาวปกคลุม กลีบเชื่อมกับคาง มีเส้าเกสรที่ยื่นยาวมาก ใต้แองเกสรเพศเมียมีรังไข่รูปดิ่ง

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พุ่มตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : เป็นกล้วยไม้ดินเดียวที่พบเฉพาะในประเทศไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบชื้น ทางภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนพฤศจิกายน-มกราคม

ที่มา : www.igetweb.com : 2552

ที่มา : www.igetweb.com : 2552

ภาพที่ 11 ลักษณะต้นและดอกของสิงโตอาจารย์เต็ม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Coelogyne

Coelogyne เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) เจริญเติบโตทางด้านข้าง (sympodial growth) ลำลูกกล้วยรูปไข่ มีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ มีเพียงปล้องเดียว ใบรูปรีจนถึงรูปแถบ ออกที่ปลายลำลูกกล้วย มี 1-2 ใบ ใบอ่อนม้วนตามแนวยาวของลำลูกกล้วย มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วง ช่อดอกเป็นช่อกระจະ ออกที่ปลายลำลูกกล้วยที่เจริญเต็มที่ หลายชนิดช่อดอกมีอายุหลายปี กล่าวคือ เมื่อดอกร่วงไปแล้วในฤดูกาลนี้ช่อดอกจะมีการพักตัวอ่อนจะออกดอกในฤดูกาลถัดไป และในรอบปีอาจจะออกดอกมากกว่า 1 ครั้ง ช่อดอกมีทั้งช่อตั้งตรง ช่อทอดเฉียง และช่อห้อยลง ดอกเล็กจนถึงใหญ่ เรียงเวียน มักบานพร้อมกันทั้งช่อ ใบประดับมักหลุดร่วงก่อนดอกบาน ดอกสีขาว สีเขียว สีเหลือง จนถึงสีส้ม กลีบดอกเป็นรูปแถบ มักมีหูปากรูปสามเหลี่ยม กลางกลีบมีสัน เส้นเกสรเรียวยาวและที่ปลายแผ่เป็นครีบลายหมวก มีฝากรอบ กลุ่มเรณูมี 4 กลุ่ม ไม่มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนของทวีปเอเชีย พบประมาณ 250 ชนิด ประเทศไทยพบ 27 ชนิด ตามป่าผลัดใบและป่าไม่ผลัดใบทุกภูมิภาค

เอื้องสายเสริต

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Coelogene rochusenii*

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ขึ้นติดกันเป็นกระจุกแน่น ลำลูกกล้วยมีปล้องเดียว มีสีเขียวเข้ม ขนาด 3-4 x 10-15 เซนติเมตร

ใบ : ใบรูปรีหรือรูปไข่ 2-3 ใบ ออกที่ปลายลำ ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบมีลายเส้นอย่างชัดเจน ปลายใบแหลม โคนสอบ กว้าง 10-15 เซนติเมตร ยาว 20-25 เซนติเมตร

ดอก : ออกดอกเป็นช่อห้อยลงหรือบางชนิดเป็นช่อตั้งออกดอกพร้อมกันหลายช่อ เป็นพวงระย้า ในแต่ละช่อมีดอกจำนวนมาก กลีบดอกห่ากลีบมีสีเขียวอมเขียว กลีบปากมีสีขาวนวล ที่ขอบทั้งสองข้างมีสีน้ำตาลแดง ที่กลางกลีบปากมีสันนูน 2 สัน มีกลิ่นหอม

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : แถบภาคใต้สุดของไทย

ฤดูออกดอก : เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม

ที่มา : นทีหงส์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีหงส์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 12 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องสายเสริต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องเทียนหนู

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Coelogene schultesii* S.K.Jain & S.Das

ชื่อพ้อง *Coelogene prolifera* Lindl

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปไข่จนถึงจนถึงรูปทรงเกือบกลม สีเหลืองอมเขียว ขนาด 4-5 x 5-7 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปรีจนถึงรูปใบหอก เกิดที่ปลายลำลูกกล้วย มี 2 ใบ ขนาด 2.5 x 6 เซนติเมตร ปลายแหลม ผิวเป็นมัน

ดอก : ช่อดอกออกปลายลำลูกกล้วย ช่อดอกอายุหลายปี และมีฤดูออกดอกมากกว่า 1 ครั้ง ก้านช่อมีหลายช่วงสลับกับแกนช่อดอกตามจำนวนของฤดูออกดอก ดอกขนาด 1.2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงบนรูปรี กลีบเลี้ยงคู่ข้างรูปรีแกมรูปหอกแต่แคบกว่า ปลายแหลม กลีบคอกรูปแถบ ปลายมน ทั้งห้ากลีบสีเหลืองแกมน้ำตาล กลีบปากรูปรีกว้างเกือบกลม แผ่นกลีบมีสัน 2 สัน เรียงขนานกัน หูปากรูปทรงกลม ปลายกลีบเว้าตื้น เส้าเกสรอ้วนสั้น ปลายแผ่เป็นกรีบ

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไรถึงแดดจัด ไม่ปลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : เนปาล ภูฏาน อินเดีย จีน พม่า ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าดิบเขา ทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกันยายน-ตุลาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.bloggang.com : 2552

ภาพที่ 13 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องเทียนหนู

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Cymbidium

Cymbidium พบทั้งที่เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย(epiphytic orchid) และกล้วยไม้ดิน (terrestrial orchid) บางชนิดเป็นกล้วยไม้กินซาก (saprophytic orchid) มีเจริญทางด้านข้าง ลำต้นมีทั้งเป็นหัวแบบเผือก (corm) หรือเป็นเหง้าใต้ดิน (rhizome) ใบรูปแถบมีหลายใบ เรียงสลับระนาบเดียว แผ่นใบมีลักษณะบางจนถึงหนาและแข็ง ใบอ่อนพับตามแนวยาว ใบแก่หลุ่ร่วงที่ข้อเหลือกาบใบติดคาต้น ชนิดที่เป็นกล้วยไม้กินซาก ใบจะลดรูปเหลือเพียงเกล็ดที่ข้อ ช่อดอกเป็นกระจุกออกที่ข้อข้างลำต้นหรือที่เหง้า มีทั้งตั้งตรง ทอดเอียง และห้อยย้อย สั้นจนถึงยาว ดอกใหญ่มีหลายดอก เรียงเวียนแน่น กลีบเลี้ยงรูปรีจนถึงรูปแถบ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง รูปทรงคล้ายเรือ มักมีหูปากรูปสามเหลี่ยม เส้นแวงยาว กลุ่มเรณู 2-4 กลุ่มบนเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชียจนถึงทวีปออสเตรเลีย สํารวจพบประมาณ 45 ชนิด ในประเทศไทยพบถึง 19 ชนิด ตามป่าผลัดใบและป่าไม้ผลัดใบทุกภูมิภาค

กะเรกะร่อน

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Cymbidium aloifolium* (L.) Sw.

ชื่อพ้อง *Epidendium aloifolium*

ชื่ออื่น เอื้องดำมข้าว เอื้องหางไหล เอื้องปากเป็ด กล้วยหางไหล

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเป็นหัวแบบเฟือก รูปรีคล้ายหยดน้ำ ขนาด 3-4 x 5-6 เซนติเมตร มีหลายข้อ และชิดกันเป็นกอ มีการเจริญทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปแถบ 3-4 ใบ มีขนาด 3 x 60 เซนติเมตร หนาและแข็ง ปลายใบเว้า ใบมีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วง

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจะยาว 20-60 เซนติเมตร ออกข้างลำต้น มี 1-2 ช่อในหนึ่งลำลูกกล้วย และห้อยลง ดอกขนาด 2.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปแถบ กลีบดอกแคบและสั้นกว่ากลีบเลี้ยง ทั้ง 5 กลีบมีสีม่วงแดง ขอบกลีบสีเหลือง ปลายกลีบมน กลีบปากรูปรีกว้าง สีม่วงแดง ปลายกลีบมน เมื่อบานเต็มที่ปลายกลีบจะม้วนลง กลางกลีบมีสันสีเหลือง 2 สัน เรียงขนานกัน เส้นกลางสีม่วง ฝักรอบกลุ่มเรณูสีเหลือง

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พัดตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พบเป็นพื้นที่กว้างในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ทุกภูมิภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : เดือนมีนาคม-เมษายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.orchisasia.org : 2552

ภาพที่ 14 ลักษณะต้นและดอกของกะเรกะร่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กะเรกะร่อนปากเปิด

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Cymbidium finlaysonianum* Lidl.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น กะเรกะร่อนคอย กกล้วยไม้ผี

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเป็นหัวแบบเผือกขนาดใหญ่ ขึ้นชิดกันเป็นกอ ขนาด 3-5 x 5-7 เซนติเมตร ต้นสั้นมีใบหุ้ม มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบเป็นรูปแถบ ยาว หนาและแข็ง ขนาด 3.5 x 45 เซนติเมตร โค้งใบอ่อนแน่น ปลายใบเว้ามนุ่ม

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจะยาว 20-50 เซนติเมตรและห้อยลง ดอกขนาด 3.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปแถบ ปลายแหลม ทั้ง 5 กลีบสีเหลืองหม่น ปลายสีม่วงแดง กลีบปากรูปไข่แกมรูปรี ปลายมน กลีบสีแดง ขอบกลีบสีเหลืองอ่อน เมื่อบานเต็มที่ปลายกลีบม้วนลงด้านล่าง กลีบมีหูปากรูปสามเหลี่ยมตั้งชัน แผ่นกลีบปากเป็นสันนูนมีสีเหลือง 2 เส้น เส้าเกสรสีม่วงแดง กลุ่มเรณูสีเหลือง

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดปานกลาง ถึงค่อนข้างจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พัดตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : ไทย กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบแล้ง และ ป่าดิบชื้น ทางภาคกลางและภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนมีนาคม-พฤษภาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 15 ลักษณะต้นและดอกของกะเรกะร่อนปากเปิด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Dendrobium

Dendrobium เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) มีเจริญทางด้านข้าง ลำลูกกล้วยมีหลายลักษณะ ตั้งแต่รูปทรงกลมจนถึงรูปทรงกระบอกเรียวยาว ขนาดแตกต่างกันตามแต่ละชนิด ตั้งแต่เป็นลำเล็กๆขนาดไม่ถึง 5 เซนติเมตร จนถึงเป็นลำยาวได้ถึง 2 เมตร มีหลายข้อปล้อง ใบออกที่ข้อน้อยจนถึงมาก เรียงสลับ มักเป็นรูปใบหอกแกมรูปไข่หรือรูปรีแกมรูปไข่ ใบอ่อนพับตามแนวยาว ส่วนใหญ่ใบมีอายุฤดูเดียว มีทั้งเดี่ยวและเป็นช่อกระจจะตามข้อ มักออกในช่วงเวลาที่ทิ้งใบ ดอกมีขนาดเล็กจนถึงใหญ่ เรียงเวียน บานพร้อมกันทั้งช่อหรือทยอยบาน ใบประดับไม่หลุดร่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีขนาดและรูปทรงใกล้เคียงกัน กลีบปากอยู่ทางด้านล่างมักมีสีสวยงาม ส่วนมากกลีบมีหูปากตั้งชัน เส้าเกสรสั้น แต่โคนยืดยาว และเชื่อมกับโคนกลีบเลี้ยงคู่ล่างจนเป็นคาง ดอกมีฝาครอบ กลุ่มเรณูมี 4 กลุ่ม ไม่มีทั้งก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย หมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกจนถึงทวีปออสเตรเลีย พบมากกว่า 900 ชนิด ส่วนในประเทศไทยนับเป็นสกุลที่มีจำนวนชนิดมากที่สุด โดยพบมากถึง 153 ชนิด ตามป่าผลัดใบและป่าไม่ผลัดใบทุกภูมิภาค

กล้วยไม้มีอนาง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium acerosum* Lindl

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เขาแพะ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นพอมเล็ก โคนต้นชิดกันเป็นกระจุก ปลายทอดเอนหลายทิศทาง ลำต้นขนาด 0.3-0.5 x 15-20 เซนติเมตร ช่วงปลายต้นใบลดรูปเป็นแผ่นเยื่อบางๆที่ข้อ มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบเล็กเป็นเส้นเกือบกลม ปลายสอบแหลม โคนงอเล็กน้อย และอวบน้ำ มักจะเรียงสลับซ้ายขวา ข้างลำต้น ขนาดใบ 0.3-0.4 x 3-4 เซนติเมตร

ดอก : ดอกเดี่ยวเกิดตามข้อช่วงปลายต้นที่ไม่มีใบ ก้านดอกอบบางและอ่อน ยาวประมาณ 7 มิลลิเมตร ขนาดดอกประมาณ 5 มิลลิเมตร มีสีขาวอมชมพู ที่กลีบปากมีแต้มสีเหลือง ดอกมักจะบานพร้อมกันทั้งกอ

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า มาเลเซีย เวียดนาม ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบและป่าดิบชื้น ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : ออกดอกปีละ 2-3 ครั้ง ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ตุลาคม และธันวาคม

ที่มา : นทีหงส์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.plc.rmutl.ac.th : 2552

ภาพที่ 16 ลักษณะต้นและดอกของกล้วยไม้มีอนาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หวายตะมอย

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium crumenatum* Sw.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น นกกระยาง บวบกลางหาว เส้พระอินทร์ เอื้องมะลิ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : เป็นลำตูดกล้วย มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง ส่วนโคนโป่งพองรูปรี ยาว 5-10 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2 เซนติเมตร เนื้อขึ้นไปเรียวยาวเป็นเส้นกลม ยาว 30-100 เซนติเมตร บางครั้งมีต้นอ่อนเจริญจากส่วนที่เป็นข้อต้นขึ้นเป็นกลุ่มทอดเอนหรือห้อยลง

ใบ : ใบเกิดที่ลำต้นช่วงบนเรียงสลับเป็นระยะ รูปไข่กลับ และอาจดรูปในช่วงปลาย รูปใบยาวรี ขนาด 1.5-2 x 6-9 เซนติเมตร แผ่นใบค่อนข้างบาง แต่เหนียว ปลายแหลมมน

ดอก : กลีบดอกมีสีขาว กลีบปากมีแต้มสีเหลือง เกิดตามข้อและยอด ช่อละ 1-2 ดอก ขนาด 2-2.5 เซนติเมตร กลีบดอกบาง กลิ่นหอมออกจุนเล็กน้อย ดอกบานวันเดียวและบานพร้อมกันทั้งกอ

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย ศรีลังกา จีน ไทย เขตอินโดจีน

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบมากตามป่าดิบในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกพบบ้าง แต่ยังไม่มียางานว่าพบในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ฤดูออกดอก : ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของช่วงอุณหภูมิ มักจะให้ดอกเมื่อมีช่วงอากาศร้อนแล้วมีฝนตก และบานบ่อยครั้งในฤดูฝน

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.thaimtb.com : 2552

ภาพที่ 17 ลักษณะต้นและดอกของหวายตะมอย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องแพงใบใหญ่

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium grande* Hook.f.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นแบนและบาง มีโคนกาบใบคลุมตลอด โคนเรียว ยาว 20 – 40 เซนติเมตร ส่วนกว้างรวมทั้งใบ 2 ข้างประมาณ 5 เซนติเมตร ขึ้นเป็นกระจุกห้อยลง มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปสามเหลี่ยม คล้ายใบมีด ขนาด 1-1.2 x 4-5 เซนติเมตร ปลายแหลม เรียงตัวสลับ ช่ยขาวชัดเจนข้างลำต้น แผ่นใบเหนียวและค่อนข้างแข็ง

ดอก : ช่อดอกสั้นเป็นกระจุกเกิดตามซอกใบ บานคราวละ 1 ดอก ขนาดประมาณ 8 มิลลิเมตร กลีบดอกมีสีเหลือง และตรงกลางกลีบมีแต้มสีแดงอมชมพู

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย อินโดนีเซีย ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบตามป่าดิบชื้นทางภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนเมษายน-มิถุนายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.muangsiri.com : 2552

ภาพที่ 18 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องแพงใบใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ก้างปลา

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium indivisum*

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเจริญทางด้านข้าง มีการเรียงสลับซ้ายขวา ลำต้นและใบมีลักษณะคล้าย ก้างปลา และขึ้นชิดเป็นกอแน่น ลำต้นขนาด 1.5-2 x 8-15 เซนติเมตร

ใบ : ใบรูปสามเหลี่ยม เรียงสลับซ้ายขวา มีลักษณะหนาและแข็ง ขนาด 0.5 x 1 เซนติเมตร

ดอก : ช่อดอกแบบกระจุกออกตามซอกใบที่ปลายต้น ทยอยบานครั้งละ 1 ดอก ดอกกว้าง 0.5 เซนติเมตร สีเขียวอมเหลือง กลีบเลี้ยงบนรูปรีกว้าง กลีบเลี้ยงคู่ข้างรูปสามเหลี่ยม กลีบดอกรูปขอบขนาน กลีบปากรูปพัด แผ่นกลีบด้านบนมีสันนูนขนาดใหญ่

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า ลาว มาเลเซีย ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบและป่าดิบชื้น ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาค ตะวันตก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนสิงหาคม-กันยายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.orchidspecies.com : 2552

ภาพที่ 19 ลักษณะต้นและดอกของก้างปลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องน้อย

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium pachyphyllum* (Kze.) Bakh. f.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องสองใบ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นเล็ก ถ้าถูกกล้วยรูปกระสวยหรือรูปรี ขนาด 0.6-0.8 x 2-5 เซนติเมตร โคนลำต้นเรียวสอบเป็นก้านสั้นๆ ผิวเป็นสันและร่องตื้นๆตามยาวขึ้นชิดกันเป็นกลุ่ม มีการเจริญทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปไข่กลับ เกิดที่ยอด มี 2 ใบ รูปรี ขนาด 0.6-0.7 x 1.2-1.5 เซนติเมตร แผ่นใบหนา มีร่องตื้นๆกลางใบ

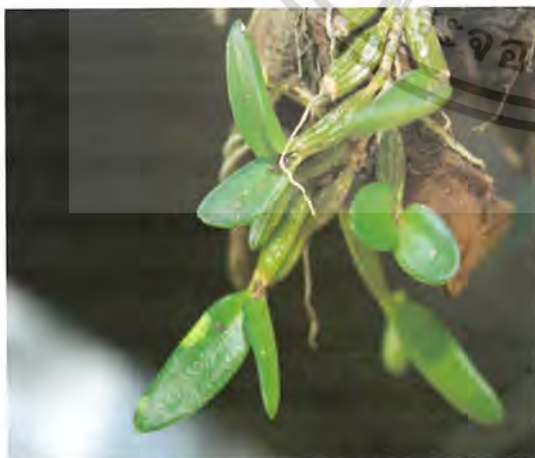
ดอก : ดอกเกิดที่ยอดครั้งละ 1 ดอก ก้านดอกยาว 6-7 มิลลิเมตร ขนาดดอก 1 x 1.2-1.5 เซนติเมตร โคนกลีบเลี้ยงคู่ข้างเชื่อมกันเป็นถุงตื้นๆ ดอกสีขาวหรือขาวนวล และอาจมีขอบสีม่วงตามกลีบ ดอกบานเพียงวันเดียว มีกลิ่นหอมอ่อนๆ

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย พม่า เวียดนาม มาเลเซีย ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบและป่าดิบชื้น ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : ดอกบานหลายครั้งในฤดูฝน

ที่มา : นทิพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.bloggang.com : 2552

ภาพที่ 20 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องน้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องมัจฉา

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium palpebrae* Lindl.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นเป็นลำที่เหลี่ยม โคนเรียวกลมคล้ายก้าน ปลายสอบ ขนาด 1-1.5 x 15-20 เซนติเมตร ผิวเรียบมันเล็กน้อย ขึ้นเป็นกลุ่มตรงหรือทอดเอนหลายทิศทาง มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบเกิดใกล้ยอด 3-4 ใบ รูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 2-2.5 x 10-15 เซนติเมตร แผ่นใบค่อนข้างบางและเหนียวคล้ายหนัง แผ่นใบมัน

ดอก : ช่อดอกเกิดตามข้อ เป็นช่อแบบกระจุก (raceme) ห้อยยาวประมาณ 15-25 เซนติเมตร ช่อหนึ่งมีหลายดอก ก้านช่อดอกยาว 10 - 15 เซนติเมตร ช่อดอกหลวม มีกลีบเลี้ยงรูปรี กลีบดอกรูปทรงเกือบกลมและขอบกลีบหยักละเอียด ทั้ง 5 กลีบมีสีขาว กลีบปากรูปพัด สีเหลือง ขอบกลีบสีขาว แผ่นปากเป็นขนละเอียดเป็นกำมะหยี่ ขนาดดอกโตประมาณ 2-2.5 เซนติเมตร

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่มีการผลัดใบ ไม่มีการพักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย จีน พม่า ลาว เวียดนาม ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบแล้งทางและป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม

ที่มา : นทีพงส์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงส์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 21 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องมัจฉา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องสายน้ำผึ้ง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium primulinum* Lindl.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องสายประสาท เอื้องสายเหลือง เอื้องสายน้ำเขียว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยเรียวยาวและห้อยลง ผิวเป็นร่องตื้นๆ ขนาด 0.6-0.8 x 30-60 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปหอกแกมรูปขอบขนาน เรียงสลับซ้ายขวา ออกข้างลำต้น ใบมีขนาด 2.5 x 6 เซนติเมตร ปลายแหลม ทั้งใบก่อนออกดอก

ดอก : ช่อดอกสั้น แต่ละช่อมี 2-3 ดอก ดอกขนาด 3.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอก รูปขอบขนานแกมรูปแถบ ปลายกลีบมน ทั้ง 5 กลีบสีขาวแกมสีม่วงจางๆ อาจมีลายสีม่วง 3-5 เส้น กลีบปากรูปไข่กลับ และกว้างจนเกือบกลม กลีบสีขาวและมีลายสีม่วง ขอบกลีบหยักละเอียด โคนกลีบมีสัน 3 สัน แผ่นกลีบเป็นขนกำมะหยี่ปกคลุม

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร มีการผลัดใบก่อนออกดอก แต่ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : เนปาล อินเดีย พม่า จีน เวียดนาม ลาว ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบชื้น ป่าเต็งรังผสมสน พบทุกภูมิภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : เดือนมีนาคม-เมษายน

ที่มา : นทีทงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www3.pantown.com : 2552

ภาพที่ 22 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องสายน้ำผึ้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องแปรงสีฟัน

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium secundum* (Blume) Lindl.

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น เอื้องสีฟัน เอื้องหงอนไก่ กองเห่า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นเป็นลำลูกกล้วยกลม ยาว 15-30 เซนติเมตร และอาจยาวได้มากกว่า 50 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร ปลายเรียว ผิวต้นเป็นร่องตื้นๆ ขึ้นเป็นกอ ต้นมักจะทอดเอนหรือโค้งเล็กน้อย มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปขอบขนานแกมรูปรี เรียงสลับซ้ายขวา ออกข้างลำต้น ขนาด 2-3 x 6-10 เซนติเมตร ปลายมนหรือหยักเว้าตื้นๆ แผ่นใบบาง ทั้งใบก่อนออกดอก

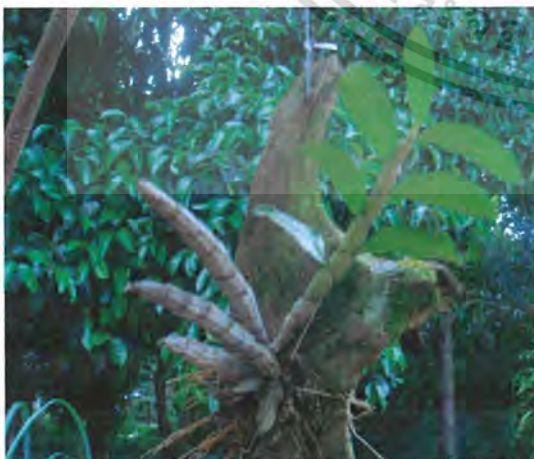
ดอก : ช่อดอกเกิดใกล้ยอด ก้านและแกนช่อดอก ดอกเรียงตัวแน่นทางซีกบนของแกนช่อดอก เปลี่ยนสีฟัน ทั้งช่อยาว 6-12 เซนติเมตร ดอกรูปคล้ายกรวยเรียงตัวในแนวตั้ง ขนาด 0.5-0.6 x 1-1.2 เซนติเมตร ดอกทยอยบานจากโคน ไปสู่ปลายช่อเป็นเวลานานหลายสัปดาห์

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร การปลัดใบก่อนออกดอก ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : จีน พม่า ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าเกือบทุกประเภทและทั่วทุกภาค

ฤดูออกดอก : เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 23 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องแปรงสีฟัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องคำกั่ว

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dendrobium signatum* Rchb. f.

ชื่อพ้อง *Dendrobium hildebrandii* Rolfe

ชื่ออื่น เอื้องดินเป็ด เอื้องดินนก สะเมิงอาง เอื้องเต้ากั่ว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นเป็นลำเกือบกลม แตงหนาสีเหลืองกว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 20-30 เซนติเมตร โคนคอดเรียวแล้วป่องตรงส่วนล่างสุดที่เกิดราก ผิวแห้งเป็นร่องตามยาว ขึ้นเป็นกอตรงหรือไม่มีทิศทางแน่นอน มีการเจริญเติบโตทางค้ำข้าง

ใบ : ใบเป็นรูปรี เรียงสลับซ้ายขวา ขนาด 2.5 x 7-8 เซนติเมตร แผ่นใบค่อนข้างหนาและเหนียว ปลายมนหักเว้าตื้นๆ ใบเกิดตั้งแต่ช่วงกลางต้นขึ้นไป

ดอก : ออกเป็นช่อตามข้อจำนวน 2-4 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวนวล โคนกลีบบิดเล็กน้อย ปลายกลีบสีชมพูอ่อนกลีบปากสีเหลืองอ่อนมีแต้มสีเหลืองถึงเหลืองเข้ม ดอกบานเต็มที่ขนาด 6-7 เซนติเมตร มีกลิ่นหอม

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร มีการผลัดใบก่อนออกดอก ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า ไทย ลาว

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบแล้ง ป่าผลัดใบ และป่าดิบชื้นทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.jaac.th.gs : 2552

ภาพที่ 24 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องคำกั่ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Doritis

Doritis เป็นกล้วยไม้อาศัยบนหิน (lithophytic orchid) หรือดินที่มีอินทรีย์วัตถุมากๆ มีเจริญทางปลายยอด (monopodial growth) ลำต้นรูปทรงกระบอกสั้นมาก มีหลายข้อ ใบออกที่ข้อ มีหลายใบ เรียงสลับระนาบเดียว หนาและค่อนข้างแข็ง ใบอ่อนพับออกตามยาว มีอายุหลายฤดู ก้านใบติดคาต้น ช่อดอกเป็นช่อกระจุก (raceme) ออกข้างลำต้น บริเวณข้อ ช่อยาวและตั้งตรง ดอกเล็ก มีหลายดอก เรียงเวียน ใบประดับไม่หลุดร่วง ช่อดอก ก้านดอก และรังไข่เกลี้ยง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง มีหูปากตั้งชัน เสาเกสรสั้น แต่มีคางยื่นยาว ในฝาครอบ (operculum) มีกลุ่มเรณู 4 กลุ่ม มีก้าน (caudicle) และแป้นก้านกลุ่มเรณู (viscidium)

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบทั้งหมด 2 ชนิดสำหรับประเทศไทยพบทั้งสองชนิด ตามพื้นที่เปิดโล่งทั้งในป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบทุกภูมิภาค ยกเว้นภาคกลาง

ม้าวิ่ง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Doritis pulcherima* Lindl

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น หล้าดอกคิน หล้าดอกหิน กล้วยหิน กล้วยไม้ม้า แดงอุบล

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นรูปทรงกระบอก เจริญที่ปลายยอด มีหลายข้อ ขนาด 0.6–0.8 เซนติเมตร สูง 8-12 เซนติเมตร

ใบ : ใบออกที่ข้อ มีหลายใบ ใบรูปขอบขนาน รูปรีจนถึงรูปเกือบกลม มักมีสีเขียวอมม่วงแดง ขนาด 4 x 6 เซนติเมตร ปลายแหลม มนจนเว้ามนูน เรียบสลับซ้ายขวาซ้อนกันแน่น เป็นระนาบเดียว หยาบ และค่อนข้างแข็ง ใบอ่อนพับออกตามยาว กาบใบติดลำต้น

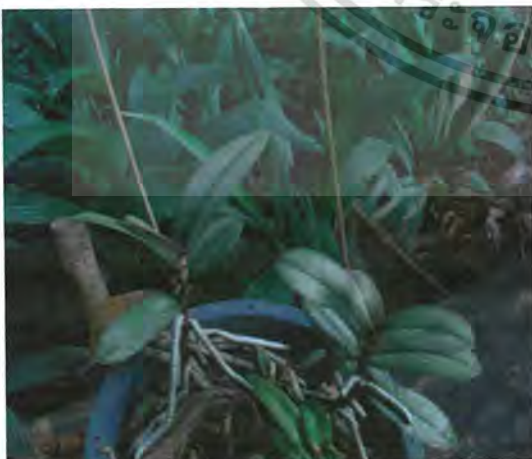
ดอก : ช่อดอกยาวและตั้งตรง มักมีมากกว่า 1 ช่อ ช่อดอกเป็นช่อกระจุก ยาว 15-20 เซนติเมตร เรียงเวียน ดอกขนาด 1.5-2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปรี สีขาวแกมม่วงจนถึงสีแดงม่วง ปลายกลีบมน เมื่อบานเต็มที่จะลูไปทางด้านหลัง กลีบปากมีรูปทรงเฉพาะ มีหูปากค่อนข้างกลม โคนกลีบมีติ่งแหลม

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง อยู่ตามที่โล่งแสงแดดจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พุ่ม

เขตการกระจายพันธุ์ : พบเป็นพื้นที่กว้างในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าสนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ป่าชายหาดทางภาคใต้

ฤดูออกดอก : ยาวนานหลายเดือน แต่ดีที่สุดช่วง เดือนตุลาคม-พฤศจิกายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 25 ลักษณะต้นและดอกของม้าวิ่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Epipactis

Epipactis เป็นกล้วยไม้ที่อาศัยบนดิน (terrestrial orchid) บางชนิดอาศัยในน้ำ (aquatic orchid) มีการเจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) มีเหง้าทอดเลื้อยจมอยู่ใต้น้ำ ใบออกด้านข้างลำต้น มีหลายใบ เรียงเวียน ปลายใบแหลม โคนใบเป็นกาบ ใบอ่อนม้วนตามแนวยาว ใบไม่มีข้อต่อ มีอายุฤดูเดียว ช่อดอกเป็นช่อกระจุก ออกที่ปลายลำต้น ดอกเล็ก มีหลายดอก เรียงเวียน บานจากโคนสู่ปลาย กลีบเลี้ยงแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง ไม่มีเดือยดอก โคนกลีบมักมีแฉกข้าง เส้าเกสรเรียวยาว มีฝากรอบ กลุ่มเรณูมี 2 กลุ่ม ไม่มีก้านกลุ่มเรณู แต่มีปุ่มเหนียว

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นของทวีปยุโรปจนถึงเขตร้อนของทวีปแอฟริกาและทวีปเอเชีย พบประมาณ 10 ชนิด ในประเทศไทยพบเพียงชนิดเดียวตามน้ำตกหรือลำธารทางภาคตะวันตก และภาคใต้

กล้วยไม้หน้า

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Epipactis flava* Seidenf.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเจริญทางด้านข้าง รูปทรงกระบอก เรียวยาว ออกจากเหง้าที่อยู่ใต้น้ำ ลำต้นสูง 40 - 80 เซนติเมตร

ใบ : ใบออกด้านข้างลำต้น มีหลายใบ เรียงเวียน ออกข้างลำต้น ปลายใบแหลม โคนใบเป็นกาบ ใบอ่อนมีวุ้นตามแนวยาว ใบไม่มีข้อต่อ ใบเป็นรูปหอกขนาด 2 x 5 เซนติเมตร

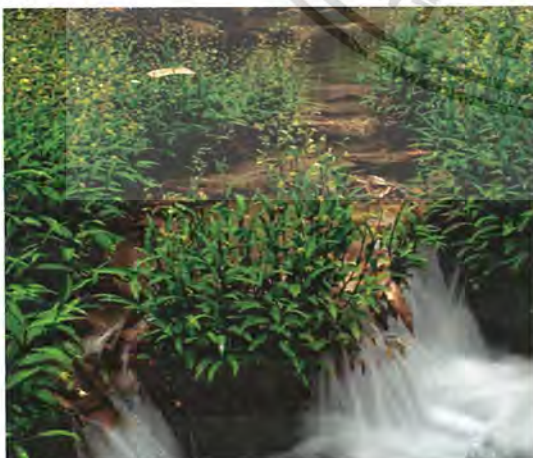
ดอก : ช่อดอกเป็นกระจุกช่อเดียว ออกที่ปลายลำต้น ดอกเล็ก มีหลายดอก เรียงเวียน บานจากโคนสู่ปลาย ช่อดอกตั้งตรง ดอกขนาด 1.5 เซนติเมตร ช่อดอก ก้านดอก และรังไข่มีขนปกคลุม กลีบเลี้ยงรูปขอบขนาน กลีบเลี้ยงคู่ข้างเบี้ยว กลีบสีเขี้ยวแกมเหลือง ด้านนอกกลีบมีขนกำมะหยี่สีแดงเข้มปกคลุม กลีบดอกรูปรีแกมรูปขอบขนาน กลีบเบี้ยว ทั้ง 5 กลีบปลายมน กลีบปากเป็น 3 แฉก แฉกข้างมีขนาดใหญ่ แฉกกลางรูปแถบปลายมน โคนกลีบมีสัน 2 สัน ใต้แฉกสรเพศเมียมีเนื้อเยื่อ 2 อัน

สภาพการเจริญเติบโต : อยู่ใกล้ลำธาร ความต้องการน้ำสูง แสงแดดจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พื้กตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : ไทย ลาว

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบตามโขดหินปูนเขาน้ำตก ทางภูเขาทางภาคตะวันตก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์

ที่มา : www.212cafe.com : 2552

ที่มา : www.212cafe.com : 2552

ภาพที่ 26 ลักษณะต้นและดอกของกล้วยไม้หน้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Eria

Eria เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ถ้าลูกกล้วยมีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ มีหลายข้อปล้องและมีหลายรูปทรง บางชนิดกลมและแบน บางชนิดลดรูปลงจนปรากฏไม่เด่นชัด มีทั้งขึ้นชิดกันเป็นกอและขึ้นห่างๆกันบนเหง้า ใบมีหลายรูปทรง ออกที่ข้อหรือออกที่ใกล้ยอด มีหลายใบ เรียงสลับ โคนใบมักเป็นกาบ ใบอ่อนพับตามแนวยาว มีทั้งฤดูเดียวถึงหลายฤดู ช่อดอกเป็นช่อกระจະ ออกด้านข้างหรือที่ใกล้ยอด มีตั้งแต่ช่อเดียวจนถึงหลายช่อ ตั้งตรงหรือทอดเอียง ดอกมีจำนวนน้อยจนถึงมาก เรียงเวียน บานจากโคนสู่ปลายช่อกลับเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง ไม่มีเดือย เส้าเกสรสั้นหรือยาว มีคางยื่นยาว มีฝาครอบ กลุ่มเรณูมี 8 กลุ่ม ไม่มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบประมาณ 500 ชนิด ประเทศไทยพบ 63 ชนิด ทั้งในป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบทั่วทุกภาค

เอื้องช่องวงช้าง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Eria densa* Ridl.

ชื่อพ้อง *Eria saccifera* Smitinand

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลักษณะเป็นลำลูกกล้วย อวบ และอาจแบนเล็กน้อย มีขนาด 3 x 30 เซนติเมตร ผิวสีน้ำตาลอมม่วงคล้ำ มีร่องตื้นๆ ตามข้อมีข้อกาบใบหุ้มอยู่ มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบเกิดใกล้ยอด มี 3-6 ใบ รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ขนาด 2.5-3 x 15-20 เซนติเมตร แผ่นใบค่อนข้างหนาแต่อ่อน

ดอก : ช่อดอกเกิดจากซอกใบ มักจะมีต้นละ 2-3 ช่อ ทอดเอนในแนวระนาบ ปลายโค้งงอลงเล็กน้อย ทั้งช่อขนาด 2 x 8-10 เซนติเมตร ดอกในช่อแน่น เรียงตัวคล้ายพวงมาลัย ขนาดดอกประมาณ 6 มิลลิเมตร ดอกสีขาว ฝาปิดอับเรณูสีม่วงแดงเข้ม

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบชื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 1,000 เมตรขึ้นไป ทางภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนสิงหาคม-ตุลาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 27 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องช่องวงช้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องบายศรี

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Eria lasiopetala* (Willd.) Omerod

ชื่อพ้อง *Aerides lasiopetala*

ชื่ออื่น เอื้องคำหิน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปกลมรีปกคลุมด้วยกาบ อวบน้ำ สูง 4-7 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-3.5 เซนติเมตร มักจะมีกาบใบหุ้ม เรียงตัวบนเหง้าห่างกัน 2-10 เซนติเมตร การเจริญเติบโตแบบแตกกอ มีไหลทอดยาวออกไปและเกิดเป็นลำลูกกล้วย

ใบ : ใบมี 3-5 ใบ รูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 2.5-4 x 12-20 เซนติเมตร แผ่นใบค่อนข้างหนา ปลายใบมนถึงแหลม ใบออกตามลำลูกกล้วยและปลายยอด

ดอก : ช่อดอกออกที่โคนลำ สูง 15-30 เซนติเมตร ตั้งตรง มีขนสีขาวนวลปกคลุม กลีบเลี้ยงบนรูปรี กลีบเลี้ยงคู่ล่างรูปสามเหลี่ยมเบี้ยว ดอกในช่อโปร่ง ก้านดอกยาว 1.5-2 เซนติเมตร ดอกขนาด 2-2.5 เซนติเมตร ด้านนอกของกลีบมีขนปกคลุม กลีบดอกรูปขอบขนาน ทั้ง 5 กลีบสีน้ำตาลอมเหลือง กลีบปากรูปรี สีเขียวอมเหลืองจนถึงสีน้ำตาลเข้ม

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำค่อนข้างน้อย แสงแดดจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : เนปาล ภูฏาน อินเดีย จีน พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าเกือบทุกสภาพ ทั่วทุกภาค

ฤดูออกดอก : เดือนพฤศจิกายน-มกราคม

ที่มา : นทีเพ็ญ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : <http://picdb.thaimisc.com> : 2552

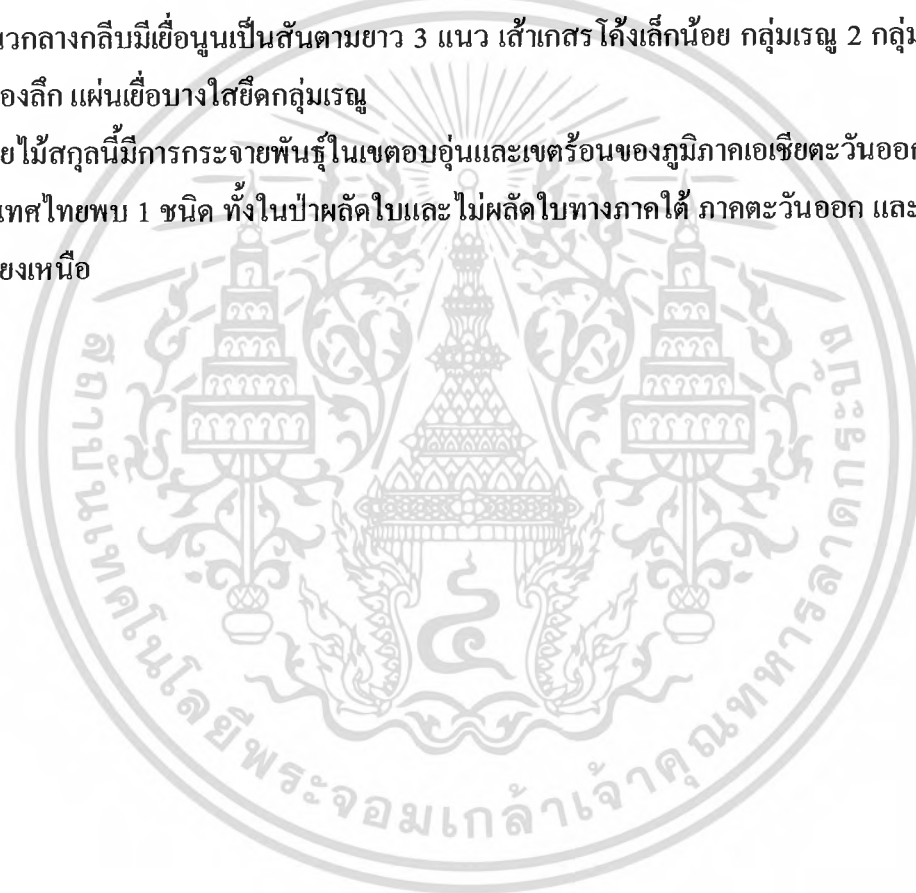
ภาพที่ 28 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องบายศรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Grammatophyllum

Grammatophyllum เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) ขนาดกลางไปถึงขนาดใหญ่ ชนิดที่พบในประเทศไทยขึ้นเป็นกอบนคอกไม้ ถ้าใหญ่ กล้วยไม้ชนิดนี้พบขึ้นตามป่าดิบชื้น รากเป็นรากระบบกิ่งอากาศ (semi-epiphytic root) เกิดที่โคนต้นเป็นเส้นแข็งและฟู ใบเป็นแถบยาว ผิวมัน เรียงสลับซ้ายขวา โคนใบหุ้มต้นตั้งแต่กลางต้นขึ้นไป ส่วนต่ำลงไปใบมักจะร่วง ช่อดอกเกิดช่วงปลายต้นที่ยังมีใบ ช่อดอกตั้งหรือห้อยลง ดอกขนาดโต กลีบปากสั้นกว่ากลีบอื่นๆ หูปากตั้งหรืองุ้มเข้าหากัน แนวกลางกลีบมีเยื่อหนูนเป็นสันตามยาว 3 แนว เส้าเกสร โค้งเล็กน้อย กลุ่มเรณู 2 กลุ่ม แต่ละกลุ่มเป็นร่องลึก แผ่นเยื่อบางใสยึดกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยพบ 1 ชนิด ทั้งในป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบทางภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เพชรหึง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Grammatophyllum speciosum* Blume

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ว่านงูเหลือม หางช้าง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นสูง 2-3 เมตร หรืออาจมากกว่านั้น เส้นผ่านศูนย์กลางต้น 3-5 เซนติเมตร ลำต้นมีสีเหลืองมีการเจริญทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปรีจนถึงรูปขอบขนาน ขอบใบเป็นคลื่น ผิวใบเป็นมัน เรียงสลับซ้ายขวา โคนใบหุ้มต้นตั้งแต่กลางต้นขึ้นไป ส่วนต่ำลงไปมักจะร่วง ใบขนาด 3-4 x 30-60 เซนติเมตร

ดอก : ช่อดอกตั้งตรงหรือเอนเล็กน้อย สูง 50 -100 เซนติเมตร หรือมากกว่านี้ ช่อดอกแบบกระจะออกที่โคนต้น ดอกกว้าง 6 - 8 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปขอบขนานแกมรูปไข่ กลีบสีเหลืองหม่น มีแต้มสีน้ำตาลแกมม่วงจำนวนมาก กลีบปากเป็น 3 แฉก กลางกลีบมีสัน 3 สัน เส้นแวง 3 เส้น กว้างเล็กน้อย ดอกทยอยบานเป็นเวลานาน

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไรถึงค่อนข้างจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า ลาว เวียดนาม ไทย มาเลเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกรกฎาคม-ตุลาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.212cafe.com : 2552

ภาพที่ 29 ลักษณะต้นและดอกของเพชรหึง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Habenaria

Habenaria เป็นกล้วยไม้ดิน (terrestrial orchid) ขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ลำต้นเป็นหัวใต้ดินแบบมันฝรั่ง ใบออกที่ลำต้นเหนือดิน มีหลายใบเรียงเวียน ใบอ่อนม้วนตามแนวยาว มีอายุฤดูเดียว ใบไม่มีข้อต่อ ใบแก่แห้งที่ยาวคาต้น ช่อดอกเป็นช่อกระจุก ออกที่ปลายยอดตั้งตรง ใบประดับไม่หลุดร่วง ดอกมีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง แต่ละช่อมีจำนวนดอกน้อยถึงมาก เรียงเวียน ซิดหรือห่างกัน บานจากโคนถึงปลายช่อ กลีบเลี้ยงแยกเป็นอิสระ กลีบดอกมักแนบชิดกับกลีบเลี้ยงบน กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง มักเป็น 3 แฉก มีเดือยดอก รูปทรงกระบอก เส้าเกสรสั้น ไม่มีฝากรอบ กลุ่มเรณูอยู่ทางด้านข้างทั้งสองด้าน ประกอบด้วยกลุ่มเรณูย่อยข้างละ 1 กลุ่ม ปลายกลุ่มเรณูมีแป้นเหนียว

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ทั้งในเขตอบอุ่นและเขตร้อน ที่พบแล้วประมาณ 600 ชนิด ส่วนประเทศไทยพบ 37 ชนิด ทั้งในป่าผลัดใบและไม้ผลัดใบทั่วทุกภาค

ลินมังกร

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Habenaria rhodocheila* Hance

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ปัดแดง สังกหิน เฟิน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเป็นหัวใต้ดิน รูปขอบขนาน มีขนาด 1-1.5 x 5-8 เซนติเมตร มีการเจริญทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปแถบจนถึงรูปแถบแกมใบหอก เรียงเวียน ขนาด 2 x 10 เซนติเมตร ปลายใบแหลม จนถึงเรียวแหลม แผ่นใบบาง ขอบใบมักจะเป็นคลื่น เกิดที่ข้างลำต้น

ดอก : ช่อดอกสูง 7-18 เซนติเมตร ดอกเกิดก่อนไปทางปลายช่อ จำนวน 3-10 ดอก ทอยบานเป็นเวลา 1-2 สัปดาห์ ดอกขนาด 1.5-2 x 2-3 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงบนรูปรีและเป็นแอ่งคล้ายหมวก กลีบเลี้ยงคู่ข้างรูปขอบขนาน เมื่อบานเต็มที่บิดม้วนไปทางด้านหลัง กลีบดอกเชื่อมกับกลีบเลี้ยงบน ทั้ง 5 กลีบมีสีเขียว ปลายกลีบมน ปลายกลีบสีแดง สีมชมพู สีเหลือง จนถึงสีส้ม กลีบเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปทรงกลม แฉกกลางเว้าลึกจนเป็น 2 แฉกย่อย

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลางถึงสูง แสงแดดรำไรถึงจัด มีการผลัดใบ และพักตัวในฤดูแล้ง

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า จีน ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง หรือป่าดิบเขา ตามซอกหินบนหิน หรือตามดินร่วนในป่าดิบ ทุกภูมิภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : เดือนกันยายน-ตุลาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 30 ลักษณะต้นและดอกของลินมังกร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Kingidium

Kingidium เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) ขนาดเล็ก เจริญทางปลายยอด (monopodial growth) ลำต้นมีขนาดเล็กและสั้น ใบออกตามข้อ จำนวนน้อย เรียงสลับระนาบเดียว โคนใบเป็นกาบ ใบอ่อนพับตามแนวยาว มีอายุหลายฤดู กาบใบติดคาค้ำ ช่อดอกเป็นช่อแยกแขนง ออกทางข้างลำต้น ช่อดอกยาวกว่าใบ ดอกเล็ก เรียงเวียน บานจากโคนสู่ปลายช่อ ใบประดับไม่หลุดร่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง มีหูปากขนาดใหญ่ กลางกลีบมีเนื้อเยื่อหนูน เส้าเกสรสั้น สีขาว มีฝากรอบกลุ่มเรณู มี 4 กลุ่ม มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย ที่พบแล้วมี 5 ชนิด ในประเทศไทยพบ 2 ชนิด ตามป่าไม่ผลัดใบทั่วทุกภาค ยกเว้นภาคกลาง

ตากาก่อ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Kingidium deliciosum* (Rchb.f.) Sweet

ชื่อพ้อง *Phalaenopsis deliciosum*

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเจริญทางยอด มีขนาดเล็กและสั้น อวบน้ำ ขนาดกว้าง 0.5-0.8 เซนติเมตร สูง 4-5 เซนติเมตร

ใบ : ใบรูปขอบขนานจนถึงรูปรีกว้างจนเกือบกลม ขนาด 3 x 6 เซนติเมตร เรียงสลับซ้ายขวาปลายใบมน สีเขียวเข้ม ขอบใบบิดเป็นคลื่น

ดอก : ช่อดอกแบบช่อแตกแขนง ยาว 8-15 เซนติเมตร ดอกในช่อโปร่ง ดอกขนาด 1 เซนติเมตร ทอยบานคราวละ 1-2 ดอก กลีบเลี้ยงบนรูปรีแกมรูปขอบขนาน กลีบเลี้ยงคู่ข้างรูปรีกว้าง กลีบดอกรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ทั้ง 5 กลีบสีขาวและมีจุดสีม่วงที่โคนกลีบ ปลายกลีบมน กลีบปากสีม่วงสด ปลายกลีบสีขาว มีหูปากรูปครึ่งวงกลม กลางกลีบคอด มีรยางค์ยื่นยาว 2 อัน ปลายกลีบเว้าตื้น เล้าเกสรสั้นสีขาว

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พัดตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขาและป่าดิบชื้น บางครั้งเจอบนหิน พบทางภาคเหนือ ภาคตะวันตกและภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนเมษายน-พฤษภาคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.sad.nu.ac.th : 2552

ภาพที่ 31 ลักษณะต้นและดอกของตากาก่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Liparis

มีทั้งกล้วยไม้ดิน (terrestrial orchid) และกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ลำลูกกล้วยขยวบน้ำ มีปล้องเดี่ยวหรือหลายปล้อง ออกชดกันเป็นกอบบนเหง้าสั้นๆ ใบออกตามต้นหรือที่ยอดลำ มี 1-3 ใบ ส่วนมากเป็นใบพัดจีบ เรียงเวียน พบบ้างที่เรียงสลับ โคนใบมักเป็นกาบ ใบอ่อนม้วนตามแนวยาวหรือพับตามแนวยาว มีอายุฤดูเดียวจนถึงหลายฤดู มีทั้งที่แห้งเหี่ยวคาต้นและหลุดร่วงที่ข้อต่อ ช่อดอกเป็นช่อกระจະ ออกที่ยอด มีทั้งตั้งตรงและห้อยย้อย ดอกมีขนาดเล็ก จำนวนมาก เรียงเวียนหรือเรียงสลับ ใบประดับมักหลุดร่วงเมื่อดอกบาน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง ไม่มีเดือยดอก กลีบมักหักงอคล้ายเข่า มีฝาครอบ กลุ่มเรณูมี 4 กลุ่ม ไม่มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์เกือบทุกทวีป ยกเว้นทวีปยุโรปและประเทศนิวซีแลนด์ ที่พบแล้วมี 350 ชนิด ในประเทศพบ 32 ชนิด ทั้งในป่าผลัดใบและไม้ผลัดใบทั่วทุกภาค

เอื้องข้าววนก

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Liparis caespitosa* (Thou.) Lindl.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นรูปไข่ ขนาด 0.6-0.8 x 1-2 เซนติเมตร ผิวมักจะขรุขระ ขึ้นเป็นกลุ่มเล็ก แต่ละหัวมี 1 ใบ มีการเจริญทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปรีแกมรูปใบหอกกลับ ขนาด 1 x 5-10 เซนติเมตร แผ่นใบบาง ปลายแหลม ใบเกิดที่ปลายลำลูกกล้วย

ดอก : ช่อดอกตรง เกิดจากหน่อใหม่ สูงใกล้เคียงกับใบ ดอกในช่อค่อนข้างแน่น ขนาดดอก 3-4 มิลลิเมตร มีสีเขียวกอมเหลือง

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

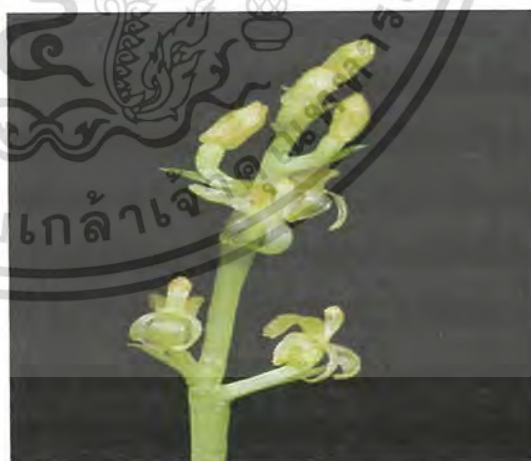
เขตการกระจายพันธุ์ : แอฟริกา เอเชีย และหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบเกือบทุกภาคยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง

ฤดูออกดอก : เดือนสิงหาคม-ตุลาคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : <http://image62.webshots.com> : 2552

ภาพที่ 32 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องข้าววนก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องข้าวเม่า

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Liparis elliptica* Wight

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปรีและแบน มีข้อเดียว ตรงกลางนูน ลำลูกกล้วยกว้าง 1-1.5 เซนติเมตร การเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปรีจนถึงรูปขอบขนาน ขนาด 2.5 x 6 เซนติเมตร ออกที่ปลายยอด มี 2 ใบ เรียงตรงข้าม ใบอ่อนพับออกตามยาว มีอายุฤดูเดียวก่อนหลุดร่วงที่ข้อต่อ ปลายใบแหลม แผ่นใบบาง

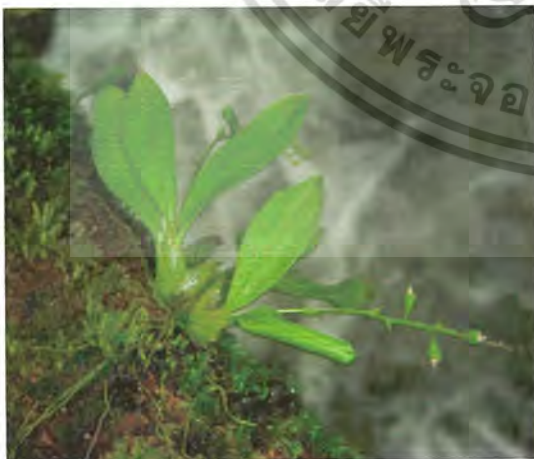
ดอก : ช่อดอกห้อยลง ดอกขนาด 0.5 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 3-5 มิลลิเมตร ดอกในช่อค่อนข้างแน่น กลีบเลี้ยงรูปขอบขนาน กลีบดอกรูปแถบ กลีบปากรูปรีแกมรูปไข่ ขอบกลีบช่วยทบกัน ทั้ง 6 กลีบ สีเขียว ปลายกลีบแหลม

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย ไทย อินโดนีเซีย เนปาล ไต้หวัน

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าดิบแล้งและในป่าเบญจพรรณทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนตุลาคม-พฤศจิกายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : <http://lh6.ggpht.com> : 2552

ภาพที่ 33 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องข้าวเม่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องหางกระรอก

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Liparis regnieri* Finet

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ปีกกนิรี หล้าเประนง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นขนาดเล็กมีกาบใบหุ้ม มีขนาด 3-5 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบพับจีบรูปรี ขนาด 3-4 x 15-20 เซนติเมตร เรียงเวียน ปลายใบแหลม ใบอ่อนมีวนตัวตามแนวยาว มีอายุฤดูเดียวก่อนแห้งเหี่ยวคล้ำดิน แต่ละต้นมี 4-5 ใบ

ดอก : ช่อดอกตั้งตรง ก้านช่อดอกเป็นกรีบยาวตลอดทั้งก้าน ดอกขนาด 0.6 เซนติเมตร ก้านดอกและรังไข่เป็นกรีบบิดช่วย กลีบเลี้ยงรูปขอบขนานแกมรูปแถบ เมื่อบานเต็มที่บิดไปทางด้านหลัง กลีบดอกรูปแถบและบิดเป็นเกลียว ทั้ง 5 กลีบสีเขียวอมเหลือง ปลายกลีบแหลมหรือมน กลีบปากรูปขอบขนานและหักงอลงคล้ายเข่า ปลายกลีบตัดตรงและมีกึ่งแหลม โคนกลีบมีเนื้อเยื่อหนูน 2 อัน

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พัดตัว

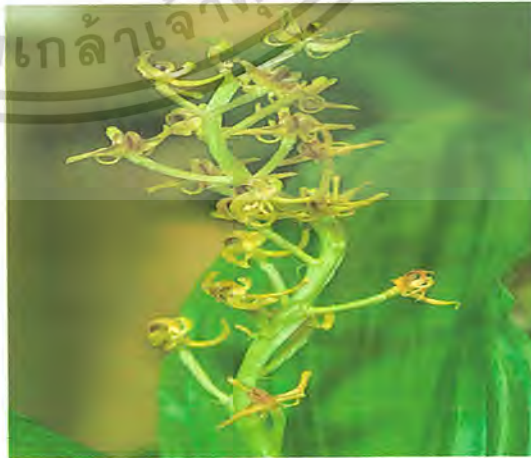
เขตการกระจายพันธุ์ : จีน พม่า ไทย เวียดนาม

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าดิบเขา บางครั้งพบตามซอกหินที่มีเศษซากพืชทับถม ที่มีความสูง 750-1,600 เมตรจากระดับน้ำทะเล พบทางภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนมิถุนาคม-สิงหาคม

ที่มา : นทีพิศ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.orchidfoto.com : 2552

ภาพที่ 34 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องหางกระรอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องข้าวสาร

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Liparis varidiflora* (Blume) Lindl.

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น เอื้องดอกหญ้า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นเป็นลำลูกกล้วย มีโคนขนาดใหญ่ ปลายเรียว สูง 10-20 เซนติเมตร ส่วนกว้างที่สุดที่โคนต้น 1.5-2 เซนติเมตร และมักจะมีเยื่อกาบใบคลุม การเจริญเติบโตแบบแตกกอ

ใบ : มีใบรูปแถบ 2 ใบ เรียงตรงข้าม เกิดใบที่ปลายยอด ปลายใบแหลม รูปรีแกมรูปขอบขนาน ขนาด 1.5-2 x 10-15 เซนติเมตร แผ่นใบบางและอ่อน

ดอก : ช่อดอกแบบกระจุกที่ปลายลำ ช่อดอกตั้งกับใบหรือยาวกว่า ดอกในช่อดอกค่อนข้างแน่น ก้านดอกยาว 3-5 มิลลิเมตร ดอกขนาดประมาณ 4 มิลลิเมตร สีส้มอ่อน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปแถบ ปลายกลีบมน กลีบปากรูปรีกว้าง ปลายกลีบแหลม เมื่อบานเต็มที่ทุกกลีบจะม้วนลง

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : ทั่วไปในเอเชียเขตร้อนและเขตอบอุ่น

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบและป่าเบญจพรรณทั่วทุกภาค

ฤดูออกดอก : เดือนพฤศจิกายน-มกราคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 35 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องข้าวสาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล *Ludisia*

Ludisia เป็นกล้วยไม้อาศัยบนดิน (terrestrial orchid) ขนาดเล็ก เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ลำต้นอวบน้ำรูปทรงกระบอก ทอดเลื้อยชูส่วนยอดขึ้น เรียงเวียน โคนใบเป็นกาบ ใบอ่อนม้วนตามแนวยาว มีอายุฤดูเดียว ไม่มีข้อต่อ ใบแก่แห้งเหี่ยวคาต้น ช่อดอกเป็นช่อกระจะ ตั้งตรง ออกที่ปลายลำต้น ช่อดอก ก้านดอก และรังไข่มีขนปกคลุม ดอกเล็ก สีขาว กลีบเลี้ยงแยกเป็นอิสระ กลีบดอกแนบกับกลีบเลี้ยงบน กลีบปากบิด ไม่มีเดือยดอก เส้าเกสรสั้น มีฝากรอบกลุ่มเรณูมี 2 กลุ่ม ไม่มีก้านกลุ่มเรณู แต่มีปุ่มเหนียว

กล้วยไม้สกุลนี้มีเพียงชนิดเดียว กระจายพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศไทย พบตามป่าไม่ผลัดใบทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้

ว่านน้ำทอง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Ludisia discolor* (Kar Gich.) A.Rich.

ชื่อพ้อง *Goodyera discolor*

ชื่ออื่น ว่านร้อนทอง ผักเบี้ยช้าง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นทอดชุกยอด สีม่วงแดง อวบน้ำและค่อนข้างใส ขนาด 0.5-0.8 เซนติเมตร
เจริญทางด้านข้าง

ใบ : ใบมนรีปลายใบแหลม ก้านใบสันติดข้อ ริมใบเรียบเกลี้ยงไม่มีหยัก ใบเป็นสีเขียวคล้ำ
เส้นใบย่อยเป็นสีเขียวตามยาวของรูปใบ สวยงามมาก ขนาดใบประมาณ 3 x 5 เซนติเมตร

ดอก : ช่อดอกชูตั้ง ดอกขนาด 0.8 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปไข่กว้าง กลีบดอกเชื่อมกับกลีบ
เลี้ยงบน ทั้ง 6 กลีบสีขาว กลีบปากเป็น 2 แฉก ปลายกลีบมน เสาเกสรสีขาว ฝากรอบกลุ่มเรณูรูป
หยดน้ำคว่ำสีเหลืองสดและหิวมัน

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลางถึงสูง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พัดตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า จีน ไทย ฮองกง เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าดิบแล้งและป่าดิบเขา ตามที่ร่มแสงแดดรำไร พบทางภาค
ตะวันออกและภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกุมภาพันธ์-กันยายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.siamensis.org : 2552

ภาพที่ 36 ลักษณะต้นและดอกของว่านน้ำทอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Luisia

Luisia เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) ขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง เจริญทางยอด (monopodial growth) ลำต้นรูปทรงกระบอกยาว แข็ง และมีหลายข้อปล้อง ใบรูปทรงกระบอก มีหลายใบ เรียงสลับ ปลายใบมน โคนใบเป็นกาบ มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วง เหลือส่วนกาบติดลำต้น ช่อดอกเป็นช่อกระจุกสั้นๆ ออกตามข้อ ดอกเล็ก มีหลายดอก เรียงเวียน ใบประดับไม่หลุดร่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง โคนกลีบมักมีหูปากเป็นติ่งขนาดเล็ก เสาเกสรอ้วนสั้น มีฝากรอบ กลุ่มเรณูมี 2 กลุ่ม มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย พบประมาณ 30 ชนิด ในประเทศพบ 19 ชนิด ในป่าผลัดใบทุกภาค

เอื้องลิ้นดำ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Luisia psyche* Rchb.f.

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นรูปทรงกระบอก เจริญทางยอด มีลักษณะยาว แข็ง และมีหลายข้อปล้อง ลำต้นมีขนาด 0.8-1 เซนติเมตร สูง 20-50 เซนติเมตร

ใบ : ใบรูปทรงกระบอก ขนาด 0.8 x 12 เซนติเมตร ปลายใบมน มีหลายใบ เรียงสลับ โคนใบเป็นกาบ มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วง เหลือส่วนกาบติดลำต้น

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจุก ดอกขนาด 1.2-2.5 เซนติเมตร ทอยบานคราวละ 1-2 ดอก กลีบเลี้ยงรูปขอบขนาน กลีบเลี้ยงคู่ข้างมีลักษณะเป็นอู้ง และด้านหลังกลีบเป็นสัน กลีบดอกรูปแถบ และยาวกว้างกลีบเลี้ยงประมาณ 2 เท่า ทั้ง 5 กลีบสีเขี้ยวอมเหลือง ปลายกลีบมน กลีบปากรูปรีแกมรูปไข่กลับ สีม่วงคล้ำ แผ่นกลีบอบหนา ผิวค้ำบนเป็นร่องคล้ายรอยไถ โคนกลีบมีหูปากเป็นติ่งขนาดเล็ก

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พัดตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า ไทย ลาว

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 37 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องลิ้นดำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Oberonia

Oberonia เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) ส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ไม่มีลำลูกกล้วย ลำต้นที่แท้จริงมีขนาดเล็กและปกคลุมด้วยใบ แต่ละต้นขึ้นเป็นกระจุกแน่น ใบด้านข้างแบน รูปทรงคล้ายมีดปลายแหลม มีหลายใบ เรียงสลับระนาบเดียว ใบอ่อนพับตามแนวยาว มีอายุหลายฤดู อาจมีหรือไม่มีข้อต่อ ใบแก่แห้งเหี่ยวคาต้น ช่อดอกเป็นช่อ กระจุกออกที่ยอด ห้อยย้อยลง ดอกเล็กจิ๋ว แต่ละช่อมีดอกจำนวนมาก บานจากปลายสู่โคนช่อ เรียงเวียนหรือเป็นวงรอบ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง ไม่มีเดือย เสาเกสรมีขนาดเล็ก ไม่มีคาง มีฝากรอบ กลุ่มเรณูมี 4 กลุ่ม ไม่มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้การกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย พบประมาณ 300 ชนิด สำหรับประเทศไทยพบ 33 ชนิด ทั้งในป่าผลัดใบและป่าไม่ผลัดใบทั่วทุกภาค

เอื้องแพนใบโค้ง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Oberonia acaulis* Griff.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องเล็บมือนาง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นขึ้นเป็นกระจุกและมักจะห้อยลง ไม่มีลำลูกกล้วย ลำต้นที่แท้จริงมีขนาดเล็ก ขนาด 2-3 เซนติเมตร และปกคลุมด้วยใบ การเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบค่อนข้างข้างแบน รูปทรงคล้ายมีดปลายแหลม มีหลายใบ เรียงสลับระนาบเดียว แผ่นใบอวบหนา ใบรอบนอกสั้นกว่าใบใกล้ยอด ใบอ่อนพับตามแนวยาว มีข้อต่อ มีอายุหลายฤดู ใบแก่แห้งเหี่ยวคาต้น โคนใบเป็นกาบซ้อนหุ้มลำต้น ซึ่งมักจะมีขนาดสั้น ใบขนาด 6-10 x 1.5-3 เซนติเมตร

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจุกออกที่ยอด แต่ละช่อมีดอกจำนวนมาก บานจากปลายสู่โคน ช่อ เรียงเวียนหรือเป็นวงรอบ ช่อดอกยาว 10-15 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 1.5-2 เซนติเมตร ขนาดดอกประมาณ 2 มิลลิเมตร สีเหลืองอ่อน ดอกห้อยลง ก้านและแกนช่อพอม กลีบเลี้ยงและกลีบดอก แยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง ไม่มีเดือย

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลิตใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : ประเทศในเทือกเขาหิมาลัย พม่า เวียดนาม ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ป่าดิบ และป่าดิบชื้น ทางภาคเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกรกฎาคม-กันยายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 38 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องแพนใบโค้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Paphiopedilum

Paphiopedilum มีทั้งกล้วยไม้ดิน (terrestrial orchid) และกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ไม่มีลำลูกกล้วย ลำต้นขนาดเล็ก ปกคลุมด้วยกาบใบ ใบมีจำนวนมาก เรียงสลับซ้ายขวา แผ่นใบมีลายคล้ายหินอ่อนหรือไม่มี ท้องใบมีทั้งสีเขียว สีม่วงแดงจนถึงสีม่วงเข้ม ใบอ่อนพับตามแนวยาว มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วงที่ข้อต่อ มีทั้งดอกเดี่ยวและดอกช่อ ออกดอกที่ยอด ใบประดับไม่หลุดร่วง ก้านช่อ ก้านดอก และรังไข่มีก้านปกคลุม กลีบเลี้ยงคู่ข้างเชื่อมเป็นกลีบเดียวกัน กลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากเป็นถึงลิ้น ไม่มีฝาครอบกลุ่มเรณู แต่มีเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันเป็นแผ่นคล้ายโล่ ด้านล่างมีอับเรณู 2 อัน

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย พบประมาณ 64 ชนิด สำหรับประเทศไทยพบ 15 ชนิด ตามป่าไม่ผลัดใบทุกภูมิภาคของประเทศ

รองเท้านารีคางกบใต้

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Paphiopedilum callosum* (Rchb.f.) Stein var. *sublaeve* (Rchb.f.) Cribb

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น รองเท้านารีไทยแลนด์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นขนาดเล็กปกคลุมด้วยใบ มีขนาด 2.5-3.5 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบค่อนข้างบาง รูปขอบขนาน ขนาด 2-2.5 x 10-15 เซนติเมตร ปลายแหลมและหยักเป็น 3 แฉกคั่น ด้านบนลายสีเขียวสลับขาวเป็นแถบและหย่อมๆ ด้านล่างสีเขียวลายไม่ชัด แผ่นใบกางออกเป็นรัศมี

ดอก : ออกเดี่ยวที่ปลายยอด ก้านดอกตั้งตรง สีม่วงเข้ม ยาว 15-20 เซนติเมตร มีขน กลีบเลี้ยงกลีบบนแผ่กว้าง สีขาว และมีขีดสีเขียวแกมม่วงแดงตามยาว กลีบดอกรูปขอบขนาน โคน ขอบกลีบมีตุ่มสีน้ำตาลเข้มเป็นมันและมีขน กลีบกระเปาะ สีม่วงแดงแกมน้ำตาล ดอกบานเต็มที่กว้าง 6 - 8 เซนติเมตร

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลางถึงสูง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย และในเขตภาคใต้ของไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พื้นดินในป่าดิบชื้นทางภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 39 ลักษณะต้นและดอกของรองเท้านารีคางกบใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รองเท้านารีขาวสตูล

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Paphiopedilum niveum* (Rchb. f.) Stein

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นอยู่เหนือดินขนาดเล็กมาก มีขนาด 1.5-2.5 เซนติเมตร ลำต้นปกคลุมด้วยใบ มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบค่อนข้างหนา รูปขอบขนานหรือรูปรีแกมรูปช้อนกลับ ขนาด 1.5-2 x 5-8 เซนติเมตร ปลายหยักมน ขอบใบใกล้โคนมีขน ใบด้านบนหลายสีเขียวเข้มสลับเขียวอ่อน ด้านล่างมีประจุดสีม่วง แผ่นใบกางออกในแนวเกือบระนาบ

ดอก : ออกดอกเป็นช่อ สีเขียวอมม่วง ยาว 15-20 เซนติเมตร ในช่ออาจมี 1-2 ดอก ก้านดอกมีขนนุ่มกระจายเป็นกันห่างๆ กลีบดอกสีขาว มีจุดสีม่วงอมแดงกระจาย เป็นเส้นจากโคนกลีบจนเกือบถึงปลายกลีบเป็นจำนวนมาก กระจับสีขาว ขนาดดอก 4-6 เซนติเมตร

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

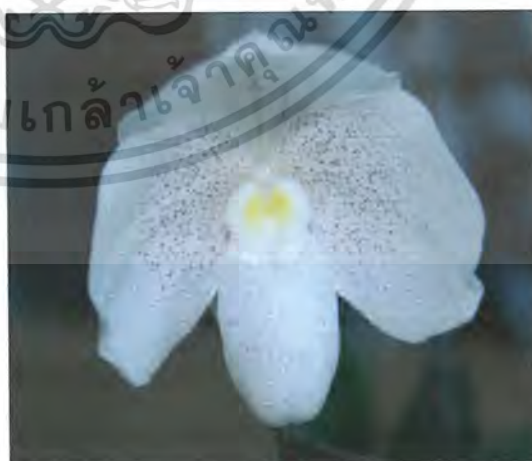
เขตการกระจายพันธุ์ : ไทย มาเลเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ขึ้นตามภูเขาหินปูนชายทะเลภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนมีนาคม – กรกฎาคม

ที่มา : www.gmpao.org : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 40 ลักษณะต้นและดอกของรองเท้านารีขาวสตูล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Papilionanthe

Papilionanthe เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) เจริญทางยอด (monopodial growth) ลำต้นรูปทรงกระบอก มีหลายข้อปล้อง ใบมีหลายใบ เรียงสลับระนาบเดียวจนถึงกิ่งเรียงเวียน รูปทรงกระบอก ปลายใบมน ช่อดอกเป็นช่อกระจุก ออกทางด้านข้างของลำต้น ดอกใหญ่ มีหลายดอก เรียงเวียนรอบแกนช่อ ทยอยบานครั้งละ 1-2 ดอก จากโคนสู่ปลาย ใบประดับไม่หลุดร่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง กลีบมีเดือยดอกรูปกรวยขนาดใหญ่ เส้าเกสรมีคางยื่นยาว มีฝากรอบ กลุ่มเรณูมี 2 กลุ่ม มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนของทวีปเอเชีย พบประมาณ 10 ชนิด สำหรับประเทศไทยพบ 3 ชนิด ตามป่าผลัดใบทั่วทุกภาค ยกเว้นภาคตะวันออก

เอื้องโมก

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Papilionanthe teres* (Roxb.) Schltr.

ชื่อท้องถิ่น *Vanda teres* (Roxb.) Lindl., *Dendrobium teres* Roxb.

ชื่ออื่น เอื้องโมกกุหลาบ เอื้องฝักโมก เอื้องเทียน ฟิง เอื้องกวาง ดอกผึ้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : เป็นกล้วยไม้ที่มีการเจริญทางยอดและสูงได้ถึง 3 เมตร มีกิ่งแขนง ทรงพุ่มโปร่ง รูปทรงกระบอกขนาด 0.5-0.8 เซนติเมตร มีรากเกาะยึดพวงลำต้นให้ตั้งขึ้น ลำต้นมีสีเขียวเข้ม

ใบ : ใบคล้ายกระเบื้อง เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8 เซนติเมตร ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ปลายใบมน เรียงสลับ เกิดที่ข้างลำต้น

ดอก : ช่อดอกชูตั้ง เป็นช่อกระจุก (raceme) ดอกขนาด 6 เซนติเมตร ทอยบานครั้งละ 1-2 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปรีถึงรูปรีกว้าง ด้านหลังของปลายกลีบเลี้ยงคู่ข้างมีดิ่งแหลม ทั้ง 5 กลีบมีสีม่วงอ่อนจนถึงเข้ม ปลายกลีบมน ขอบกลีบบิดเป็นคลื่น กลีบปากเป็น 3 แฉก แฉกกลางเว้า ลึกจนดูเป็น 2 แฉก ส่วนโคนกลีบสีเหลืองอ่อน และมีหูปากม่วงขึ้นจนโอบล้อมเส้าเกสรที่อ้วนสั้น

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย สิกขิม ภูฏาน เนปาล จีน พม่า ลาว เวียดนาม ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ทุกภูมิภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : เกือบตลอดปี

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 41 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องโมก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Phalaenopsis

Phalaenopsis เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) เจริญทางยอด (monopodial growth) ลำต้นสั้น ใบมีจำนวนน้อย เรียงสลับระนาบเดียว โคนใบเป็นกาบ ใบอ่อนพับตามแนวยาว มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วงที่ข้อต่อเหลือส่วนกาบใบติดลำต้น ช่อดอกเป็นช่อกระจุกหรือช่อแยกแขนง ออกด้านข้างลำต้น ก้านช่อมักยาวกว่าแกนช่อ แต่ละช่อมีหลายดอก เรียงสลับ ใบประดับไม่หลุดร่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง แผ่นกลีบมีเนื้อเยื่อหนูนหรือมีรยางค์คล้ายเส้นใยยาว เสาเกสรสั้น มีฝากรอบ กลุ่มเรณูมี 2 กลุ่ม มีก้านและแป้นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย พบ 44 ชนิด ประเทศไทยพบ 5 ชนิด ในทุกภูมิภาค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เขากวางอ่อน

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Phalaenopsis cornucervi* (Breda) Blume & Rchb. f.

ชื่อพ้อง *Polychilos cornucervi*

ชื่ออื่น เอื้องมัลลาลยเสื่อ มัลลาลย เอื้องเขากวาง เอื้องจะเข็บ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นเล็กและสั้น ขนาด 3-5 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตทางยอด

ใบ : ใบรูปรีแกมรูปไข่กลับจนถึงรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ก่อนข้างอวบน้ำและอ่อน ใบมีจำนวนน้อยเรียงสลับระนาบเดียว โคนใบเป็นกาบ ใบอ่อนพับตามแนวยาว มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วงที่ข้อต่อเหลือส่วนกาบใบติดคาคับ ใบขนาด 3.5 x 8 เซนติเมตร ปลายใบมนถึงแหลม

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระจุกหรือช่อแยกแขนง มักมีหลายช่อ ดอกขนาด 1.5 เซนติเมตร ในช่อดอกจะทยอยบานครั้งละ 1-2 ดอกเป็นระยะเวลานานหลายเดือน กลีบเลี้ยงบนรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ปลายมน กลีบเลี้ยงคู่ข้างรูปรีแกมรูปไข่กลับ กลีบดอกรูปรีแกมรูปแถบ ปลายแหลม ทั้ง 5 กลีบสีเหลือง มักมีแถบหรือจุดสีน้ำตาลแดงทั่วกลีบ กลีบปากมีสีขาวจนถึงสีเหลือง ปลายกลีบเป็นรูปสามเหลี่ยม กลางกลีบมีริ้วค้ำย่นยาว 2 อัน เส้นแวงสั้น

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดครำไร ไม่พื้ดใบ ไม่พื้กตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย พม่า ไทย ลาว มาเลเซีย อินโดนีเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบชื้น ตามที่โล่งแจ้งแสงแดดจัดถึงที่ร่มแสงแดครำไร ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : ออกดอกตลอดปี

ที่มา : นทีพัส เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.bloggang.com : 2552

ภาพที่ 42 ลักษณะต้นและดอกของเขากวางอ่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Pholidota

Pholidota เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) ขนาดเล็กจนถึงใหญ่ เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ลำลูกกล้วยขนาดเล็กถึงใหญ่ มีเพียงปล้องเดียว แต่ละลำขึ้นเป็นระยะบนเหง้าหรือขึ้นต่อกันเป็นสายยาว ปลายลำมี 1-2 ใบ เรียงสลับ บางชนิดใบหนา สากและแข็ง โคนใบเป็นก้าน ใบอ่อนม้วนตามยาว มีอายุฤดูเดียวถึงหลายฤดูก่อนหลุดร่วง ช่อดอกเป็นช่อกระจัง (raceme) ออกปลายหน่อใหม่หรือปลายลำ ตั้งตรงหรือห้อยย้อยลง ก้านช่อสั้นกว่าแกนช่อ ดอกมีขนาดเล็กจำนวนมาก บางชนิดมีมากกว่า 50 ดอก เรียงสลับด้านเดียว ดอกบานจากปลายสู่โคนช่อ ใบประดับมีขนาดใหญ่ ใบไม้หลุดร่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากเป็นอุ้งถิก มักมีสันเดี่ยว เรียงขนานกันภายในอุ้งของกลีบ กลีบไม่มีเดือยดอกและหูปาก เสาเกสรสั้น ปลายแผ่เป็นครีบลิ้นๆ มีฝากรอบ กลุ่มเรณูมี 4 กลุ่ม ไม่มีก้านแต่มีเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบ 29 ชนิด ในประเทศไทย 7 ชนิด ตามป่าไม้ผลัดใบทุกภูมิภาค

เอื้องลำต้อ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Pholidota articulata* Lindl.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปทรงกระบอก ต้นแยกแขนงมากและมีข้อปล้องป้องพองสลับกับข้อซึ่งคอด ปล้องรูปทรงกระบอก ขนาด 1-1.5 x 4-8 เซนติเมตร สูง 25-50 เซนติเมตร ผิวเรียบหรือขรุขระเล็กน้อย ในฤดูแล้งรากออกตามข้อเป็นเส้นเล็กแข็งและขาว มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปรีแกมรูปไข่กลับ ขนาด 3 x 8 เซนติเมตร ปลายใบแหลม แผ่นใบค่อนข้างหนาและเหนียวคล้ายหนัง มีข้อละ 2 ใบ

ดอก : ช่อดอกห้อยลงยาว 6-8 เซนติเมตร ดอกมีขนาด 0.8 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงวนรูปรี กลีบดอกรูปรีแกมรูปไข่กลับ ทั้ง 5 กลีบสีเขี้ยวอมเหลืองจนถึงสีเหลืองอมส้ม ปลายกลีบแหลม กลีบปากเห็นอู้งขนาดใหญ่ ภายในมีสัน 5 สัน ปลายกลีบเว้าลึก

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พบเป็นพื้นที่กว้างในทวีปเอเชีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ทั่วทุกภูมิภาค

ฤดูออกดอก : เดือนเมษายน-มิถุนายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.orchidfoto.com : 2552

ภาพที่ 43 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องลำต้อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องกาบดอก

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Pholidota Imbricata* Hook.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องลำต่อใหญ่ เอื้องสายสร้อย หางกระดิ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยรูปขอบขนานถึงรูปขอบขนานแกมรูปไข่ มีขนาดใหญ่มาก ขนาด 3-4 x 5-6 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบรูปขอบขนาน ขนาด 5 x 15 เซนติเมตร มี 1 ใบ เกิดที่ปลายลำลูกกล้วย แผ่นใบหนาและแข็ง ผิวใบสากด้าน ปลายใบมน แหลมหรือเป็นติ่งแหลม

ดอก : ช่อดอกแบบกระจ่าง มีดอกมากกว่า 50 ดอก เรียงสลับระนาบเดียวกันแกมช่อ ดอกขนาด 0.6 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปรีจนถึงรูปรีแกมรูปไข่ ปลายแหลม ด้านหลังกลีบเป็นสัน กลีบดอกรูปขอบขนาน เบี้ยว ปลายมน ทั้ง 5 กลีบสีขาวนวล กลีบปากเป็นอุ้งถีก ปลายกลีบเว้าเป็น 2 แฉก

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไรถึงแสงแดดจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พัดตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : กระจายพันธุ์ในพื้นที่ของทวีปเอเชีย โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ทั่วทุกภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : เดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.bloggang.com : 2552

ภาพที่ 44 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องกาบดอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอื้องลำต่อเหลี่ยม

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Pholidota recurva* Lindl.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องข้อต่อ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยสีเขียวอมเหลือง เป็นเหลี่ยมสันตามยาว บิดไม่เป็นระเบียบ มักมี 4 สัน ลำลูกกล้วยใหม่เกิดจากตาข้างใกล้ปลายลำลูกกล้วยเก่า เกิดต่อกันไปเรื่อยๆ จนเห็นลำลูกกล้วยเป็นข้อๆ แต่ละข้อยาว 5-8 เซนติเมตร เจริญเติบโตทางด้านข้าง

ใบ : ใบสีเขียวเข้ม แต่ละข้อมีใบ 2 ใบ รูปร่าง ขนาดใบ 1-1.5 x 5-6 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนสอบเป็นก้านสั้นๆ ขอบใบเรียบ แผ่นใบหนาและเหนียว ใบเกิดที่ปลายยอด

ดอก : ช่อดอกออกที่ซอกใบที่ปลายยอด ยาว 5-8 เซนติเมตร ใบประดับปลายกลมมน เป็นเกล็ดเรียงซ้อนทับกันตลอดความยาวช่อดอก ดอกสีขาวอมเหลือง หรือเหลืองอมส้ม ดอกแน่น เรียงตัวอยู่ข้างเดียวของแกนช่อดอก กลีบเลี้ยงรูปรี ขนาด 1.5-2 x 3-4 มิลลิเมตร ปลายมน กลีบดอกรูปใบหอกแกมรูปแถบ ขนาดประมาณ 1 x 3 มิลลิเมตร ปลายแหลม กลีบปากเกือบกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 มิลลิเมตร โคนเป็นแฉ่ง แฉกข้างขนาดเล็ก ไม่ชัดเจน

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : เนปาล อินเดีย ภูฏาน พม่า ไทย เวียดนาม

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าดิบเขาทางภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกันยายน-ธันวาคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.orchidfoto.com : 2552

ภาพที่ 45 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องลำต่อเหลี่ยม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Podochilus

Podochilus เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) ขนาดค่อนข้างเล็ก พบตามป่าดิบและป่าดิบเขา ต้นขึ้นรวมกันเป็นกระจุก ใบเล็กเรียงสลับซ้ายขวา ช่อดอกสั้น ดอกในช่อมีน้อย ขนาดเล็ก เกิดใกล้ยอด กลีบกลางออกจากกันเล็กน้อย โคนเส้าเกสรยึดเป็นคาง กลุ่มเรณู 4 กลุ่ม ติดอยู่กับแผ่นเยื่อใส กล้วยไม้สกุลนี้เป็นกอเล็กๆสวยงาม บางครั้งพบขึ้นตามไหล่หินใกล้ลำธารหรือตามต้นไม้

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของทวีปเอเชีย ประเทศไทยพบ 3 ชนิด ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ภาคตะวันออก และภาคใต้

เอื้องใบมะขาม

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Podochilus microphyllus* Lindl.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ต้นขึ้นเป็นกระจุก สีเขียวอมเหลือง ต้นพอมเป็นเส้น ยาว 8-15 เซนติเมตร มีการเจริญโตแบบแตกกอ

ใบ : ใบสีเขียวเข้มเรียงสลับซ้ายขวาตลอดต้น รูปรี ขนาด 2-3 x 6-8 มิลลิเมตร ปลายใบแหลมเป็นติ่ง โคนใบบิดและเป็นกาบหุ้มต้น

ดอก : ช่อดอกเกิดที่ปลายยอด ช่อดอกสั้น ดอกในช่อน้อย ขนาดเล็ก มี 3-5 ดอก ก้านดอกยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร ดอกขนาดประมาณ 3 มิลลิเมตร ดอกมีกลีบกางออกจากกันเล็กน้อย สีขาว โคนเส้าเกสรยึดเป็นคาง กลุ่มเรณู 4 กลุ่ม ติดอยู่กับแผ่นเยื่อใส

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบที่ป่าดิบ และป่าดิบชื้น ทางภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนกรกฎาคม-ตุลาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.siamensis.org : 2552

ภาพที่ 46 ลักษณะต้นและดอกของเอื้องใบมะขาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Rhynchostylis

Rhynchostylis เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) ขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ เจริญทางยอด (monopodial growth) ลำต้นรูปทรงกระบอกตั้งตรงหรือทอคเอียง แข็ง และมีหลายข้อปล้อง ใบหนาและแข็ง ออกตามข้อ เรียงสลับ โคนใบเป็นกาบ ใบอ่อนพับตามแนวยาว มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วง เหลือส่วนกาบใบติดคาต้น ช่อดอกเป็นช่อกระจະ ออกทางด้านข้างลำต้น ตั้งตรงหรือห้อยลง ดอกมีจำนวนมาก เรียงเวียนค่อนข้างแน่น ใบประดับไม่หลุดร่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง มีเดือยดอก เสาเกสรไม่มีคาง อ้วนสั้น ที่ปลายมีฝากรอบ กลุ่มเรณูเป็นร่องลึก มี 2 กลุ่ม มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบ 4 ชนิด ในประเทศไทยพบ 3 ชนิด ทั้งในป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบทุกภูมิภาค

ไอยเรศ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Rhynchosyilis retusa* (L.) Blume

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น เอื้องพวงหางรอก เอื้องหางสอก เอื้องไอยเรศ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : มีลำต้นใหญ่แข็งแรง มีขนาด 1.5-2 x 15-25 เซนติเมตร มีการเจริญทางยอด

ใบ : ขนาดประมาณ 1.5-2 x 40 เซนติเมตร มีทางสีเขียวแก่สลับกับสีเขียวอ่อนตามความยาวของใบคล้ายกล้วยไม้ช้าง ปลายใบมีลักษณะเป็นพื้นแหลมไม่เท่ากัน ใบเรียงสลับซ้ายขวา

ดอก : ช่อดอกเป็นรูปทรงกระบอก โคนห้อยลง ยาวประมาณ 30-50 เซนติเมตร ก้านช่อดอกประมาณ 7-10 เซนติเมตร มีดอกแน่นช่อ ในหนึ่งช่อมีดอกประมาณ 150 ดอก ต้นใหญ่ๆ มักจะแตกหน่อที่โคนต้น เกิดเป็นกอใหญ่ขึ้นได้ ดอกขนาดมีขนาดประมาณ 1.2-1.5 เซนติเมตร สีพื้นของกลีบนอกและกลีบในของดอกเป็นสีขาว มีจุดสีม่วงประปราย เดี่ยวดอกมีสีม่วงอ่อน แผ่นปากมีลักษณะโค้งขึ้นบนแล้วยื่นไปข้างหน้า มีแต้มสีม่วงตรงกลางแผ่นปากส่วน โคนและปลายสุดแผ่นปากเป็นสีขาว ปลายแผ่นปากเว้า เส้นแวงเห็นชัด ดอกจะบานอยู่ได้ประมาณ 2 สัปดาห์

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พัดตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย ศรีลังกา พม่า จีนตอนใต้ มาเลเซีย ไทย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ทุกภูมิภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : เดือนเมษายน - พฤษภาคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.oknation.net : 2552

ภาพที่ 47 ลักษณะต้นและดอกของไอยเรศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Spathoglottis

Spathoglottis เป็นกล้วยไม้ขนาดเล็กอาศัยบนดิน (terrestrial orchid) เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ลำต้นเป็นหัวแบบเพื่อกออยู่ใต้ดิน แบนและมักเป็นเหลี่ยม มีหลายปล้อง หลายใบ โคนใบเป็นกาบ ใบอ่อนม้วนตามแนวยาว ไม่มีข้อต่อ ช่อดอกเป็นช่อกระจະ ออกทางด้านข้างหัวตั้งตรง ก้านช่อยาวกว่าแกนช่อ ดอกเล็กมีจำนวนน้อย เรียงเวียนห่างๆ ใบประดับไม่หลุดร่วง ช่อดอก ก้านดอก และรังไข่มีทั้งแบบเกลี้ยงและมีขนปกคลุม กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ สีเหลือง สีขาว สีแดง จนถึงสีม่วง กลีบปากเป็น 3 แฉก กลางกลีบขอด แผ่นกลีบมีเนื้อเยื่อหนูน 2 คู่ ไม่มีเดือยดอก เส้าเกสรเรียวยาว มีฝาคกรอบ กลุ่มเรณูมี 8 กลุ่ม ไม่มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีกระจายพันธุ์ในเขตร้อนของทวีปเอเชียถึงทวีปออสเตรเลีย พบประมาณ 30 ชนิด ในประเทศไทยพบ 6 ชนิด ทั้งในป่าผลัดใบและในป่าไม่ผลัดใบในภูมิภาค

กล้วยไม้ดิน

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Spathoglottis plicata* Blume

ชื่อพ้อง *Spathoglottis spicata* Lindl

ชื่ออื่น เอื้องดิน ว่านจุก กระเทียมป่า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นใต้ดินรูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 2-3 x 3-5 เซนติเมตร มีแนวข้อปล้องชัดเจน ส่วนบนมีโคนกาบใบหุ้ม การเจริญเติบโตแบบแตกกอ

ใบ : ใบรูปแถบยาวได้ถึง 1 เมตร หรือมากกว่า กว้าง 2-6 เซนติเมตร แผ่นใบค่อนข้างบาง ปลายใบแหลม โคนเรียวเล็กน้อย ใบเกิดที่ปลายลำลูกกล้วย

ดอก : ช่อดอกตรง สูง 60-100 เซนติเมตร ก้านช่อดอกแข็ง ดอกเกิดที่ปลายช่อดอกค่อนข้างแน่น ทอยบานจากโคนช่อดอกไป ดอกบานเป็นเวลานาน ก้านดอกยาว 2-4 เซนติเมตร กลีบปากสั้นและพอม แต่สีเข้มกว่ากลีบอื่นๆ ดอกมีสี ชมพูถึงสีม่วงเข้ม

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลางถึงสูง แสงแดดจัด ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : ขึ้นตามที่ดินร่วนและชุ่มชื้นตามป่าโปร่งทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้

ฤดูออกดอก : ออกดอกตลอดปี

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 48 ลักษณะต้นและดอกของกล้วยไม้ดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Thecostele

Thecostele เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) เจริญทางด้านข้าง (sympodial growth) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นพู่ 4 พู่ แต่ละลำขึ้นชิดเป็นกอบนเหง้าสั้นๆ ปลายลำมีเพียง 1 ใบ โคนใบเป็นก้านแข็ง แผ่นใบเกลี้ยงและมันวาว ใบอ่อนพับออกตามแนวยาว มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วงที่ข้อต่อ ช่อดอกเป็นช่อกระจุก (raceme) ออกจากโคนลำ ห้อยย้อยลง ดอกค่อนข้างเล็ก มีหลายดอกเรียงเวียน บานจากโคนสู่ปลาย กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง มีหูปากและมีขนที่ด้านบน กลีบไม่มีเดือย เส้นเสวยและโค้งงอ ปลายเส้นเสวยมีรยางค์ยื่นยาว โคนเส้นเสวยเป็นหลอด มีฝาครอบ กลุ่มเรณูมี 2 กลุ่ม มีก้านและเป็นก้านกลุ่มเรณู

กล้วยไม้สกุลนี้มีเพียงชนิดเดียว กระจายพันธุ์ในเขตร้อนของทวีปเอเชีย สำหรับประเทศไทยพบตามป่าไม่ผลัดใบทุกภูมิภาค ยกเว้นภาคกลาง

รูหินี

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Thecostele alata* (Roxb.) C.S.P.Parish & Rchb.f.

ชื่อพ้อง *Cymbidium alatum* Roxb.

ชื่ออื่น เอื้องนมหนู

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำลูกกล้วยเป็นพุ่ม 4 พู แต่ละลำขึ้นชิดเป็นกอบนเหง้าสั้นๆ ปลายลำมีเพียง 1 ใบ ขนาด 1.5-2 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตแบบแตกกอ

ใบ : ใบรูปแถบ ขนาด 3.5 x 15 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบเป็นก้านแข็ง แผ่นใบเกลี้ยงและมันวาว ใบอ่อนพับออกตามแนวยาว เกิดที่ปลายลำลูกกล้วย มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วง

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อกระชาย ออกจากโคนลำ ห้อยย้อยลง มีหลายดอก เรียงเวียน บานจากโคนสู่ปลาย ดอกขนาด 1.2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงบนรูปขอบขนาน กลีบเลี้ยงคู่ข้างรูปไข่กว้าง กลีบดอกรูปแถบ กลีบปากมีกลุ่มขนอยู่ที่ด้านบน โคนกลีบมีหูปากเป็นติ่งขนาดเล็ก ทั้ง 6 กลีบสีครีมใส และมีจุดสีม่วงแดงทั่วกลีบ ปลายกลีบมนหรือแหลม เส้นแวงยาวและโค้งงอ

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย พม่า ไทย ลาว เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง และป่าดิบชื้น ที่ร่มแสงแดดรำไรถึงค่อนข้างมีครีမ် ในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

ฤดูออกดอก : เดือนเมษายน-กรกฎาคม

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : นทีพงศ์ เมืองแก้ว : 2552

ภาพที่ 49 ลักษณะต้นและดอกของรูหินี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Vanilla

กล้วยไม้เถาเลื้อย (climbing orchid) ขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ บางชนิดเลื้อยไปตามไม้ต้นขนาดใหญ่ที่สูงกว่า 30 เมตร เจริญทางยอด ไม่มีลำลูกกล้วย ลำต้นรูปทรงกระบอกอวบน้ำ เห็นข้อและปล้องชัดเจน รากออกตามข้อ และช่วยในการยึดเกาะ ใบมีทั้งขนาดเล็กถึงใหญ่ ใบเรียงสลับถึงกิ่งเรียงเวียน ใบอ่อนม้วนตามแนวยาว มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วง ช่อดอกเป็นช่อเชิงหลั่นออกตามข้อของลำต้น ช่ออ้วนและสั้นมาก ดอกขนาดเล็กถึงใหญ่ มีหลายดอก เรียงเวียน บานจากดอกวงนอกสู่ใจกลางช่อ ก้านดอกและรังไข่เกลี้ยง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกแยกเป็นอิสระ มีขนาด รูปทรง และสีสันใกล้เคียงกัน กลีบปากอยู่ด้านล่าง สีขาว สีเหลือง จนถึงสีม่วงแดง แผ่นกลีบมักปรากฏขนลักษณะต่างๆที่ด้านบน เส้นเกสรเรียวยาว ที่ปลายมีฝากรอบ ภายในมีกลุ่มเรณูย่อยที่รวมเป็นกลุ่มคล้ายแปรง มีเพียงกลุ่มเดียว ไม่มีก้านกลุ่มเรณูแต่มีเป็นเหนียว

สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของโลก มีประมาณ 100 ชนิด ประเทศไทยพบ 4 ชนิด ตามป่าผลัดใบและไม้ผลัดใบทุกภาค

เถาภูเขา

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Vanilla aphylla* Blume

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เกรืองภูเขา คคนกกูด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น : ลำต้นอวบนำรูปทรงกระบอก ผิวต้นเกลี้ยง มีสีเขียวเข้ม ลักษณะเป็นเถาเลื้อยยาวมาก มีการเจริญทางยอด ขนาดกว้าง 0.5-1 เซนติเมตร ยาวได้มากกว่า 30 เมตร

ใบ : ขนาด 3-5 x 7-10 เซนติเมตร ใบเรียงสลับถึงกิ่งเรียงเวียน รูปขอบขนาน ใบอ่อนมีขนตามแนวยาว มีอายุหลายฤดูก่อนหลุดร่วง ใบเกิดที่บริเวณข้อ

ดอก : ช่อดอกเป็นช่อเชิงหลั่น ทยอยบานคราวละ 1-3 ดอก ดอกขนาด 3-4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปขอบขนาน กลีบดอกรูปขอบขนานแกมรูปรี ทั้ง 5 กลีบสีขาว จนถึงสีเขียวซีด ปลายกลีบมน กลีบปากสีขาวแกมชมพูเรื่อ กลีบมีขนเข้า ขอบกลีบเชื่อมกับเส้าเกสร แผ่นกลีบด้านบนมีขนสีชมพู มีขนาดต่างๆกัน

สภาพการเจริญเติบโต : ความต้องการน้ำปานกลาง แสงแดดรำไร ไม่ผลัดใบ ไม่พักตัว

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า ไทย ลาว เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย

แหล่งที่พบในประเทศไทย : พบในป่าเต็งรังและป่าดิบแล้งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้

ฤดูออกดอก : เดือนมีนาคม-พฤษภาคม

ที่มา : นทีพงษ์ เมืองแก้ว : 2552

ที่มา : www.212cafe.com : 2552

ภาพที่ 50 ลักษณะต้นและดอกของเถาภูเขา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปและวิจารณ์ผลการศึกษา

จากการสำรวจและศึกษาข้อมูลพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองที่พบในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช จำนวน 50 ชนิด สามารถจำแนกได้เป็น 26 สกุล ดังนี้

สกุล Aerides	จำนวน 1 ชนิด คือ กุหลาบกระเป่าเปิด
สกุล Arechnis	จำนวน 1 ชนิด คือ เอื้องแมลงปอ
สกุล Arundina	จำนวน 1 ชนิด คือ หญ้าจิมฟันควาย
สกุล Bulbophyllum	จำนวน 8 ชนิด คือ สิงโตสมอหิน สิงโตรวงข้าวฟ่าง สิงโตลิ้นคัลเลย์ สิงโตดอกไม้ไฟ สิงโตหลอดไฟ เอื้องกิมม้าใหญ่ สิงโตสยาม สิงโตอาจารย์เต็ม
สกุล Coelogyne	จำนวน 2 ชนิด คือ เอื้องสายเสริด เอื้องเทียนหนู
สกุล Cymbidium	จำนวน 2 ชนิด คือ กระกระร่อน กระกระร่อนปากเปิด
สกุล Dendrobium	จำนวน 9 ชนิด คือ กล้วยไม้มือนาง หวายตะมอย เอื้องแผงใบใหญ่ ก้างปลา เอื้องน้อย เอื้องมัจฉา เอื้องสายน้ำผึ้ง เอื้องแปรงสีฟัน เอื้องคำกั่ว
สกุล Doritis	จำนวน 1 ชนิด คือ ม้าวิ่ง
สกุล Epipactis	จำนวน 1 ชนิด คือ กล้วยไม้หน้า
สกุล Eria	จำนวน 2 ชนิด คือ เอื้องช่องวงช้าง เอื้องบายศรี
สกุล Grammatophyllum	จำนวน 1 ชนิด คือ เพชรหึง
สกุล Habenaria	จำนวน 1 ชนิด คือ ลิ่นมังกร
สกุล Kingidium	จำนวน 1 ชนิด คือ ตากาฉ้อ
สกุล Liparis	จำนวน 4 ชนิด คือ เอื้องข้าวนก เอื้องข้าวเมา เอื้องหางกระรอก เอื้องข้าวสาร
สกุล Ludisia	จำนวน 1 ชนิด คือ ว่านน้ำทอง
สกุล Luisia	จำนวน 1 ชนิด คือ เอื้องลิ้นดำ
สกุล Oberonia	จำนวน 1 ชนิด คือ เอื้องแพนใบโค้ง
สกุล Paphiopedilum	จำนวน 2 ชนิด คือ รองเท้านารีคางบไต รองเท้านารีขาวสตูล
สกุล Papilionanthe	จำนวน 1 ชนิด คือ เอื้องโมก
สกุล Phalaenopsis	จำนวน 1 ชนิด คือ เขากวางอ่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สกุล Pholidota	จำนวน 3 ชนิด คือ เอื้องลำต่อ เอื้องกาบดอก เอื้องลำต่อเหลี่ยม
สกุล Podochilus	จำนวน 1 ชนิด คือ เอื้องใบมะขาม
สกุล Rhynchostylis	จำนวน 1 ชนิด คือ ไอยเรศ
สกุล Spathoglottis	จำนวน 1 ชนิด คือ กล้วยไม้ดิน
สกุล Thecostele	จำนวน 1 ชนิด คือ รุหิณี
สกุล Vanilla	จำนวน 1 ชนิด คือ เถาญเขียว

กล่าวได้ว่าเทือกเขานครศรีธรรมราชนั้น เป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางด้านชนิดพันธุ์ และชนิดสกุลของกล้วยไม้ในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นผืนป่าที่รวบรวมกล้วยไม้ในเขตพฤษภุมิศาสตร์อินโดมาลายัน (Indo-Malayan region) ไว้เกือบทั้งหมด อีกทั้งเทือกเขานครศรีธรรมราชยังมีพื้นที่ขนาดใหญ่ มีภูมิประเทศที่หลากหลาย ได้แก่ ป่าดิบเขา เป็นป่าที่ขึ้นอยู่เหนือระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไปจนถึงยอดเขาที่มีเมฆหมอกคลุม และป่าดงดิบชื้น ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของเทือกเขานครศรีธรรมราชไว้เกือบทั้งหมด จึงทำให้กล้วยไม้มีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไป

ในการสำรวจและศึกษาข้อมูลพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองที่พบในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช มีปัญหาและอุปสรรคบ้าง เนื่องจากช่วงที่ไปสำรวจกล้วยไม้นั้นไม่ตรงกับฤดูกาลการออกดอก กล้วยไม้ทุกชนิดที่พบ จึงไม่สามารถที่จะถ่ายรูปดอกกล้วยไม้ที่เกิดขึ้นในสภาพธรรมชาติได้ทุกชนิด รวมถึงการที่เทือกเขานครศรีธรรมราชมีพื้นที่ขนาดใหญ่ จึงเป็นการยากที่จะทำการสำรวจได้ ครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ในเวลาจำกัด

เอกสารอ้างอิง

- ครรชิต ธรรมศิริ. 2547. เทคโนโลยีการผลิตกล้วยไม้. พิมพ์ครั้งที่ 1. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). กรุงเทพฯ.
- จิตรพรรณ พิสิก. 2549. การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้. หน้า 3. ใน การอบรมประชาชนหลักสูตรการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ ณ สวนกล้วยไม้ระพี สาคริก . กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉันทิช ประเสริฐศักดิ์ , มัทนา บุญะวันตัง. 2544. การศึกษาและรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองของไทย 50 ชนิด. ปัญหาพิเศษปริญญาตรี ภาควิชาพืชสวน คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. กรุงเทพฯ
- ชุมพล คุณวาสี. 2551. สัญฐานวิทยาเบื้องต้นในการระบุชื่อวงศ์พืชดอกสามัญ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- ระพี สาคริก. 2548. กล้วยไม้สำหรับผู้เริ่มต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. บริษัท วศิระ จำกัด. กรุงเทพฯ.
- ระพี สาคริก. 2516. การเพาะปลูกกล้วยไม้ในสภาพแวดล้อมของประเทศไทย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- รัตนชัย อินทรีย์. 2549. การศึกษาและรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทย จำนวน 50 ชนิด. ปัญหาพิเศษปริญญาตรี ภาควิชาพืชสวน คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. กรุงเทพฯ
- วชิรพงศ์ หวลบุตรดา. 2543. กล้วยไม้ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 15. สำนักพิมพ์บ้านและสวน. กรุงเทพฯ.
- วชิรพงศ์ หวลบุตรดา. 2543. กล้วยไม้ไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 11. สำนักพิมพ์บ้านและสวน. กรุงเทพฯ.
- ศุภร เหมินทร์. 2548. เอกสารประกอบการสอน วิชา วิทยาการกล้วยไม้. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- สลิล สิทธิสังขธรรม . 2549. กล้วยไม้ป่าเมืองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. สำนักพิมพ์บ้านและสวน. กรุงเทพฯ.
- สลิล สิทธิสังขธรรม . 2550. คู่มือกล้วยไม้ เล่ม 2. สำนักพิมพ์สารคดี. กรุงเทพฯ.
- สลิล สิทธิสังขธรรม , นฤมล กฤษณชาติ. 2550. คู่มือกล้วยไม้. พิมพ์ครั้งที่ 9. สำนักพิมพ์สารคดี. กรุงเทพฯ.
- อบฉันท ไทยทอง. 2549. กล้วยไม้เมืองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 11. สำนักพิมพ์บ้านและสวน. กรุงเทพฯ.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อุไร จิรมงคลการ. 2548. มือใหม่หัดปลูกกล้วยไม้. พิมพ์ครั้งที่ 5. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) . กรุงเทพฯ.

http://board.212cafe.com/user_board/suncups/picture/00552_0.jpg (12 March 2009)

http://image62.webshots.com/162/8/60/85/2969860850083306767kDwoAI_ph.jpg (12 March 2009)

http://lh6.ggpht.com/_rp9_tQW_s/YDe9gI/iCj_5KXPcCo/Orchidaceae-TW-NT-21188-24.JPG (12 March 2009)

<http://picdb.thaimisc.com/s/savebird/1345-4.jpg> (12 March 2009)

http://www.212cafe.com/freewebboard/user_board/arenat/picture/00009_2.jpg (12 March 2009)

http://www.212cafe.com/freewebboard/user_board/kanorchid/picture/00012_0.jpg (12 March 2009)

http://www.212cafe.com/freewebboard/user_board/keng/picture/00884_0.jpg (12 March 2009)

http://www.212cafe.com/freewebboard/user_board/khonmuangsri/picture/00395_19.jpg (12 March 2009)

<http://www.212cafe.com/freewebboard/view.php?user=khonmuangsri&id=395.jpg> (12 March 2009)

<http://www.blog.engr.tu.ac.th/takeshi/?s=%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B9%88> (12 March 2009)

<http://www.bloggang.com/data/doynam/picture/1180315078.jpg> (12 March 2009)

<http://www.bloggang.com/data/doynam/picture/1183786314.jpg> (12 March 2009)

<http://www.bloggang.com/data/doynam/picture/1192153286.jpg> (12 March 2009)

<http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=tan172525> (12 March 2009)

<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=orkid-moji&month=05-2008&date=05.jpg> (12 March 2009)

http://www.gmpao.org/go_images/Paphiopedilum_niveum1.jpg (12 March 2009)

<http://www.igetweb.com/www/khaoluang/webboard/N173538.jpg> (12 March 2009)

<http://www.igetweb.com/www/newflow/gallery/246264.jpg> (12 March 2009)

<http://www.jaae.th.gs/web-j/aae/pic/เอื้องคำก๊ว.jpg> (12 March 2009)

<http://www.muangsiri.com/?content=cat&cat=44&p=281&name=%E0%CD%D7> (12 March 2009)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

http://www.oknation.net/blog/home/blog_data/693/2693/images/25July08b3.JPG (12 March 2009)

http://www.orchidfoto.com/albums/orchids/pholidota/pholidota_recurva/pholidota_recurva_4.jpg (12 March 2009)

http://www.orchidfoto.com/albums/orchids/pholidota/pholidota_recurva/pholidota_recurva_5.jpg (12 March 2009)

<http://www.orchidspecies.com/orphodir/denindivisumvarpallidum.jpg> (12 March 2009)

<http://www.orchidsthailand.th.gs/web-o/rchidsthailand/image/orday10.jpg> (12 March 2009)

http://www.orchisasia.org/genre/Cymbidium/Cymbidium%20cymbidium_aloifoliumkp.jpg (12 March 2009)

<http://www.pantown.com/data/19894/board1/1-20061014204535.jpg> (12 March 2009)

http://www.plc.rmutl.ac.th/html/ThaiOrchid/Image_D/Dendrobium%20acerosum%20Lindl.1.jpg (12 March 2009)

<http://www.rv-orchidworks.com/orchidtalk/attachments/orchids-other-genera-bloom/470d68616-arachnis-flosaeris-forum.jpg1.jpg> (12 March 2009)

http://www.sad.nu.ac.th/focus/images_upload_answer/20069211126331.jpg (12 March 2009)

http://www.siamensis.org/images/webboard_images/PlantsPics_reply_21722.jpg (12 March 2009)

<http://www.thaimtb.com/webboard/188/94306-167.jpg> (12 March 2009)

<http://www.tourthai.com/gallery/images022/medusa2.jpg> (12 March 2009)